

VELEPOSLANICA IZRAELA U HRVATSKOJ

ZINA KALAY KLEITMAN: VOLJELA BIH DA IMAMO VIŠE HRVATSKIH TURISTA

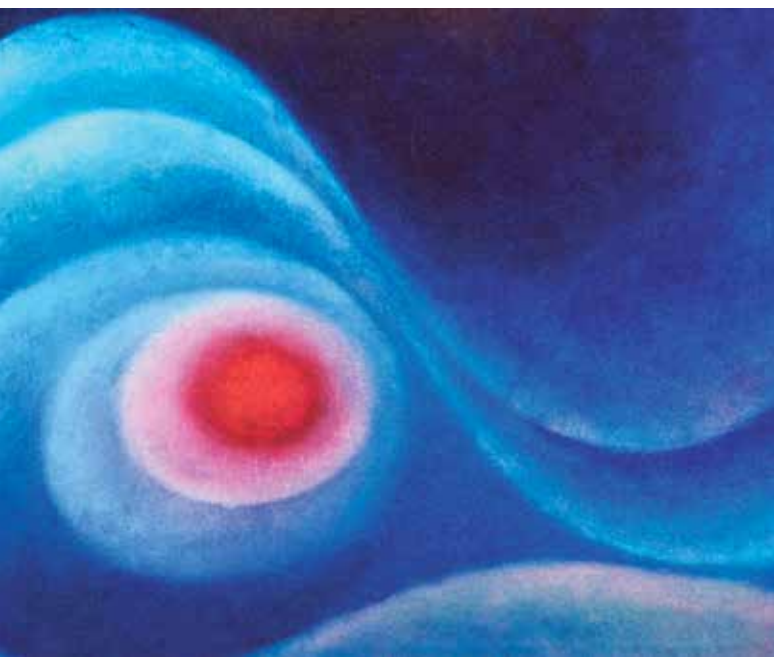
IZLOŽBA VERE FISCHER (1925.-2009.)

Plavuša, 1968., ulje

Cvijet 17, 1973., ulje/platno

Život, 1970., ulje/platno

Oblici ljeta., 1971., ulje/platno

- 04 Intervju veleposlanice Izraela Zine Kalay Kleitman
- 06 U novu godinu s novim nadama
- 08 U znaku žene u judaizmu
- 10 Prisjećanje na nekadašnju židovsku zajednicu
- 11 Dan molitve, pokajanja i pomirenja
- 12 Sjećanja na izgubljeno djetinjstvo
- 14 U Memorijalnom kompleksu Buchenwald
- 16 Moj izlet u prošlost
- 17 Ludbreg dobio Židovski prolaz
- 18 Sami Michael – pola Izraelac, pola Arapin
- 19 Aida
- 20 Kako se antisemitizam ušuljao na mala vrata
- 23 Od popartističke do misionarske faze
- 27 Zapažena izraelska „Mjesečeva princeza“
- 28 Uvijek je imao svoj svijet, svoj rukopis, svoju opsesiju
- 31 Graditelj posljednje kupolne sinagoge u Hrvatskoj
- 32 Start-up nacija – Tajna izraelskog ekonomskog čuda
- 33 Važna je spremnost da se preuzme rizik
- 37 Dalekozor je otkrio daleke potomke
- 38 Pisac koji uranja u najdublje čovjekove tajne
- 41 Mickey Moše Berkowitz – rođen za pobjedu
- 43 Jom Kipur – službeni praznik UN-a?
- 44 Ustanimo protiv antisemitizma!
- 45 Donacija za održavanje Auschwitza
- 46 Znatno povećan broj novih doseljenika
Muslimansko-židovska konferencija
- 47 Knjiga o Židovima na Titanicu
- 48 Gradonačelnik Soluna s Davidovom zvijezdom
Odlazak Menahema Golana
- 49 Odlazak Lauren Bacall
- 50 Odlazak Joan Rivers
- 51 Molitvenik star 1.200 godina
Pronađeni židovski novčići stari 20 stoljeća
- 52 Iz pojasa Gaze Hamas vodi džihad
skrivajući se iza vlastitog stanovništva
- 54 Čovjek koji je odgajao glazbenu publiku
- 57 Izrael mora na prvo mjesto staviti sigurnost
- 59 Većina Izraelaca voli i cijeni život u Izraelu
- 60 Smiješno pitanje tko je pobijedio
- 61 Najpopularnije ime za novorođene u Izraelu? Muhamed
- 62 In memoriam
Dobrovoljni prilozi

Ha-Kol 136
rujan/listopad 2014.
elul 5774./tišri/hešvan 5775.

Glavni i odgovorni urednik

Živko Gruden

Uredništvo

Nataša Barac, Nives Beissmann, Tamara Indik-Mali

Oblikovanje i priprema za tisak

Hendrih Feldbauer

Ha-Kol

glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj

Izdavač

Židovska općina Zagreb
Palmotićeve 16, 10000 Zagreb p.p. 986
tel: 385 1 49 22 692
fax: 385 1 49 22 694
e-mail: jcz@zg.t-com.hr
uredništvo: hakol@net.hr

Za izdavača

dr. Ognjen Kraus

ISSN 1332-5892

Izlaženje Ha-Kola financijski potpomaže
Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske

Pretplata

100 kuna godišnje, za inozemstvo 200 kuna
Žiro račun kod Zagrebačke banke broj:
2360000-1101504155
Židovska općina Zagreb

Devizni račun:

Account owner: Židovska općina Zagreb
Bank: Zagrebačka banka d.d.
Account number: 1500260173
IBAN: HR4923600001500260173
Swift: ZABAHR2X

Tisak

Offset tisak NP GTO d.o.o.

Str. 1.: Zina Kalay Kleitman:
Voljela bih da imamo više hrvatskih turista

Str. 2.: Izložba Vere Fischer (1925.-2009.)

Str. 63.: Retrospektiva Zlatka Boureka

U realizaciji ovog broja svojim su priložima sudjelovali:

Nataša Barac, Nives Beissmann, Zoran Bošnjak, Milivoj Dretar, Tomislav Jakić, Siniša Jurica, Vlasta Kovač, Fredi Kramer, Mladen Mali, Jaroslav Pecnik, Narcisa Potežica, Veronika Rešković, Melita Švob

Toda raba!

INTERVJU VELEPOSLANICE IZRAELA U HRVATSKOJ

ZINA KALAY KLEITMAN: VOLJELA BIH DA IMAMO VIŠE HRVATSKIH TURISTA

NISAM BILA ZADOVOLJNA NAČINOM NA KOJI SU HRVATSKI MEDIJI PRATILI SITUACIJI U GAZI; ČINI MI SE DA U HRVATSKOJ NEDOSTAJE ZNANJA O SITUACIJI NA BLISKOM ISTOKU

Razgovarala Nataša Barac

Gospođa Zina Kalay Kleitman treća je izraelska veleposlanica akreditirana u Hrvatskoj. U Zagrebu boravi od srpnja, a prije imenovanja nikada nije posjetila Hrvatsku. U ovom kratkom vremenu otkako je stigla u Hrvatsku, već je posjetila više dijelova zemlje, među ostalima, Dalmaciju. Uči hrvatski, u čemu joj pomaže znanje ruskog jezika. Hrvatski i ruski su slični, kaže veleposlanica sa smiješkom, napominjući da u sličnosti ponekad može biti i zamka, pa jezik treba dobro savladati.

Veleposlanica Kalay Kleitman rado se odazvala pozivu da za čitatelje Ha-Kola porazgovara o tome kako se osjeća u Hrvatskoj, što misli o položaju židovske zajednice u Hrvatskoj, o odnosima Hrvatske i Izraela, a, dakako, i o političkoj situaciji na Bliskom istoku.

Gospođo veleposlanice, vaš mandat započeo je prije otprilike četiri mjeseca. Kako se osjećate u našoj zemlji?

Apsolutno se dobro osjećam, recimo da se osjećam opušteno. Sviđa mi se Hrvatska, to je jako lijepa zemlja, to mogu reći barem prema onome što sam dosada uspjela vidjeti.

Je li dolazak u Hrvatsku bio vaš izbor?

Da, apsolutno, to je bio moj izbor. Ovo je malo veleposlanstvo, barem prema našim standardima i prema mojim dosadašnjim iskustvima. Ovo je za mene promjena, i mogu reći da je to upravo promjena koju sam željela.

Zašto ste željeli doći u Hrvatsku? Zanima li vas ova regija?

Da, ova regija me zanima. Za mene je to novo područje, ako govorimo s profesionalnog stajališta i zanimljivo je Hrvatsku i regiju promatrati iznutra, a to upravo sada i činim.

Vaši prethodnici su uvijek govorili da imaju osjećaj da u Hrvatskoj izraelski veleposlanici imaju poseban tretman. Osjećate li vi taj poseban tretman i posebnu pažnju, na primjer od medija?

Nisam to primijetila dosada; osim toga, ja sam nažalost stigla u Hrvatsku na početku naše operacije u Gazi, a mediji su se prema Izraelu pa i meni ponašali prilično neprijateljski. Nisam bila zadovoljna načinom na koji su hrvatski mediji pratili situaciju u Gazi. Čini mi se da u Hrvatskoj vlada veliko neznanje što se tiče situacije na Bliskom istoku.

Kako ste zadovoljni odnosima između Hrvatske i Izraela? Dvije zemlje nisu imale dobar početak odnosa, u trenutku kada je Hrvatska proglasila nezavisnost.

Postojao je razlog za težak početak i on leži u prošlosti, koja je bila teška. To je bilo za očekivati. Ali danas to više nije slučaj. Ponekad nemamo ista politička stajališta, Hrvatska je danas članica Europske unije i, usprkos činjenici da ima svoje vlastito stajalište, koje ne ide uvijek u korist našoj politici, općenito uzevši, naše bih odnose opisala kao pozitivne.

U kojim područjima bi se, po vašem mišljenju, odnosi između Hrvatske i Izraela mogli poboljšati?

Ovo je malo veleposlanstvo; prije mene bila su samo dva veleposlanika stacionirana u Zagrebu i općeniti smjer i cilj bio je prikazati Izrael, pokazati koliko smo dobri u raznim područjima: kulturi, znanosti, obrazovanju itd. To su i učinili i to ću i ja nastaviti činiti.

Jeste li zadovoljni gospodarskim odnosima između naše dvije zemlje?

Apsolutno ne. Ja ću naravno to pokušati promijeniti, ali vaša zemlja je prošla teške trenutke i ekonomska situacija nije dobra

i ne znam koliko će biti moguće promijeniti te gospodarske odnose. Ali u svakom ću slučaju probati to poboljšati.

S druge strane, sve je više izraelskih turista koji posjećuju Hrvatsku.

Točno, a voljela bih i da veći broj Hrvata dolazi u Izrael. Hrvatska je katolička zemlja, a mi imamo brojne hodočasnike koji dolaze u Izrael posjetiti sveta kršćanska mjesta. Za sada nema puno hrvatskih turista, pretpostavljam da je i za to kriva teška gospodarska situacija. Voljela bih da se poveća broj Hrvata koji posjećuju moju zemlju.

PROFESIONALNA DIPLOMATKINJA

Zina Kalay Kleitman rođena je u Kišinjevu, glavnom gradu Moldavije, tada dijelu Sovjetskog Saveza. Kao mlada djevojka preselila se zajedno s obitelji u Izrael, a na hebrejskom sveučilištu u Jeruzalemu diplomirala je i magistrirala na ruskim studijima. Uz hebrejski, govori engleski i ruski, a profesionalna joj je karijera vezana za diplomaciju. U izraelskom Ministarstvu vanjskih poslova radi već dugi niz godina; obnašala je dužnosti u izraelskom veleposlanstvu u Rusiji, te u New Yorku. Od 2007. do 2011. godine bila je izraelska veleposlanica u Ukrajini, a od 2014. započela je svoj veleposlanički mandat u Hrvatskoj.

Izrael je otvorio veleposlanstvo u Hrvatskoj 2005. godine, a prvi veleposlanik bio je Shmuel Meiom.

Hrvatska i hrvatski političari često su bili fascinirani uspjehom Izraela i sa svime što je Izrael postigao u kratkoj povijesti. Prema vašem mišljenju, čemu Izrael može zahvaliti svoj veliki uspjeh na brojnim poljima – u gospodarstvu, znanosti, poljoprivredi?

Pa, morali smo preživjeti. Naša zemlja se nalazi u teškom i neprijateljskom okruženju; osim toga kada se nalazite u situaciji u kojoj nema dovoljno vode, nema dovoljno zemlje, dovoljno prirodnih izvora, onda ih počinjete razvijati. I to smo napravili. Ako dođete u Izrael, vidjet ćete da je za sve zelenilo zaslužan čovjek, a ne priroda. A ništa od toga nećete vidjeti u susjednim zemljama. Morali smo biti uspješni u poljoprivredi. I danas smo, na primjer, jedan od najvećih izvoznika poljoprivrednih proizvoda u Europi.

Mislite li da Hrvatska može nešto naučiti iz izraelskog iskustva?

Uvijek se može naučiti, to ovisi o onome tko bi trebao naučiti, o učeniku. Hrvatska se oslanja na ono što ima. Na primjer na vodu, koju uzima zdravo za gotovo. Mi to nismo imali, morali smo sve stvoriti. I to je razlika.

U Hrvatskoj djeluje i mala ali živa židovska zajednica. Kakav će biti vaš odnos s hrvatskom židovskom zajednicom?

To je teško pitanje, jer moje profesionalno, pa i životno iskustvo, govori mi nešto drugo: vi imate vrlo malu zajednicu, a o tome koliko je „živa“ mogli bismo raspravljati. Ali ja sam u kontaktu sa židovskom zajednicom, sviđaju mi se ljudi i sudjelujem u događanjima i to namjeravam činiti i u budućnosti. Znači, ovo je vrlo različita situacija od one koju sam ja dosada poznavala. Ja sam bila veleposlanica u Ukrajini, na primjer, a tamo ima najmanje 200.000 Židova, nitko ne zna točan broj. S time se treba nositi. Ovdje je drugačije, ali meni se sviđa ova zajednica i namjeravam dolaziti na događanja i, kao veleposlanica Izraela, otvorena sam za suradnju sa židovskom zajednicom.

Koliko ste zadovoljni s položajem židovske zajednice u Hrvatskoj?

I to je teško pitanje. To ovisi o tome kako se pripadnici židovske zajednice definiraju. Još uvijek se vide neki ostaci prošlosti, povijesti. Ali čini mi se da pripadnici židovske zajednice ovdje žive prilično ugodno. I to je jako važno za ljude koji ovdje žive i koji su ovdje rođeni.

Vaš prethodnik, gospodin Amrani, bio je vrlo aktivan u kulturnom životu ne samo Zagreba već i šire Hrvatske. Namjeravate li nastaviti tim putem?

Da, apsolutno. Ali moj cilj će biti i pojačati naše aktivnosti i na drugim poljima. Područje kulture je jako dobro organizirano, a s time namjeravam i nastaviti.

Bliski istok uvijek je među najvažnijim medijskim vijestima diljem svijeta. Kako će se, prema vašem mišljenju, nastaviti razvijati situacija na Bliskom istoku, danas uz posebnu prijetnju ISIS-a?

Ovo je pitanje za milijun dolara. Što ja mislim? Moja zemlja uvijek s velikom pažnjom prati sve ono što predstavlja prijetnju Izraelu. Pažljivo promatramo situaciju i u svakom ćemo se slučaju braniti.

ISIS do sada ni na koji način nije pokušao napasti Izrael.

Nisu pokušali jer vode svoj vlastiti rat. O međunarodnoj koaliciji, koju sada stvaraju UN, EU i arapske zemlje, koje se jako boje prijetnje radikalnog islama, ovisi kako će se stvari dalje razvijati u budućnosti. Svijet mora zaustaviti ISIS.

Je li stvaranje ISIS-a promijenilo situaciju na Bliskom istoku?

Da, ali zbog toga nije, recimo, nestao problem Palestinaca. To vidimo i sada s Hamasom, koji je po našem mišljenju i mišljenju EU-a i SAD-a također teroristička organizacija, čiji je proglašeni cilj uništenje Izraela. Protiv njih se moramo boriti. ☆

ROŠ HAŠANA U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB

U NOVU GODINU S NOVIM NADAMA

SUDIONICI OBILJEŽAVANJA VELIKOG BLAGDANA U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB, U KOJEM JE SUDJELOVALA I NOVA VEKEPOSLANICA IZRAELA U HRVATSKOJ ZINA KALAY-KLEITMAN, PODSJETILI SU SE DA S ROŠ HAŠANOM U ŽIDOVSTVU NASTUPA RAZDOBLJE DUBOKOG RAZMIŠLJANJA O UČINJENOM I PROPUŠTENOM, PA DA JE TO DAN ČVRSTIH ODLUKA DA POSTANEMO BOLJI I DA USPJEŠNIJE IZVRŠIMO SVOJU ŽIVOTNU MISIJU

Obilježavanje blagdana Roš Hašane u Židovskoj općini Zagreb i ove je godine počelo u Dječjem vrtiću” Mirjam Weiller”, kada je glavni rabin Republike Hrvatske Luciano Moše Prelević najmlađima, na njima razumljiv način, ispričao sve o tom prazniku, a najzanimljivije je bilo kada su mališani vidjeli trubu-rog – šofar - i čuli njegov zvuk. Da bi nadolazeća Nova, 5775. godina. bila slatka, pripremljena je hala umočena u med i jedan je dječak čak svima u vrtiću rekao da nikada ništa bolje nije jeo.

Isti dan, 24. rujna, u Domu zaklade Lavoslava Schwarza u 18 sati oko svečano postavljenih stolova okupili su se svi korisnici Doma, počašćeni i zadovoljni što su s njima i predsjednik Židovske općine Zagreb dr. Ognjen Kraus, i njihov rabin Luciano Moše Prelević i mnogi njihovi gosti - rodbina i prijatelji. Lijepo je bilo što je i ove godine došla u posjet Žuži Jelinek sa suprugom.

Na samom početku zapaljene su svijeće. a onda su, pod vodstvom dugogodišnje dirigentice Šarike Danon, članice Zbora Doma otpjevale “Šana Tova, Šana Tova”. Ravnateljica Doma Lajla Šprajc rezala je blagoslovljenu okruglu halu (krug simbolizirala životni krug). Potom je natočena čaša slatkog crvenog vina kako bi godina bila dobra i slatka, jeo se šipak, zrnice po zrnice, kako bi se umnožile naše želje, jeo se nar, kako bi godina bila ispunjena kao što je nar ispunjen zrnima, pa datulje kako bi nestali naši neprijatelji. Poslužena je riba, po tradiciji sa željom da krećemo naprijed u novu godinu, da plivamo i osjećamo se kao “riba u vodi”; pritom je osobito važna riblja glava jer se kaže “neka bude volja Tvoja, da budem glava, a ne rep”. Običaj je da se za Novu godinu jedu slatki plodovi kao simbol želje za slatkim godinom, umaću se komadići jabuke u med, a iz istog razloga jede se kolač od meda.

S obilježavanja Roš Hašane u Domu zaklade Lavoslava Schwarza: upraviteljica Doma Laila Šprajc i glavni rabin u Republici Hrvatskoj Luciano Moše Prelević

Svečanost Roš Hašana svojim su nastupom uljepšale članice Zbora Doma predvođene dugogodišnjom dirigenticom Šarikom Danon

U blagdanskome ozračju nastavljena je večera i poslije odlaska rabina i predsjednika ŽOZ-a, koji su morali žuriti kako bi bili u Palmotićevoj, na prvoj večeri Erev Roš Hašana, na kidušu i svečanoj večeri.

Tako je već u 18,30 sati otpočela služba u Židovskoj općini Zagreb u Palmotićevoj. Sinagoga je bila prepuna, a poslije su se svi okupili u Klubu, na svečanoj večeri. Uz rabinovu objašnjenja što koje jelo simbolizira, za članova ŽOZ-a, njih 96, i članove njihovih obitelji, večer je protekla u ugodnoj atmosferi.

I drugoga dana održana je jutarnja molitva, a popodne su, poslije službe u sinagogi, na večeri bili uglavnom mladi, roditelji s djecom koja idu u nedjeljnu školu. Na večeri je, uz tridesetak okupljenih članova i predsjednika ŽOZ-a dr. Ognjena Krausa, bila visoka gošća - nova veleposlanica Države Izrael u Republici Hrvatskoj Zina Kalay-Kleitman.

Roš Hašana (aškenaski izgovor: Rauš hašono, Roiš hašono; jidiš: Rošhešune) doslovno znači glava godine, početak godine, židovska je Nova godina, a praznik traje dva dana i teče od zalaska sunca prvog dana do zalaska sunca dva dana poslije. Ovaj praznik se u tradicionalnom židovstvu slavi prvog i drugog tištrija (rujna-listopada). U Bibliji je taj dan označen kao dan okupljanja i trubljenja u šofar (Lev 23, 24), pa se Roš Hašana naziva još i "praznikom truba". Za razliku od običaja drugih naroda, kod Židova se ovaj praznik svetkuje ozbiljno, uz prisjećanje na grijeh, uz po-

kajanje i molitvu. Zvuci šofara podsjećaju na plač i treba da pozovu na pokajanje.

Tradicionalno židovstvo zna za običaj da se tijekom prvog prijedpodneva ovog praznika odlazi na neku rijeku, gdje ima ribe, govore se molitve, a u vodu se bacaju mrvice kruha što simbolizira odbacivanje grijeha. Ovim praznikom počinje period koji se naziva „deset dana kajanja“ i koji završava praznikom Jom Kipur.

S blagdanom Roš Hašana počinje razdoblje preispitivanja naših grijeha, jer svi učinjeni prema čovjeku istovremeno su i naši grijesi prema Bogu. S ovim praznikom počinje i vrijeme razmišljanja o propuštenom, jer Sveprisutni otvara svoje nebeske knjige u kojima su svakom pojedincu upisana njegova dobra i loša djela. S Roš Hašanom u židovstvu nastupa razdoblje dubokog razmišljanja o učinjenom i propuštenom, pa je to dan "čvrstih odluka da postanemo bolji i da uspješnije izvršimo svoju životnu misiju". Sam izraz Roš Hašana, kao što je već navedeno, na hebrejskom jeziku ima dva značenja: početak godine i glava godine, što upućuje na potrebu da naša glava, um i intelektualne sposobnosti budu iznad fizičkog i materijalnog. Duga povijest židovskog naroda pokazuje da ga nije održalo materijalno bogatstvo i fizička snaga. Ono što je pomoglo da Židovi opstanu kao zajednica i narod, upravo je poštovanje Knjige života - Sve-te Tore. Vjera i obilježavanje tradicionalnih blagdana je ujedinijujući temelj židovskog jedinstva. ✨

ZAGREB: EUROPSKI DAN ŽIDOVSKJE KULTURE

U ZNAKU ŽENE U JUDAIZMU

OVOGODIŠNJI EUROPSKI DAN ŽIDOVSKJE KULTURE U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB BIO JE OBILJEŽEN PRIVLAČNIM LIKOVNIM, FILMSKIM I GLAZBENIM PROGRAMOM, U KOJEM JE POSEBAN NAGLASAK STAVLJEN NA ŽENU U JUDAIZMU

Na otvaranju izložbe Stelle Skopal: Luciano Moše Prelević, Sanja Zoričić Tabaković, Mira Wolf i Ljerka Njerš

Izložba, film i glazba obilježili su ovogodišnji Europski dan židovske kulture – Dan otvorenih vrata - tradicionalnu manifestaciju koja je u Palmotićevoj 16 organizirana već četrnaestu godinu zaredom. Priredbe su ove godine imale zajednički nazivnik: „Žene u judaizmu“. Suorganizatori su bili Židovska općina Zagreb i Predstavništvo židovske nacionalne manjine Grada Zagreba. Autori projekta Mira Wolf i Branko Polić osmislili su raznolik i zanimljiv program koji je u nedjelju, 14. rujna, uspio održati pažnju posjetitelja od popodnevničkih do večernjih sati.

Početak je bio otvaranje izložbe „Nepoznata Stella Skopal“ u Galeriji „Milan i Ivo Steiner“, na kojoj su predstavljeni radovi

te vrste, ali samozatajne keramičarke. Izložbu je postavio Mario Beusan. Posjetitelji su mogli vidjeti dvadesetak keramičkih upotrebnih predmeta/skulptura, nastalih između 1928. i 1975. godine, poput dojmive električne peći u obliku sove, raznih posuda, postolja za kaktuse i dr. Ekspoziti su bili iz fondusa Židovske općine Zagreb, Muzeja za umjetnost i obrt, a i iz privatne zbirke Bulaić.

Stella Skopal (1904.-1992.), rođena Zagrepčanka židovskog porijekla, u mnogim je keramičarskim izrazima bila prva, ispred svoga vremena. Još kao studentica Akademije likovnih umjetnosti, 1927. godine, izradila je veliku keramičku figuru, pravi tehnološki podvig, koja je bila izložena kao dio interijera zagrebačke kavane „Medulić“. Osam godina kasnije održala je, s tekstilnom umjetnicom Heddom Kras, u Salonu „Ulrich“ prvu samostalnu izložbu, koja je ujedno bila i prva izložba upotrebnih i dekorativnih keramičkih predmeta u Hrvatskoj. Prva izrađuje i keramički nakit, 1938. godine. Nakon Drugog svjetskog rata, kao nastavnica keramike u Školi primijenjene umjetnosti, uvodi keramičko kolo, osniva ULUPUH, počinje raditi i s porculanom, surađuje s tvornicom „Maraska“... Uz Sanju Zoričić-Tabaković i Miru Wolf, na otvaranju izložbe govorila i poznata keramičarka Ljerka Njerš, nekadašnja učenica Stelle Skopal.

„Jako mi je drago da se čuva sjećanje na moju profesoricu. Njezin rad je bio vrlo specifičan, samozatajan. Stella je uživala veliko poštovanje svojih đaka i kolega. Vrlo smo bili povezani u radu s keramikom“, rekla je, među ostalim, Ljerka Njerš. Posebno se prisjetila posljednjih godina Stelle Skopal, koje je umjetnica provela u domu umirovljenika, ali ni tada nije mirovala. Ljerka Njerš pokazala je cvijet koji je Stella Skopal vrlo maštovito izradila od dijelova kutijica pekmeza i meda koje je svakoga jutra dobivala za doručak.

Stella Skopal: Plesačice, 1935.

Pijanistica Lana Bradić i mezzosopranistica Martina Gojčeta Silić

Prilikom otvaranja izložbe Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj, osvrnuo se na mjesto žene u judaizmu, ističući da ona ima ravnopravnu ulogu s muškarcem, ali „ne na način kako je to u zapadnom svijetu“. Prelević je naglasio da je žena nositelj osnove židovstva te da središte židovskog života nije sinagoga već dom, u kojem žena ima središnju ulogu.

Večer je nastavljena projekcijom posljednje, pete epizode filmske dokumentarne serije „Povijest židovskog naroda“ pod na-

stove hrvatskih književnika Milutina Nehajeva, Viktora Badalića, Dragutina Domjanića, Vladimira Nazora i Ferde Selima Juzbašića. Konferansije je bio glumac Goran Grgić.

Večer je zaključena druženjem na prigodnom domjenku.

U organizaciji ovogodišnjih Dana otvorenih vrata sudjelovali su i Tamara Jurkić Sviben, Marina Bagarić, Saša Cvetković, Dean Friedrich i Vlado Petrović. ☆

Veronika Rešković

OSIJEK: EUROPSKI DAN ŽIDOVSKJE KULTURE

OD BARBRE STREISAND DO ZORE DIRNBACH

S nastupa plesne skupine Haverim Šel Izrael

U nedjelju, 14. rujna, u Osijeku je, kao i u drugim gradovima diljem Europe, obilježen Europski dan židovske kulture. Ovo je već petnaesta godina da se ovaj dan organizirano obilježava u sada već 30 europskih zemalja, u više od 300 gradova.

S temom koja je ove godine „Žene u judaizmu“ nije bilo teško napraviti program. Započeli smo kompozicijom „Women in love“ Barbre Streisand, koju nam je izvela naša

mlada članica, klarinetistica Emma Štern. Odlučili smo se za čitanje ulomaka iz knjige „Kao mraz“ Zore Dirnbach, naše poznate spisateljice i scenaristice, koje je čitala Marijana Matoković, izuzetno talentirana studentica s Odjela glume osječke Umjetničke akademije. Nakon toga su posjetitelji imali prilike vidjeti kratak nastup plesne skupine „Haverim Šel Izrael“, da bi program završila Emma Štern s još nekoliko kompozicija na klarinetu. Nakon službenog dijela programa upriličen je mali domjenak koji su pripremile članice naše ženske sekcije.

Premda je ovaj dan predviđen da bude Dan otvorenih vrata, te da se na taj dan židovske općine i zajednice predstave širem građanstvu, još uvijek nam dolazi mali broj ljudi koji nisu članovi naše Općine. Ove godine su i mediji zakazali - nisu najavili događaj, već su informaciju koju smo im poslali shvatili samo kao poziv da pošalju svoje novinare na naše obilježavanje Europskog dana židovske kulture. Tako da je događaj bio medijski dobro popraćen, ali je vrlo mali broj ljudi u gradu znao da se kod nas nešto događa. To je nešto što sljedeće godine moramo svakako ispraviti, nastojeći dovesti što veći broj posjetitelja. ☆

Nives Beissmann

VARAŽDIN

PRISJEĆANJE NA NEKADAŠNJU ŽIDOVSKU ZAJEDNICU

U DVODNEVNOM PROGRAMU „DANA ŽIDOVSKJE KULTURE I BAŠTINE“ U VARAŽDINU, ZAINTERESIRANI ZA POVIJEST ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE U OVOME GRADU RAZGLEDALI SU, MEĐU OSTALIM, ŽIDOVSKO GOBLJE I NEKADAŠNJU SINAGOGU, KOJA BI, PREMA PROJEKTU, TREBALA POSTATI MULTIKULTURNI CENTAR

Uoči europskog Tjedna židovske kulture i u Varaždinu, gradu najstarije židovske zajednice na tlu kontinentalne Hrvatske, održani su „Dani židovske kulture i baštine“. Dvodnevna manifestacija imala je za cilj Varaždince podsjetiti na njihovu nekadašnju, u Holokaustu stradalu židovsku zajednicu.

U organizaciji programa sudjelovali su Udruga za edukaciju i promicanje ljudskih prava te Koncertni ured Varaždin, kojima su se pridružili Gradsko komunalno poduzeće Parkovi d.d., Kino Galerija, Galerijski centar Varaždin, Goethe institut Zagreb, Kerameikon.

DANI ŽIDOVSKJE KULTURE

Dani židovske kulture u Varaždinu
DOKUMENTARNI FILM

Projekcija dokumentarnih filmova
Kratki život Anne Frank
(engleski s hrvatskim titlovima) i
Im Himmel, unter der Erde (njemački s engleskim titlovima)

Udruga za edukaciju i
promicanje ljudskih prava i Goethe institut Zagreb

petak, 5. rujna u 20h
ULAZ SLOBODAN

Program je trajao dva dana. U petak, 5. rujna, zainteresirani su posjetitelji edukativnom šetnjom razgledali Židovsko groblje i pritom saznali ponešto o nastanku groblja, o znamenitim pokojnicima, o pogrebnim običajima Židova. Bila je to prilika za Varaždince da se uvjere da se Židovsko groblje, koje se nalazi podalje od centra grada, iza zaključanih vrata, i nadalje održava u skladu s mogućnostima. Pokopi se na tom groblju od pedesetih godina prošloga stoljeća više ne vrše, jer je Židovska općina Varaždin jedna od onih u

Hrvatskoj koje nakon Drugog svjetskog rata nisu obnovljene. Groblje je zanimljivo i u svjetlu aktualne obljetnice izbijanja Prvog svjetskog rata: jer tu je pokopan nadrabin dr. Ignjat Ernst (umro 1916.), a najveću grobnicu, onu Schlengerovih, nitko nije nadmašio. Izgrađena je za Stjepana Schlengera, koji je poginuo među prvim vojnicima, 1914. na srpskom bojištu.

Vrata je otvorila i varaždinska sinagoga. Na vijest o Dani židovske kulture, sami su se javili članovi Kerameikona, želeći u predvorju sinagoge izložiti umjetnine iz ostavštine izraelskih umjetnika, koje su u vlasništvu Udruge. Bila je to prilika da se prisutni informiraju i o procesu obnove te zgrade u samom centru baroknog grada.

„Projekt multikulturalnog centra i izložbenog prostora i dalje stoji. Istina da projekt, vrijedan 30 milijuna kuna, koji je kandidiran za EU fondove nije prošao. No za izradu je već uloženo 3 milijuna kuna, kandidiran je za dodjelu bespovratnih sredstava Operativnog programa za regionalnu konkurentnost i nitko nije osporavao kvalitetu projekata. Sad nije prošlo, ali kandidirati ćemo ga dalje“, najavio je Ivan Mesek, ravnatelj Galerijskog centra koji upravlja sinagogom. Bilo je posjetitelja koji su prvi puta ušli u sinagogu i čudili se njenom interijeru, prilično devastiranom u razdoblju nebrige. No, još su se više začudili informaciji da se u Kukuljevićevoj ulici nalazi stara sinagoga, iz daleke 1812. godine. Varaždin je među rijetkim gradovima u Hrvatskoj gdje su do danas sačuvana oba molitvena prostora.

Na varaždinskom Židovskom groblju

Navečer se u kinu Galerija održao poseban program, projekcija dvaju dokumentarnih filmova sa židovskom tematikom: „Kratki život Anne Frank“ i „Im Himmel, unter die Erde“. Filmovi su osigurani uz pomoć Goethe instituta iz Zagreba i Udruge Hermes. Zašto Ana Frank? Početkom kolovoza 1944. Ana je zapisala posljednje rečenice u svoj poznati Dnevnik, a nekoliko dana potom Frankovi su otkriveni i uhapšeni te s ostalim stanarima tajnog skrovišta odvedeni u logore smrti. U drugom je filmu prikazana priča o drugom najvećem židovskom groblju u Europi, berlinskom Weissenseeu. Zanimljivo je da se tokom cijelog razdoblja nacističke vladavine groblje održalo i nije bilo devastirano kao neka druga židovska groblja u okupiranim dijelovima Europe.

Drugog dana prisjećanja na židovsku baštinu u Varaždinu su gostovale članice plesne skupine Or haŠemeš, koja djeluje pri Židovskoj općini Zagreb. Zajedno s mladim članovima Folklornog ansambla KUD-a „Anka Ošpuh“ iz Ludbrega,

priredile su plesni program na kazališnom trgu. Zagrebačke su gošće izvele plesove prvih doseljenika u Izrael, dok su Ludbrežani otplesali „Pozdrav judejskih pastira“. Plesovi su izazvali pažnju, a zatim i pljesak okupljenih prolaznika.

„Misao vodilja je bila da Varaždin uključimo u Tjedan židovske kulture, da podsjetimo Varaždince na baštinu koja je danas uklopljena u baroknu vizuru grada. Židovi su mnogo pridonijeli gospodarskom i kulturnom razvoju Varaždina, ali, nažalost, danas malo toga podsjeća na zlatno doba te zajednice. Sinagoga je još uvijek u projektu obnove, dok je Židovsko groblje pod ključem. Mnogo Varaždinaca i ne zna gdje je to groblje, a kamo li da su ikad prošetali njime. Ovakvi su nam dani važni radi senzibiliziranja javnosti za problematiku održavanja židovske baštine u Varaždinu i okolici te namjeravamo s Danima nastaviti i narednih godina“, rekao je tom prilikom organizator ovogodišnjih varaždinskih „Dana židovske kulture i baštine“ Milivoj Dretar iz Udruge za edukaciju i promicanje ljudskih prava. ✨

M.D.

JOM KIPUR U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB

DAN MOLITVE, POKAJANJA I POMIRENJA

Za mnoge Židove Jom Kipur je najznačajniji blagdan u godini. Svakako je jedan od najvažnijih židovskih blagdana, a često se kaže da je to dan pomirenja, ali bi se doslovno mogao prevesti kao dan očišćenja ili dan opraštanja.

Praznuje se u jesen, desetog dana 7. mjeseca (Tišre), pada uglavnom krajem rujna ili početkom listopada, a potječe vjerojatno iz perioda prije ropstva i o njemu se govori u Peto-knjižju. Dan pada u prvom mjesecu građanske nove godine po židovskom kalendaru, naime Jom Kipur dolazi deset dana poslije Nove godine - Roš Hašane.

Jom Kipur, ove godine od 3. do 4. rujna, mnogi su obilježili najstrožijim postom i obaveznim učešćem u sinagogalnom bogoslužju. Jom Kipur gotovo je za sve Židove svet, pa čak i za židovske ateiste. Tako čak 70 posto Židova u Izraelu posti na Dan pomirenja i gotovo isto toliko ih odlazi u sinagogu, pa čak da i ne razumiju mnogo toga od stare liturgije.

U skladu s pokajničkim karakterom ovog blagdana, strogi post traje dvadeset i pet sati, a riječ je o potpunom postu, bez jela i pića. Ujedno je to i dan počinka, kad se ništa ne radi, ali se gotovo cijeli dan provodi u molitvi i pokajanju. U sinagogama se svira na „šofar“ odnosno oinov rog. Strogo ritualno sviranje na šofar označava završetak deset punih dana između židovske Nove godine i Jom Kipura. Prema židovskoj tradiciji Dan pomirenja nešto je poput Božjeg suda. Taj dan Bog izgovara svoju presudu svakom pojedincu i svatko pokušava pred Bogom isкупiti svoje grijehе. Stoga su tih

dana vjernici dužni tražiti oprost od svojih bližnjih koje su tijekom prethodne godine uvrijedili, a dužni su i jedni drugima pružati oprost. Osim toga nadu u dobar ishod Božjeg suđenja vjernici iskazuju odijevanjem bijele odjeće, a u sinagogu dolaze u tekstilnim ili gumenim, odnosno plastičnim cipelama, budući da je zabranjeno nošenje kožnate obuće. Zabranjeno je i kupanje, a i svako veselje. Mnogim Židovima je osobito važna molitva kada se održava maskir (obred uz spominjanje mrtvih), kada zajednica moli poimence da bi duše pokojnih predaka, rođaka i prijatelja pripadnika zajednice Božjom voljom našli mjesto u Gan Edenu (biblijskom rajskom vrtu). Dan završava također molitvom Neila (zatvaranje), jer se u tome času zatvaraju nebeska vrata i završava posljednja mogućnost za pokajanje.

Svi se razilaze nakon zajedničkog laganog obroka kojim prekidaju post, te vjernici čestitaju jedni drugima: ”Dobar upis i dobar pečat (u knjizi života)”.

Tako se i u Židovskoj općini Zagreb za Jom Kipur okupio veći broj onih koji su željeli učešćem u molitvi u sinagogi obilježiti taj blagdan, a naročito, kao i uvijek, bio je dirljiv maskir (u subotu, 4. rujna ujutro), kada su se izgovarala imena onih koji više nisu s nama, ali su u našim mislima, a sjetili smo se onih članova naše Židovske općine koji više nemaju rodbine ni potomaka. A na završnoj molitvi (službi u sinagogi) i Havdali, kada je kraj posta prekinut zakuskom i napicima u Klubu ŽOZ-a, bilo je i gostiju iz Izraela, što je pridonijelo osjećaju srdačnog zajedništva u našoj Općini. ✨

Mr. sc. Narcisa Potežica

BERLIN: MEĐUNARODNI SKUP ŽIDOVA KOJI SU KAO DJECA PREŽIVJELI HOLOKAUST

SJEĆANJA NA IZGUBLJENO DJETINJSTVO

NAJIMPRESIVNIJI DIO KONFERENCIJE SVJETSKE ORGANIZACIJE OSOBA KOJE SU KAO DJECA PREŽIVJELE HOLOKAUST, ODRŽANE POTKRAJ KOLOVOZA U BERLINU, BIO JE SIMPOZIJ NA KOJEM SU, UZ PREŽIVJELE HOLOKAUSTA, O POSLJEDICAMA PROŽIVLJAVANJA HOLOKAUSTA U DJETINJSTVU, GOVORILI ZNANSTVENICI I EKSPERTI

Piše dr. Melita Švob

U Berlinu je od 24. do 28. kolovoza održana Konferencija "World Federation of Jewish Child Survivors of the Holocaust and Descendants" (WFJCSHD – Svjetski savez osoba koje su kao djeca preživjele Holokaust i njihovih potomaka) Moto Konferencije bio je „Justice, Respect, Peace“ (Pravda, poštovanje, mir).

Konferencija je započela paljenjem svijeća za Židove ubijene u Holokaustu: ceremonijal vodi Max Arpels Lezer, uz njega Melita Švob

Konferencija u Berlinu bila je jedinstvena ne samo po broju učesnika (350 iz 54 organizacije iz 19 zemalja), odličnoj organizaciji, odabranom programu, ukusnoj hrani, prijateljskoj atmosferi i važnim zaključcima, već i zbog toga što se prvi puta održavala u Njemačkoj, zemlji u kojoj je Holokaust pokrenut.

Domaćini Konferencije bili su „Central Council of Jews in Germany“ (dr. Dieter Graumann) i „Child Survivors Germany“ (Andrew Hilkowitz). Ogroman posao oko programa i organizacije odradio je uvježbani „transatlantski“ tim: Max Arpels Lezer, Stefanie Salzer, Steve Adler, Rene Lichman, Daysi Miller i Charles Silow.

Organizatorski tim, u kojem najveću zaslugu imaju Max Arpels Lezer (Amsterdam) i Philip Sontag iz „Child survivors Germany“ (Berlin), uspio je dobiti donacije koje su omogućile dolazak 40 osoba s „istoka Europe“. Interes za Konferenciju bio je velik, tako da se moralo ograničiti sudjelovanje.

Naša Organizacija preživjelih Holokausta uspjela je u Hrvatskoj dobiti osam potpora za aktivne članove koje su predložile židovske općine Rijeke (Vivijan Štracapan), Splita (Maja Gorjan), Osijeka (Drago Kohn) i Zagreba (dr. Jeli-

ca Polak-Babić, predsjednica Kluba seniora, dr. Sida Ozmo-Steiner, predsjednica Ženske sekcije, prof. Darko Fischer, voditelj kompjutorskih radionica i socijalna radnica Ana Hermanović). Trebala je sudjelovati i Sanja Zoričić Tabaković, ali zbog bolesti je izostala. Po službenoj dužnosti sudjelovala je dr. Melita Švob, koja je na poziv organizatora dovela svoju drugu i treću generaciju (za koje je sama platila put, smještaj i kotizaciju). Inače je na Konferenciji sudjelovalo 70 članova druge generacije i 20 članova treće generacije, u skladu s programom nastavljanja tradicije i očuvanja sjećanja na Holokaust u budućnosti.

Svi su naši učesnici imali posebni plan predavanja i rada na kojima su obavezno trebali sudjelovati. Ipak je bilo vremena i za razgledavanje i posjete sinagogi i muzejima, pa i za „shopping“. Organizirano je razgledavanje „židovskog Berlina“, a poslije Konferencije odlazak (po želji) u Poljsku, na komemoraciju geta Lodz i otvaranje Muzeja u Varšavi.

Uoči i za vrijeme Konferencije, koja se održavala u hotelu Hilton, održavali su se mnogi sastanci i sjednice Izvršnog odbora (Executive board)- 22.,23. i 28.kolovoza - i Upravnog odbora (Governing board) - 24. i 27. kolovoza - , uz prijem u Ambasadi Izraela, sudjelovanje na Simpoziju, izložbama, predstavljanju publikacija i mnogim drugim obavezama.

Jedan od panela Konferencije

Konferencija se održavala na engleskom jeziku, uz neke simultane prijevode na njemački jezik. Angažirana je posebna agencija „Honey and Milk“, koja je bila na raspolaganju ne samo za razgledavanja, izlete već i za avionske karte i druge potrebe učesnika. Osiguranje je bilo jako, ali diskretno. Rano ujutro bila je religijska služba, a navečer koncerti i zabavni program.

Materijali za Konferenciju bili su dobro pripremljeni, ali, nažalost, dobili smo ih tek na samoj konferenciji, kao, uostalom, i beđeve, bonove za hranu, listu učesnika, opis predavanja, panela i radionica, biografije predavača, pa i nacrt ogromnog hotela, budući da se u isto vrijeme održavalo nekoliko predavanja i radionica. Upravo je neugodna značajka velikih konferencija i kongresa da ima mnogo istovremenih događanja.

Za vrijeme sjednice Glavnog odbora

Održana pod pokroviteljstvom predsjednika Njemačke Joachima Gaucka, Konferencija je, po tradiciji, započela paljenjem svijeća za Židove ubijene u Holokaustu. Prvu svijeću za milijun i pol ubijene židovske djece upalila je pripadnica „treće generacije“ iz Zagreba.

Konferenciju je otvorila predsjednica Stefanie Salzer, a slijedili su govori gradonačelnika Berlina, ministara, prestavnika Claims konferencije i drugih organizacija, donatora, ambasadora USA i Izraela, Foreign officea itd.

Radni dio Konferencije započeo je svakog jutra u 9 sati plenarnim predavanjem istaknutih znanstvenika ili političara, što se prenosilo u dvije pomoćne dvorane na „video zidu“. Slijedili su „workshopovi“, kojih je u prosjeku dnevno bilo 10 do 15, s prekidom za ručak. Novost je bila da se za istim „stolovima“ jelo i slušalo predavanja, bila je velika gužva, pa i „borba“ za bolja mjesta u glavnoj dvorani.

Mi smo sudjelovali na panelu „Antisemitism today“: Melita Švob (Research and documentation center CENDO); Jerome Chanes (USA Center for Jewish studies) i Phillip Carmel (European Jewish Congress). Za taj panel vladao je veliki interes, ali su vrijeme i diskusija bili ograničeni i više se govorilo o statistikama i politici nego o konkretnim problemima rastućeg antisemitizma u pojedinim zemljama Europe.

Nadali smo se i temi „Povratak židovske imovine“, ali se takav panel nije održao. Malo je tema bilo i o edukaciji. Od 24 panela, većina je bila posvećena odnosima među generacijama, odnosima u obitelji, sjećanjima i osjećajima preživjelih.

I predstavljanje knjiga, kao i predstavljanje „Shoah Museum“ iz Pariza te foto izložba „Život nakon što smo preživjeli“ (Life after survival) s fotografijama iz prvog dječjeg centra za preživjele, 1945.-1946., blizu logora Dachau, bili

su u skladu s osnovnom temom Konferencije: stradanje djece u Holokaustu.

Na kraju Konferencije donesena je Rezolucija o osudi antisemitizma i diskriminacije bilo koje grupe ljudi, koju su predložili Izvršni i Upravni odbor WFJCSHD-a.

Svoj izvještaj završit ću najvažnijim događajem na kraju Konferencije: Simpozijem u Centrum judaicum pod nazivom „Izgubljeno djetinjstvo - židovska djeca koja su preživjela“ (Lost Childhood – Jewish Child Survivors“), organiziranom od Claims conference, Svjetske Federacije preživjelih te njemačkih i izraelskih organizacija.

Interesantan je bio program Simpozija i učesnici koji su prezentirali opravdanost novog Fonda njemačke vlade za djecu koja su preživjela Holokaust.

Nakon godina, pa i desetljeća, što smo u međunarodnim organizacijama upozoravali, molili, tražili i dokumentirali naše probleme i traume, tek se na Simpoziju u Berlinu, uz svjedočenje osoba koje su kao djeca preživjele Holokaust (koje danas imaju oko 80 godina), uz ekspertize uvaženih istraživača i nadahnute govore političara, priznalo naše „izgubljeno djetinjstvo“. Nažalost, veliki broj to nije dočekao.

Najprije je na Simpoziju poznata novinarka Esther Shapira vodila razgovore s nekoliko osoba koje su preživjele Holokaust. To su bili Aviva Goldschmit, koja je Holokaust preživjela sakrivena u skloništu i nije smjela „govoriti, smijati se ili plakati“, kako je ne bi pronašli nacisti; ona se i godinama kasnije nije usudila glasno govoriti ili smijati. Jona Laks je preživjela Auschwitz kao blizanka svoje sestre i bila podvrgnuta eksperimentima Mengelea. Ona cijeloga života osjeća strah od plina i vatre, tako da jede nekuhanu hranu. Treći svjedok bio je Daniel Chanoch, koji je snimio 2008. dokumentarni film „Pizza in Auschwitz“ i koji je kao jedanaestgodišnji dječak preživio Auschwitz i „marš smrti“.

Našlo se vremena i za šetnju Berlinom: Jelica Polak Babić, Drago Kohn, Sida Ozmo Steiner i Maja Gorjan pored Brandenburških vrata

Prava drama Maxa Arpels Lezera počela je nakon što je kao sasvim mali dječak preživio Holokaust u jednoj katoličkoj obitelji u malom selu Nizozemske i bio vraćen ocu i njegovoj novoj ženi koja ga je maltretirala (majka je ubijena u Auschwitzu). Izraelska novinarka Yoella Har-Shefi izvela

nastavak na sljedećoj strani

je cijeli „performans“ i zaključila: „U dobi od 12 godina mi smo već bili odrasli ljudi.., nakon Shoe mi nismo znali normalno živjeti..“.

Ne manje interesantna bila su predavanja znanstvenika i eksperata o posljedicama trauma u Holokaustu. To su bili Avi Blumental, povjesničar iz Tel-Aviva, Kurt Grunberg, psihanalitičar iz Frankfurta, David de Levita, dječji psihijatar iz Nizozemske (uspoređio je djecu u ratu u Bosni i djecu koja su preživjela Holokaust), Martin Auerbach, psihijatar i direktor AMCHA-e (Izraelski centar za psihosocijalnu pomoć preživjelima Holokausta i njihovoj djeci).

Održani su govori predsjednika Claims konferencije Juliusa Bermana i izvršnog direktora Grega Schneidera, američkog ambasadora Stuarda Eisenstadta, Romana Kenta, Collete Avital iz Izraelskog centra za preživjele Holokausta, u ime Svjetske federacije preživjelih Holokausta predsjednice Stefanie Salzer i mnogih drugih uglednih ličnosti.

Priznanju u Berlinu o trajnim posljedicama proživljenog Holokausta prethodili su dugi i teški pregovori Claimsa s njemačkom vladom; osnovan je posebni „radni komitet“ koji je pripremio istraživačke studije koje su dokazivale da su trauma i stres Holokausta u djetinjstvu imali posljedice na fizičko i psihološko zdravlje u kasnijem životu. Studije su pripremili medicinski istraživači, psihijatri i zdravstveni stručnjaci.

Organizacije preživjelih Holokausta, pa tako i naša, prikupljale su dokumentaciju o broju, dobi, ubijenim članovima obitelji, kalvarijama kroz koje su prošli, kao i o sadašnjem zdravlju i problemima. Veliki „pritisak“ su stvarale i organizacije iz Izraela.

Osobito su dugo bili neopravdano zapostavljeni i oštećeni Židovi iz istočnoeuropskih zemalja (iza „željezne zavjese“), za koje se moralo boriti da dobiju ista prava kao i Židovi, preživjeli Holokausta, u zapadnim zemljama i Izraelu. Osnovana je (2000. u Pragu) Europska organizacija preživjelih, EUAS, koja se posebno posvetila Židovima, preživjelima Holokausta, koji danas žive u Europi. Tu je velika zasluga i Organizacije preživjelih Holokausta u Hrvatskoj.

Sudjelovanje i izvještavanje na međunarodnim konferencijama je od osobite važnosti za jedinstveno djelovanje i zaštitu Židova u Europi, a pogotovu je važno za male židovske zajednice koje same nemaju dovoljno članstva, statusa i sredstava. To je ujedno i prilika za direktna druženja, susrete i razgovore, što smo i mi koristili i upoznali predstavnike Claims konferencije s nekim problemima preživjelih Holokausta u Hrvatskoj.

Organizatori sljedeće konferencije, u Houstonu 2015., predstavili su svoj projekt, program i film. ☆

PROJEKT DVOSTRUKI TERET

U MEMORIJALNOM KOMPLEKSU BUCHENWALD

U OKVIRU PROJEKTA „DVOSTRUKI TERET – UČENJE O NACIONALSOCIJALIZMU I HOLOKAUSTU“, KOJI JE INICIRAO GOETHE INSTITUT HRVATSKA, ORGANIZIRANO JE RAZGLEDAVANJE KOMPLEKSA NA KOJEM JE NEKOĆ BIO NACISTIČKI KONCENTRACIJSKI LOGOR BUCHENWALD

U travnju ove godine započeo je projekt „Dvostruki teret – učenje o nacionalsocijalizmu i holokaustu u Europi“, koji je inicirao Goethe institut Hrvatska. Cilj je da spomen-područja, arhivi i muzeji te stručnjaci iz znanosti, pedagozi, učitelji i mladi na licu mjesta istražuju konkretna povijesna događanja te da, uz podršku umjetnika i kulturnih pedagoga, ostvaruju vlastite umjetničke projekte.

Prvi je korak u okviru projekta učinjen dvodnevnom simpozijem u Zagrebu, a zatim je ostvareno zajedničko putovanje sudionika u tirinški grad Weimar, u blizini kojeg je i Memorijalni kompleks Buchenwald. Godine 1937. nacisti su tamo organizirali istoimeni koncentracijski logor Buchenwald. Od osnutka do oslobođanja u travnju 1945., kroz logor je prošlo oko 250.000 zatočenika. Broj onih koji su izgubili ži-

vot u Buchenwaldu procjenjuje se na više od 56.000. Logoraši su stradavali od gladi, bolesti, iscrpljenosti i kao žrtve medicinskih pokusa. Kada je, 11. travnja, unadomak logora stigla američka vojska, SS-ovci su pobjegli u okolne šume.

Od 1945. do 1950. godine Sovjetski Savez je u Buchenwaldu držao zatočene poražene nacisti. U siječnju 1950. Sovjeti su predali logor

Radionice su bile zanimljive

Ministarstvu unutarnjih poslova DDR-a. Za vrijeme sovjetske uprave kroz logor je prošlo oko 28.500 ljudi, većinom muškaraca koji su bili optuženi da su članovi NSDAP-a ili lokalni nacistički dužnosnici. Više od 7.000 njih umrlo je u logoru.

Sudionici Projekta iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Njemačke, Srbije i Mađarske boravili su u Buchenwaldu tri dana, tijekom kojih su sudjelovali u predavanjima i radionicama priređenim od muzejskog osoblja, terenskim obilascima i u posjetu Weimaru i okolici. Slobodnog vremena uistinu je bilo malo, jer se program održavao od 9 sati ujutro do 9 navečer, a već se treći dan krenulo na put za Zagreb. Domaćini i voditelji edukacijskog programa Daniel Gaede i Joachim König uistinu su uložili veliki trud da program prođe u najboljem redu te da se svi sudionici osjećaju ugodno.

Kako izgleda Buchenwald danas? Scene velikih baraka, krematorija, logorskih laboratorija, velikih spremišta odjeće i oduzetih stvari logoraša baš i nema, barem ne u onoj mjeri kao u Auschwitzu. Buchenwald je prvenstveno bio tranzitni logor, ali i radni logor u kojem su žene radile za njemačku vojnu industriju. Od logoraških baraka danas su ostali samo temelji, odnosno označena mjesta gdje su se barake nalazile. Sa-

čuvana je ulazna porta s velikim satom koji je zaustavljen u trenutku kada je logor bio oslobođen. „Jedem das Seine“ (svakome njegovo) natpis je na logorskim vratima. Očuvana je i zgrada krematorija s pećima za spaljivanje leševa, zgrada s tamnicama, kao i velika zgrada za spre-

Zgrada u Buchenwaldu u kojoj je bio logorski krematorij

manje osobnih predmeta logoraša – sada muzejski postav. Oko logora još su uvijek stupovi, negdje i sa žicom kroz koju je prolazila električna struja visokog napona. Zanimljivost je da, kada dođu strani posjetitelji, mogu prespavati u jednoj od četiri SS baraka, koje su zadržale svoj izgled, ali su u potpunosti restaurirane. I gotovo uvijek su pune: često navraćaju učenici, ali i odrasli koji u svom programu imaju predviđen posjet logoru.

„Projekt je zamišljen vrlo ambiciozno, što nam je veliki izazov. Odobrena su nam sredstva Europske unije iz kategorije Europa za građane, Aktivno europsko sjećanje, što nam je potvrdilo važnost i potrebu za ovakvim projektom. Goethe Institut je nositelj projekta i, kao njemačka kulturna institucija, želi potaknuti međunarodni dijalog o kulturama sjećanja koji promiče priznavanje drugog. Stručni posjet Buchenwaldu bio je namijenjen partnerima i nastavnicima koji sudjeluju na projektu, ali su se mogli uključiti i ostali zainteresirani nastavnici. Svi su se vratili puni dojmova i s idejama da neke jednostavne metode podučavanja primjene i u svojoj nastavi. Ove jeseni projekt kreće u drugu fazu koja uključuje i učenike. Važno nam je u projektu da učenici istražuju lokalnu povijest, te da o povijesti uče kroz rad na vlastitom projektu. U proljeće slijede prezen-

tacije projekata u lokalnim zajednicama, a u lipnju je planirana ljetna škola koja će služiti za upoznavanje svih sudionika, razmjenu iskustava i planiranje daljnjih projekata“, najavila je Petra Vidović, koordinatorka projekta. Službeni hrvatski partneri su: Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću, Festival suvremenog židovskog filma Zagreb, Srednja škola „Ban Josip Jelačić“ iz Zaprešića i Gimnazija „Fran Galović“ iz Koprivnice. ✨

TUZLA

MOJ IZLET U PROŠLOST

UOČI ROŠ HAŠANE, ŽIDOVSKA OPĆINA TUZLA I OVE JE GODINE PRIREDILA DRUŽENJE ČLANOVA ŽIDOVSKIH ZAJEDNICA S PODRUČJA BIVŠE DRŽAVE

Kada je iz Jevrejske opštine u Tuzli stigao poziv na druženje „pred Roš Hašanu 5775.“, vidjela sam u tome i priliku da se vratim u grad u kojem sam prije 37 godina, zajedno sa svojim suprugom, sudjelovala u osnivanju Medicinskog fakulteta. Iako su me u Zagrebu često posjećivali nekadašnji asistenti (danas profesori), ovaj izlet u prošlost bio je poput starog filma.

Čaršijska česma

Nakon šestosatnog „drndanja“ autobusom, stigli smo, nas 16 iz Zagreba, u Tuzlu i ugledali poznatu sliku: tornjeve energana i industrijskih postrojenja, ali odmah, malo dalje, više nisam prepoznavala grad. Između šume nebodera stidljivo su provirivale stare lijepe bosanske kuće, a umjesto nekadašnjeg potonulog centra grada, s kućama kojima je još samo krov virio, sada su izgrađena moderna slana jezera.

Bez obzira na mnogo novih nebodera i modernih avenija, Tuzla nam ne da zaboraviti da je jedan od najstarijih gradova u Bosni, da je tu nekoć bilo neolitsko naselje sa sojenicama, a ispod grada ostaci Panonskog mora s tonama soli, koja se koristi sve do danas.

U srpnju 2003. u Tuzli je donesena povijesna odluka da se slana voda iz podzemlja izvuče na površinu u pripremljene bazene, te su tako u centru grada nastala slana jezera, koja su i kupalište i plaža i lječilište, koja imaju dječje igralište, „fitness“, teretanu itd.

Na Solnom trgu nalazimo repliku neolitske posude za isoljavanje, a postoji i muzejska zbirka predmeta iz doba neolita. Rekonstruirano je i „sojeničko neolitsko naselje“, a obnovljena je i „Čaršijska česma“ (iz 1888. godine), spomenik bosanske arhitekture.

Lice grada podsjeća na dugu vladavinu Osmanlija, s nizom džamija, a i na Habsburgovce, s rekonstruiranom zgradom iz doba baroka na Trgu slobode, koji krasi i fontana s ornamentima stećaka.

Prekrasni su spomenici najpoznatijim građanima Tuzle - Ismetu Mujezinoviću, koji ima i svoju galeriju i Meši Selimoviću, poznatom književniku.

Na svakom koraku su neizbježni veliki trgovački centri, ali i zatvorena vrata malih dućana i obrtnika - cijena modernizacije i globalizacije.

No, ono što se nije promijenilo, to je srdačan i prijateljski, tolerantni duh Tuzle, što je pokazala i u prošlom krvavom ratu devedesetih, a što smo i mi sada osjetili, ne samo u toploj dobrodošlici tuzlanskih Židova ili prilikom posjete Fakultetu, već i na svakom koraku šetajući gradom.

Po lijepom starom običaju, najprije smo se predstavili, izmjenili darove i zagrljaje, poslušali program, počastili se večerom, a neki su i zaplesali.

Priređen nam je lijepi prigodni program, uz ples djevojčica iz muslimanske zajednice.

Svake godine na Dan sjećanja na Holokaust, delegacija Jevrejske opštine Tuzle, zajedno s predstavnicima grada, polaže vijence kod spomenika „Suza“, mjesta gdje je nekoć bila željeznička stanica, odakle su odvodili Židove i druge zatočenike u logore.

Židovska zajednica u Tuzli imala je prije Holokausta oko 350 članova u pedesetak obitelji, koje su gotovo sve stradale. Vratilo se samo dvadesetak preživjelih. Danas Jevrejska opština Tuzla, čije je privremeno sjedište u hotelu „Tuzla“, ima stotinjak članova. Predsjednica je Marina Rajner. Postojale su dvije sinagoge, danas stoji zgrada samo jedne, ali se ne koristi.

Na povratku, a i danas, sjećamo se naših dragih prijatelja iz Tuzle i zahvaljujemo im na predivnom druženju. ✨

Dr. Melita Švob

U SPOMEN

LUDBREG DOBIO ŽIDOVSKI PROLAZ

ULIČNI ODVOJAK U KOJEM SE OD 1895. DO DRUGOG SVJETSKOG RATA NALAZILA SINAGOGA, ODLUKOM GRADSKOG VIJEĆA LUDBREGA DOBIO JE NAZIV ŽIDOVSKI PROLAZ

Gradsko vijeće Ludbrega na svojoj je 10. sjednici, održanoj 26. rujna 2014., usvojilo prijedlog Odluke o određivanju ulice te usklađivanju postojećih naziva ulica u naselju Ludbreg, kojom je dotadašnji dio Ulice bana Jelačića preimenovan u Židovski prolaz.

Prijedlog te Odluke potekao je od Vijeća Mjesnog odbora Ludbreg još prošle godine, kada je jednoglasnom odlukom upućen Gradskom vijeću. Većinom glasova Gradsko je vijeće prihvatilo prijedlog i donijelo konačnu odluku. Na taj je način odvojak iz Jelačićeve ulice prema Otoku mladosti, dobio novi naziv – Židovski prolaz.

U tom, oko 50 metara dugom odvojuku, koji iz vrlo prometne Jelačićeve vodi prema rijeci Bednji, u razdoblju od 1895. do 1942. godine nalazila se sinagoga. Tu je bilo i sjedište Izraelitičke bogoštovne općine Ludbreg, a i rabinov stan. Sinagoga je bila smještena u jednostavnoj prizemnici, koja je bila adaptirana za potrebe molitvenog hrama, a u nastavku, prema južnoj strani, nalazio se dvosobni stan za rabina i njegovu obitelj.

Posljednji lubreški rabin, ostarjeli i bolesni Josef Leopold Deutsch, odveden je u listopadu 1942. u logor Jasenovac, gdje je, zajedno sa suprugom Katarinom i više članova obitelji, odmah po dolasku ubijen. Sinagoga je bila posve opljačkana. Bilo je u njoj ukrasa od srebra, obrednih predmeta i skupocjenih zavjesa, ali od cjelokupnog inventara nije sačuvano ništa, tek pokoja knjiga iz nekoć bogate knjižnice. Ostali su samo zidovi i krov. Za vrijeme Drugog svjetskog rata domobrani su tu držali potkivačnicu za konje, a nakon rata parcelu s ostacima sinagoge prekrpio je korov.

Kako se poslije Drugog Svjetskog rata u Ludbreg vratilo vrlo malo od ionako malog broja preživjelih Židova, pa se ni židovska općina nije obnovila, Židovska općina Zagreb je tu parcelu prodala privatnim osobama. Danas se na tom mjestu nalazi prazno zemljište, od sinagoge nema ni traga.

Od Lubrežana uvijek nazivan Židovskim, prolaz je sada i službeno imenovan Židovskim prolazom

Prije deset godina započelo je sustavno istraživanje o prošlosti židovske zajednice u Ludbregu. Pronađeno je nekoliko vrijednih dokumenata i fotografija, izrađen je plan naselja sa židovskim kućama, kartirano židovsko groblje.

Popisane su žrtve Holokausta i održane dvije komemoracije na groblju. No, nikad nije postavljeno spomen-obilježje za više od 150 lubreških Židova, koji su za Drugog svjetskog rata odvedeni u neki od logora i tamo ubijeni.

Zbog toga je Vijeće Mjesnog odbora Ludbreg prihvatilo prijedlog prof. Miljenka Dretara da se prolaz u kojem je desetljećima bilo središte židovske zajednice imenuje Židovskim.

Ludbreg je na taj način obilježio postojanje svoje manjinske zajednice koja je u povijesti znatno pridonijela društvenom i gospodarskom razvoju Ludbrega i Podravine.

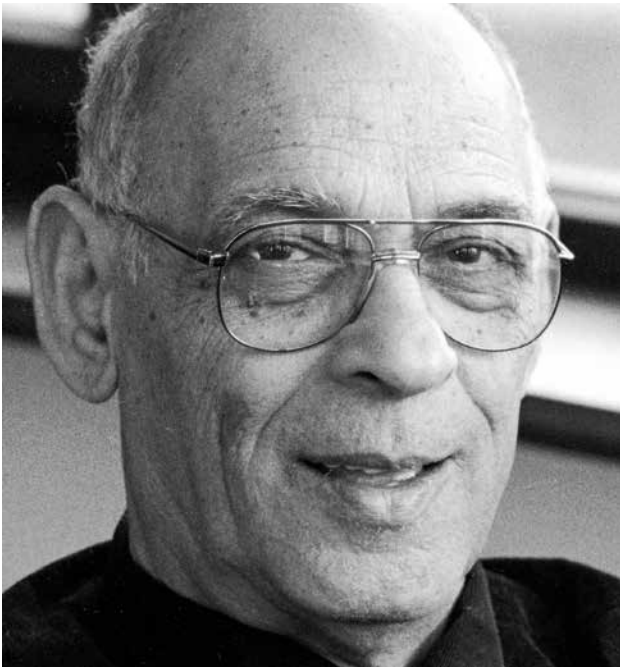
Slijedi postavljanje pločice s nazivom prolaza na vidljivom mjestu. Na Državnoj geodetskoj upravi je da izvrši promjene u svojim evidencijama. A uz to, nadajmo se da će posljednji samoglasnik naše abecede, ucrtan na jednoj ogradi u Židovskom prolazu, što prije biti izbrisan. ☆

SA ZAGREBAČKOG FESTIVALA SVJETSKE KNJIŽEVNOSTI

SAMI MICHAEL – POLA IZRAELAC, POLA ARAPIN

U RAZGOVORU NA FESTIVALU SVJETSKE KNJIŽEVNOSTI U ZAGREBU, IZRAELSKI PISAC SAMI MICHAEL, KOJI JE U SVOJIM RANIM DVADESETIM GODINAMA, OSUĐEN NA SMRT ZBOG SVOG LJEVIČARSKOG POLITIČKOG ANGAŽMANA, IZ RODNOGA IRAKA POBJEGAO U IZRAEL, KAŽE DA ĆE MU NJEGOV IRAK ZAUVIJEK OSTATI U SRCU, ALI DA SE IPAK NIKADA NE BI TAMO VRATIO

Jedan od mnogih gostiju na ovogodišnjem Festivalu svjetske književnosti u Zagrebu, organizator kojeg je nakladnička kuća „Fraktura“, bio je izraelski pisac iračkih korijena Sami Michael. Zagrebačkoj publici predstavio se u okviru programa „Razotkrivanje“ u kojem je, kroz razgovore s autorima, tijekom Festivala sudjelovalo devet inozemnih književnika. Tribinu s Michaelom, održanu 10. rujna, moderirala je Iva Karabaić, urednica njegova romana „Aida“, upravo izašlog u izdanju zagrebačke „Frakture“.

Sami Michael

Sami Michael rođen je 1926. godine u Bagdadu. U svojim ranim dvadesetim pobjegao je iz Iraka, jer su ga tamošnje vlasti osudile na smrt zbog ljevičarskog političkog angažmana. U Izraelu živi od 1949. godine. Diplomirao je hidrologiju, psihologiju i arapsku književnost. Prvi roman „Svi su ljudi jednaki, ali neki malo više“ objavio je 1974. godine. Dobitnik je niza uglednih književnih nagrada, ali i brojnih priznanja za mirovni rad. Počasni je predsjednik izraelskog Udruženja za građanska prava.

U jednosatnom razgovoru Sami Michael je publici u kinu „Europa“ govorio o svom životu i svojim pogledima na književnost, ali se osvrnuo i na aktualna događanja.

Michael za sebe kaže da je ‘polo Arapin, pola Izraelac’ i da, unatoč tome što je morao pobjeći iz Iraka, ta zemlja nikada nije otišla iz njegova srca. Uostalom, njegov materinji jezik

je arapski, a irački tragovi su vidljivi i u njegovu književnom opusu. Pa ipak, kad bi mu se pružila prilika da se vrati u Bagdad, on to nipošto ne bi učinio.

Za svoje knjige, osobito one koje se dodiruju Iraka, kao što je to slučaj i s „Aidom“, rekao je da su spoj mašte i stvarnosti, „koktel fikcije i sjećanja“. Poput drugih pisaca, dok stvara, ima svoje rituale. „Ja sam nemoguća osoba. Kad počnem pisati neku knjigu, moram je završiti u istoj sobi, na istom mjestu gdje sam je i počeo. Tako sam jednom tijekom pisanja prodao kuću u kojoj sam započeo roman, pa kad sam ga želio završiti platio sam novome vlasniku kako bih posljednje stranice knjige ispisao u istoj sobi i na istom stolu gdje sam roman započeo“, opisao je Michael svoje neobične spisateljske navike.

Za proces stvaranja kaže da je „spiritualno iskustvo“, da su samotni trenuci dok piše „najsretniji trenuci u njegovu životu, trenuci prožeti dubokim emocijama“. Sebe opisuje prije svega kao čovjeka, a tek onda kao pisca. Prioritet mu je obitelj – supruga, djeca i unuci - pa tako i za svoj angažman na čelu izraelskog Odbora za građanska prava kaže da je „više počasni status, s redovnim godišnjim sastancima, ali ništa više od toga“.

Dio razgovora bio je posvećen nezaobilaznoj temi – izraelsko-arapskim odnosima, posebno u svjetlu nedavnih sukoba u Gazi. Sami Michael je među prvim izraelskim javnim osobama koje su se založile za neovisnost Palestine. U tom svjetlu bio je i njegov istup na Festivalu. Odgovarajući na pitanja moderatorice, nije ulazio u dnevnu politiku nego je zastupao humanističku i mirovnu poziciju. „Protiv ratova sam. Ubijanje je najprljavija stvar. Ne prihvaćam podjele među ljudima, poput nacionalizma. Svi smo mi ljudska bića. Učinite sve, ali nemojte ratovati“, rekao je Michael. Po njegovu mišljenju ni za koga „nije zdravo“ živjeti na Bliskom istoku i on zavidi ljudima koji mogu otići. Uloga pisca u takvom trusnom okruženju nije odveć moćna. „Pisac ima moć riječi, ali tu je i moć aviona i bombi. Ništa nije sveto kao život“, istakao je Michael. Rekao je da zbog svojih stavova nema problema u Izraelu, da je to demokratska država. Nije siguran kakva je budućnost Bliskog istoka, Izraela, Iraka, ali se ipak nada „da ćemo u nekoj točki budućnosti opet biti ljudska bića“.

Večer prije ovog razgovora s Ivom Karabaić, Sami Michael nastupio je u okviru programa „Bijeg i pronalaženje novog zavičaja ili domovine“, zajedno s piscima Renatom Baretićem, Semezdinom Mehmedinovićem i Aljošom Debeljakom. ✨

Veronika Rešković

NOVE KNJIGE

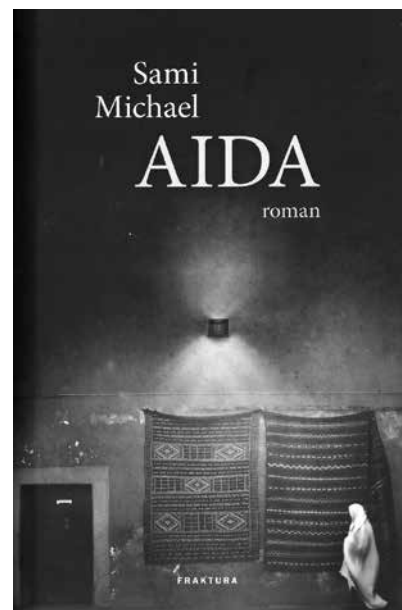
AIDA

PREDSTAVLJAJUĆI NA TRIBINI KULTURNOG DRUŠTVA MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER ROMAN „AIDA“ SUVREMENOG IZRAELSKOG PISCA SAMIJA MICHAELA, SEID SERDAREVIĆ JE REKAO DA JE U ROMANU, RADNJA KOJEGA SE ZBIVA U SUVREMENOM IRAKU, AUTOR DAO SLIKU OSOBE „KOJA U NEDOBRIM VREMENIMA USPIJEVA PREŽIVJETI I POMOĆI DRUGIMA“

Nakon publike na rujanskom Festivala svjetske književnosti u zagrebačkom kinu „Europa“ i posjetitelji promocija utorkom na tribini Kulturnog društva Miroslav Šalom Freiberger, u Židovskoj općini Zagreb, mogli su se, 21. listopada, upoznati sa životom i djelom izraelskog književnika Samija

Michael je uspio u romanu dati sliku osobe koja „u nedobrim vremenima uspijeva preživjeti i pomoći drugima“.

Urednica Iva Karabaić rekla je da se roman čita u jednom dahu, a radnja je „linearna, koncentrirana i veoma dosljed-

Iva Karabaić i Seid Serdarević predstavljaju Michaelovu „Aidu“

Michaela. Njegov roman „Aida“, upravo objavljen u izdanju zagrebačke „Frakture“, koji je s hebrejskog prevela Laila Šprajc, predstavili su urednica knjige Iva Karabaić i Seid Serdarević, glavni urednik „Frakture“. Ulomke iz knjige čitala je Vlatka Bjegović.

Radnja „Aide“ odvija se u suvremenom Iraku, za vrijeme Sadama Huseina. Glavni lik, televizijski reporter Zaki Dali, želi biti posljednji Židov u Bagdadu i zbog toga je spreman na razne kompromise, ali ipak ne odustaje i od pomaganja prijateljima, neovisno jesu li to susjedi Arapi, mlada Kurtkinja Aida ili njegov najbolji prijatelj – šef tajne službe.

„Sami Michael zna kako uvući čitatelja u priču. Ima urođeni pripovjedački dar, gotovo bi se moglo reći da ga nasljeđuje iz arapskih korijena i ‘Priča iz 1001 noći’. Roman ‘Aida’ je osobito aktualan danas kada su u Iraku problemi s Islamskom državom (ISIL-om). S jedne strane imamo Bagdad Sadama Huseina, prepun špijuna i straha, podijeljen između Šiita i Sunita, a s druge strane otkrivamo i ljudskost glavnog lika Zakija, koji romanu daje posebnu notu“, rekao je na predstavljanju Seid Serdarević. Po njegovu mišljenju Sami

na“. „Kad je počnete čitati, ‘Aidu’ ne možete ispustiti iz ruku; ona vas stalno vuče pitanjem što će biti dalje. Iako je u njoj mnogo mračnih sila, priča na kraju ima svojevrsni sretan kraj, stanovito oslobođenje. Zanimljivo je vidjeti i koliko u knjizi ima autobiografskih elemenata“, kazala je Iva Karabaić. Posebno se osvrnula na humanizam autora i na njegovu zahvalu svima onima iz Iraka koji su mu pomogli u pisanju ove knjige, „čime su ugrozili svoju slobodu“.

Preporuku za izdavanje „Aide“ u „Frakturi“ su dobili od Yosefa Amranija, donedavnog izraelskog veleposlanika u Hrvatskoj. Veleposlanstvo Izraela je i financijski pomoglo hrvatsko izdanje „Aide“. „Izraelska književnost je prilično živahna, veliki je broj autora. To je književnost koja je, unatoč tome, nedovoljno poznata našoj publici. Razlog je u malom broju prevoditelja s hebrejskog. Nadam se da će se to otvaranjem studija hebrejskog na zagrebačkom Filozofskom fakultetu postepeno popravljati“, rekao je Serdarević i napomenuo da „Fraktura“ trenutačno priprema izdavanje djela još nekoliko suvremenih izraelskih pisaca, uključujući Davida Grossmana i Etgara Kereta. ✨

Veronika Rešković

ODJECI GAZE

KAKO SE ANTISEMITIZAM UŠULJAO NA MALA VRATA

NESRAZMJER U BROJU ŽRTAVA U LJETOŠNJEM SUKOBU NA RELACIJI IZRAEL – HAMAS BIO JE IDEALNA PLATFORMA ZA NAPAD NA ŠIROKOJ FRONTI, PRIVIDNO NA IZRAELSKU POLITIKU, A ZAPRAVO NA ŽIDOVE KAO NAROD

Piše Tomislav Jakić

Potkraj ljeta ove godine cijeli je svijet više-manje bio preokupiran praćenjem sukoba na relaciji Izrael - Hamas (odnosno: Gaza); s izuzetkom, naravno, onih koji su potpirivali i orkestrirali krizu u Ukrajini. Počelo je ubojstvom trojice mladih Izraelaca na Zapadnoj obali, čemu je uslijedilo očito osvetničko i krajnje brutalno ubojstvo jednoga mladog Palestinca, eskaliralo je u svakodnevna raketiranja Izraela (i to ne samo juga!) iz Gaze, da bi završilo najprije izraelskim zračnim odgovorom, a potom i operacijom kopnene vojske ograničenog opsega u samoj Gazi. I tu počinje naša priča, priča o tome kako se pod krinkom kritike politike izraelske vlade na svjetsku scenu na mala vrata ušuljao antisemitizam (koji s nje, uostalom, nikada nije ni nestao). Za onoga koji možda (još) ne zna, ili bi radije da ne zna, valja precizirati: antisemitizam je mržnja i neprijateljstvo prema židovskom narodu kao cjelini, odnosno, prema svima pripadnicima toga naroda na osnovi samo jednog jedinog razloga - zato što su Židovi.

Rat, jer to jest bio rat, između Izraela i Hamasa, koji vlada Gazom, bolni je podsjetnik na krizu što traje već desetljećima i uvijek iznova prijeti rasplamsavanjem, što uvlači ili može u nju uvući i razne "igračice" sa strane. Kažemo: bio je to rat i savršeno je utemeljeno postaviti takvu tvrdnju, ma koliko da postoji nesrazmjer između snaga što su u njega bile uključene, a pogotovo između broja ljudskih žrtava na jednoj i na drugoj strani. I upravo taj nesrazmjer u broju ljudskih žrtava bio je idealna platforma za napad na širokoj fronti, prividno na izraelsku politiku, a zapravo na Židove kao narod. I kao da nikoga pritom nije smetala činjenica što je iracionalni antisemitizam bio u korijenu nacističkog plana "konačnog rješenja", plana o - doslovno - istrebljenju cijeloga jednoga naroda.

Taj se narod, stjecajem povijesnih okolnosti, stoljećima održavao rastrkan širom svijeta i ovisan o dobroj volji većinskih naroda među kojima su njegovi dijelovi živjeli, čuvajući u prvome redu svoju vjeru, tradiciju i običaje i podvrgnut stalnome diskriminiranju i povremenim pogromima (progonima i ubijanju). Kroz stoljeća ispredali su se i ukorjenjivali mnogi stereotipi i mnoge predrasude - idealna podloga antisemitizmu - u osnovi samo zato što su Židovi bili "drugačiji" (druga vjera, drugi običaji, drugi način odijevanja - barem kod jednoga dijela). Pa je tako, na primjer, uvriježeno vjero-

vanje da su Židovi "rođeni trgovci i lihvari", a da se ne zna, ili "zaboravlja", da im je u Evropi bilo zabranjeno bavljenje nizom profesija, pa su se orijentirali na ono što su smjeli: trgovinu i novčarstvo (a da je i među njima bilo i ovakvih, i onakvih, to bi valjda svakome trebalo biti jasno). Iz činjenice da nisu pozivani u vojsku (kao strani i nepouzđani element) proizašla je predrasuda da su Židovi nesposobni biti vojnici, što današnja izraelska država itekako opovrgava, nerijetko i ne obazirući se na međunarodno utvrđena pravila ratovanja. No, predrasude su stvorene i teško ih je ukloniti iz svijesti ljudi koji možda ni ne shvaćaju kako, evo još jednog banalnog primjera, uzrečicom: "Ne budi Židov!", upućenom nekome tko je iznimno štedljiv - zapravo iskazuju antisemitizam.

Država Izrael zamišljena je i koncipirana kao država židovskog naroda, dakle, nacionalna država. Svoje stvaranje može zahvaliti nizu elemenata. Prvo, cionističkom pokretu koji je za cilj postavio stvaranje židovske države u tadašnjoj Palestini (nekadašnjoj pradomovini Židova), drugo, tzv. Balfourovoj deklaraciji iz vremena Prvog svjetskog rata kojom je Britanija - iz taktičkih razloga - takvu mogućnost prihvatila i, napokon, najvećim dijelom nečistoj savjesti svijeta koji je, uz rijetke i časne iznimke, mirno gledao kako se Židove "tvorničkim metodama" likvidira u vrijeme Drugoga svjetskog rata.

Neskrivena antisemitska kampanja

I od samoga početka ta nova država počiva na fundamentu ispravljanja povijesnih nepravdi, ali i stvaranja novih, drugima riječima već u njezino stvaranje ugrađen je element budućih sukoba i krize kojoj svjedočimo i danas. Ispravljanjem jedne nepravde, nepoduzimanja nikakvih aktivnih koraka da bi se spriječio holokaust, međunarodna je zajednica počinila drugu - prema arapskim stanovnicima dotadašnjeg britanskog mandatnog područja - Palestine. To je područje odlukom Ujedinjenih naroda podijeljeno na Izrael i Palestinu, pri čemu tadašnju međunarodnu zajednicu nije uopće zanimala činjenica da su već prije toga židovske paravojske formacije, pretvarajući na najgori mogući način cionizam iz teorije u praksu, prognale iz budućeg Izraela ne mali broj Arapa. Time je stvoren nukleus palestinskog otpora. Dakle, jedna je nepravda ispravljena, preživjeli holokausta dobili su svoju državu, ali na račun dotadašnjih stanovnika (mada Židovi

zaista jesu - valja ponoviti - povijesno gledano pristanovnici toga područja).

Da je na tome ostalo možda su se stvari još i mogle ispraviti, ili zaliječiti - niti je prognanih Palestinaca bilo tako mnogo, niti je Židova starosjedilaca i onih koji su se doseljavali bilo tako mnogo, da ne bi mogli živjeti zajedno. No, susjednim arapskim državama mir nije bio na pameti. Dan nakon proglašenja Države Izrael, one su - u koordiniranoj zajedničkoj akciji - napale novu državu. Na iznenađenje svijeta, ali i uz pomoć iz svijeta (koja je dijelom išla i preko Jugoslavije, jedne od zemalja koje su u UN dale svoj glas za stvaranje židovske države), Izrael se obranio. I koliko god se to nekome danas moglo činiti paradoksalnim, ne samo što se obranio, nego je i porazio arapske armije i proširio područje pod svojom kontrolom. A to je bila - nepotrebno je i govoriti - nova nepravda.

U desetljećima što su slijedila arapske su zemlje u nekoliko navrata podliježale iskušenju da i same počine golemu povijesnu nepravdu: da pokušaju privesti kraju zločinački pothvat što ga je Hitler holokaustom u Evropi tako uspješno počeo (pa ga se zbog toga u ne malom broju arapskih zemalja čak i veličalo, a neki od notornih nacističkih ratnih zločinaca našli su u tim zemljama sklonište i radili za njihove vlade). Ne samo da je dugi niz godina vođena neskrivena antisemitska kampanja (koju se gotovo djetinjasto nastojalo negirati, podsjećanjem na to da su i Arapi - semiti), nego je i javno proklamirana politika susjeda Izraela bila uništenje te države i "bacanje Židova u more". S tim je ciljem (ali ne bez asistencije "velikih" koji su igrali na kartu svojih interesa - bio to Sueski kanal, ili naftni izvori) započeto nekoliko ratova. Svi su oni, s izuzetkom onoga iz godine 1973. (mada i to samo dijelom), završavali daljom teritorijalnom ekspanzijom Izraela, dakle, novim nepravdama počinjenima - istina je - u obrani od namjeravanog uništenja. Palestinci, protjerani i nagurani u izbjegličke logore (jer, nijedna arapska zemlja nije pokazivala volju da ih integriira), počeli su se ponašati onako kako se ponaša svatko tko više nema što izgubiti. Najprije su pribjegli terorizmu. Starije generacije sjetit će se vremena kada su pripadnici Palestinske oslobodilačke organizacije otimali avione, izvodili atentate ili kada su - godine 1972. - uzeli kao taoce izraelske sportaše na Olimpijadi u Münchenu (i bili, zajedno s njima, ubijeni u neuspjeloj njemačkoj akciji spašavanja).

Tolerancija prema desnom radikalizmu

Upravo u to vrijeme počinje proces koji je sada ponovo, u kontekstu vojne kampanje protiv Hamasa u pojasu Gaze, dobio na zamahu. Riječ je o dvostranom procesu. S jedne strane izraelska vlada svaku oštriju kritiku svoje politike, bila ona utemeljena i opravdana, ili ne, proglašava po kratkome postupku antisemitizmom. S druge pak strane u redove onih koji s pravom i razlogom napadaju mnoge poteze izraelske politike (pogotovo stalnu politiku teritorijalnog širenja gradnjom novih naselja na okupiranim područjima), udob-

no se pozicioniraju notorni antisemiti, koje sudbina Palestinaca uopće i ne zanima. Takvi sa zadovoljstvom nastoje sve Židove, ma gdje oni živjeli, pretvoriti u taoce izraelske politike, proglašavajući ih suodgovornima za nju, ili tražeći ultimativno da se oglase protiv nje (dakle, uvode u igru pojam kolektivne odgovornosti). Pa su se tako na demonstracijama protiv stradanja civila u Gazi mogle čuti notorno antisemitske parole, blokiralo se vjernike u sinagogi i prijetilo im se smrću (u Parizu!), ili se u mošejama molilo Alaha "svemogućeg i milostivog" da uništi i pomete s lica Zemlje i posljednjeg Židova (u Londonu!). Reagiranja na takve ispade olako su proglašavana ograničavanjem slobode izražavanja, odnosno slobode vjere. Ipak, stvari su otišle tako daleko da je i njemačka kancelarka Angela Merkel ocijenila potrebnim pojaviti se na skupu protiv antisemitizma u Berlinu i javno ga i jasno osuditi.

No, hoćemo li biti do kraja objektivni, moramo reći kako sve to ne bi trebalo ni najmanje čuditi. Zna se, naime (ili bi se barem moralo znati) da je ujedinjena Evropa, barem u svojim novim članicama, do sada pokazivala bolećivu toleranciju prema desnom radikalizmu koji uvijek, ama baš uvijek, ide ruku pod ruku s antisemitizmom. Zašto? Odgovor je koliko jasan, toliko mnogima i neprijatan, ili da to drugačije kažemo: vole pred njim zatvarati oči. A odgovor je sljedeći: kartu za ulazak u red "prihvatljivih" profašista i antisemita vrlo je lako kupiti deklarativnim antikomunizmom. I sada se ta bolest širi, kao što je uvijek slučaj s bolestima koje se na vrijeme ne suzbija.

Upozorenje na antisemitizam koji se ušuljao na mala vrata, a potom i razmahao, svakako nije pledoaje za obranu Izraela u svim aspektima politike što je vodi vlada te zemlje. Pokušajmo s nekoliko pitanja i odgovorima na njih. Ima li Izrael pravo graditi, proširivati, pa čak i zadržati svoja naselja na zapadnoj obali Jordana, koju je svojedobno okupirao, a gdje danas egzistira Palestinska autonomija, zametak buduće palestinske države? Nema! Jesu li ta naselja jedna od ključnih prepreka miru? Jesu! Je li Izrael, čije su trupe tada bile u Libanonu, smio pustiti libanonske falangiste da masakriraju palestinske izbjeglice u logorima Sabri i Šatili? Nije! Može li se prihvatiti politika da se sruši kuća u kojoj živi obitelj Palestinca koji je počinio teroristički čin? Ne može (pored svega ostaloga i zato, što takva politika i previše sličići nacističkoj praksi da cijela obitelj odgovara za djelo jednoga svojega člana)! Može li na dugi rok biti održivo izraelsko taktiziranje, posebno prisutno kod aktualnoga premijera, usmjereno da se onemogućí trajno rješenje bliskoistočne krize konceptom dviju država koje će se međusobno priznati i uspostaviti normalne odnose? Ne može! Je li Izrael neslavni šampion u nepoštivanju rezolucija Ujedinjenih naroda? Jest!

I samo još dva pitanja. Je li istina da je izraelski premijer Rabin, dosljedni zagovornik mira s Arapima (nastavljajući put kojim je, zajedno s egipatskim predsjednikom Sadatom, krenuo jedan od njegovih prethodnika - Begin) postao žrtvom atentata, što ga je na njega izveo izraelski vjerski fanatik? Jest!

I je li istina da je Anvar el Sadat poslije svojega povijesnog iskoraka prema Izraelu (i odricanja od politike bacanja Izraela u more) postao žrtvom atentata pripadnika Muslimanske braće (iz koje je potekao Hamas)? Jest, istina je!

Mediji zaboravljaju neke notorne činjenice

Pa da onda rezimiramo. Protivnika mira ima i na jednoj i na drugoj strani (uključujući lidere mnogih palestinskih organizacija koji su stasali u ratu i naučili živjeti u ratu i, što je još važnije, od rata), a razloga da se kritizira izraelska politika (što je u ovome kontekstu ne manje važno) ima i više nego dovoljno. Ali, ma koji razlozi za to postojali, ni jedan od njih ne smije biti povod da se kroz kritičnost prema politici Izraela promovira antisemitizam. Pogotovo, što i u izraelskom društvu postoje ne baš beznačajne snage koje se oštro protive politici svoje vlade. A da netko tko je židovske vjere, ili čak nije ni prakticirajući vjernik, nego je naprosto porijeklom Židov i živi negdje u Evropi, Americi, ili tko zna gdje u svijetu, bude izložen prijetnjama, napadnut, diskriminiran, ili suočen sa zahtjevom da “odmah i jasno” osudi ono što radi Izrael (a pri tome je, na primjer, državljanin Francuske, Velike Britanije ili Njemačke), za svakoga tko logično misli izvan je pameti. Stari, nikada iskorijenjeni antisemitizam koji je, zbog grozote holokausta, neko vrijeme “izašao iz mode” našao je idealno tlo na kojemu ponovo uspijeva, proglašavajući sve Židove, samo zato što su Židovi (zvuči nekako poznato, zar ne?) odgovornima za politiku Države Izrael, koja jest država židovskog naroda, ali nije država onih Židova koji su svojom voljom ostali živjeti u velikom broju drugih zemalja, niti oni za nju mogu biti odgovorni.

Rastu tog “nevidljivog”, ali sve prisutnijeg i agresivnijeg antisemitizma pogoduje i medijsko izvještavanje o sukobima na Bliskom istoku, pogotovo o onome na relaciji Izrael - Gaza. Pri tome se, naime, upadljivo “zaboravljaju” neke notorne činjenice, odnosno stvari se prezentiraju (pre)jednostavno i (pre)jednostrano, ma koliko da je jasno kako je današnjim medijima, usmjerenima samo i isključivo na profit i senzaciju, atraktivno objavljivati snimke ubijene i ranjene djece, ne ulazeći uopće u pitanje zašto su ta djeca ubijena i ranjena.

Da konkretiziramo stvari. Iz dana u dan govorilo se o izraelskoj agresiji na Gazu, ali se prešućivala činjenica da je Hamas (ne zaboravimo ni Islamski džihad!) bio taj koji je prekinuo primirje što ga je svojedobno sklopio s Izraelom i puna dva tjedna raketirao Izrael prije nego što je počeo vojni odgovor zrakoplovstvom i artiljerijom. “Zaboravljalo se” da je Izrael čekao još punih tjedan dana, kroz koje vrijeme su stotine raketa poletjele iz Gaze, da bi se upustio u kopnenu operaciju. I “zaboravljalo se”, napokon, da je Hamas i nakon toga prekršio još nekoliko dogovora o prekidu vatre, postignutih uz egipatsko posredovanje. Pravila se stalna, koliko cinična, toliko i licemjerna, računica koliko palestinskih pokopa otpada na jedan izraelski, odnosno uspoređivao se broj žrtava u Gazi (više od dvije tisuće) i civilnih žrtava u Izraelu (niti deset!). Nije se spominjalo da Izrael ima iznimno djelotvoran

sustav proturaketne obrane. Nitko od onih koji su “naricali” nad ubijenim Palestincima (a doista treba iskreno plakati za svakim ubijenim civilom u Gazi, jer je poginuo ni kriv, ni dužan, samo zbog suludog plana Hamasa da ojača svoju poziciju “proizvodnjom” što više mrtvih Palestinaca i jačanjem mržnje prema Izraelu - i Židovima, naravno) nije ni pokušao napraviti računicu koja bi zorno pokazala da bi Izrael, bez sustava Željezna kupola, već u tri tjedna raketiranja iz Gaze imao najmanje 400 mrtvih civila. Jer, u tome je razdoblju ispaljeno više od dvije tisuće raketa, i to ne slijepih ili neispravnih, kako se ponekad tvrdi, nego ne savršeno preciznih, ali najvećim dijelom ipak dobro usmjerenih na gusto naseljena mjesta. Izraelci su presreli praktično svaku koja je mogla pasti na neki grad. Udarili su na Gazu, odakle su rakete dolazile, a na snimcima se jasno vidjelo ispaljivanje iz samoga grada, pa je nemoguće izbjeći zaključak kako je Hamas svjesno “navlačio” izraelske napade na civile.

Rješenje je samo u pregovorima

Naravno da Izrael, suprotno tvrdnjama nekih “dežurnih” antisemita, nema nikakav “Hitlerov plan” istrebljenja palestinskog naroda. I jasno je kako je itekako svjestan da pogađa (i ubija) uglavnom civile, jer Hamas se zavukao u sustav tunela izgrađen ispod Gaze, sustav koji je svojom veličinom i kompleksnošću, zapanjio i Izraelce. Stoga je Izrael na sve moguće načine civile upozoravao na svaki predstojeći napad - lecima, SMS porukama i e-mailovima, mada u prostoru malo, a gusto naseljenoj enklavi prostora za bježanje jedva da je bilo. No, malo će tko reći (a to je činjenica!) kako je Hamas sprječavao civile da se maknu prije napada, kako je podučavao djecu da demonstrativno deru izraelske letke upozorenja (viđeno na televiziji), dok je još manje onih koji su pokazali snimke na kojima se jasno vide lanseri za rakete ukopani pored zgrade škole (no o bombardiranju škole će se naveliko govoriti), ili pored zdanja na kojemu se vijori zastava Ujedinjenih naroda. Jednako tako nitko osim izraelske televizije nije spomenuo da je njihova vojska uz samu granicu s Gazom postavila poljsku bolnicu otvorenu za Palestince, niti to da je Hamas nakon nekoliko dana tu bolnicu granatirao, prethodno sprječavajući Palestince da u njoj potraže pomoć. O odbijanju lijekova koje je Izrael pokušao poslati u Gazu (i “židovske krvi”, ali i standardnih lijekova), da i ne govorimo.

Hamas, ostavši bez saveznika u Egiptu nakon što je vojska srušila “muslimanskog brata” Mursija, trebao je nešto što će mu priskrbiti novu tranšu financijske i vojne pomoći. A trebao je i nešto da ojača svoju poziciju u odnosu na predsjednika Abasa koji je na zapadnoj obali Jordana, u Palestinskoj autonomiji što je spretno i postupno izvlači na međunarodnu scenu, prijetio da će postati ključni igrač na palestinskoj strani. I mada je Abas, spretno taktizirajući, privremeno bio zaostrio retoriku prema Izraelu, on je sve očitije jedini pravi partner s palestinske strane u pregovorima s Izraelom. S druge strane, u Izraelu ne treba zanemariti opasnost da sigurnost koju pruža Željezna kupola i nesmetano razaranje u Gazi (uz uništavanje tunela i lansirnih rampi, koje, međutim, i dalje

prijete - primirju usprkos) stvore iluziju da se nekažnjeno tako može u nedogled, sve do potpunog uništenja Hamasa. A to je koliko nemoguće, toliko i nedopustivo, jer bi preko svake granice uvećalo civilne žrtve (bez obzira na to koristi li ih Hamas kao živi štit, ili ne) i najozbiljnije dovelo u pitanje legitimnost izraelskih koraka, ma koliko da su oni poduzeti u samoobrani.

Na antisemitizam treba glasno reagirati

Rješenje može biti samo u pregovorima i u uzajamnim garancijama sigurnosti dviju suverenih država, Izraela i Palestine. Rijetki će se još sjetiti, ali upravo je to tadašnji hrvatski predsjednik, Stjepan Mesić, iznio još godine 2001. u govoru u Knesetu, izraelskom parlamentu, dok je nekih pet godina nakon toga Palestincima na Zapadnoj obali poručio kako je "prošlo vrijeme kada se umiralo za Palestinu", te da sada "za Palestinu treba živjeti". No, tako dugo dok Hamas ne odustane od proklamiranog cilja uništenja Države Izrael (a to jest njegov program), zagovornici vojnog rješenja s druge strane granice imat će lak posao.

Bilo kako bilo, odgovornost za ono što poduzima izraelska vlada ima samo i isključivo ta vlada, a neizravno i državljani Izraela koji su joj na izborima dali povjerenje (pa joj ga mogu na izborima i uskratiti). Židovi kao narod, a pogotovo Židovi koji žive izvan Izraela i koji su državljani drugih država,

zbog stradavanja Palestinaca u Gazi ne smiju postati žrtve novoproplamsalog antisemitizma. Svijet nikada ne bi smio zaboraviti do čega je doveo nesputani antisemitizam u vrijeme Drugoga svjetskog rata (i odsutnost svakog odgovora na njega). A ipak, njemački narod kao cjelina nikada nije proglašen krivim zbog holokausta. Holokaust je bio djelo nacističke vlasti (koju su, istina je, mnogi Nijemci bezrezervno podržavali sve do kraja). Upravo zato na antisemitizam treba jasno i glasno upozoravati, ne obazirući se na one koji će ga bagatelizirati tvrdnjom kako se javlja u "malim i prihvatljivim dozama". Netrpeljivost prema drugima i drugačijima, na bilo kojoj osnovi naprosto nije i ne smije biti prihvatljiva. Ma koliko periferna bila. Hrvatska ne treba ići dalje od sebe, pa da to spozna.

U svemu tome ne treba isključiti ni kritičnost prema onima koji vuku konce na međunarodnoj sceni, a koji su mnogo puta do sada pokazali da rat preferiraju pred mirom, jer ratom učvršćuju svoje globalne pozicije, a osim toga - rat je "dobar posao". Možda je njihova odgovornost i najveća - i za stradanja Palestinaca, ali i za ponovno javljanje antisemitizma. Treba to shvatiti, dok ne bude kasno.

A možda već i jest, jer na spomeniku ubijenim Židovima (više od 30.000) u Babin Jaru, u Ukrajini, upravo na dan židovske Nove godine nacrtan je kukasti križ. ✨

UZ IZLOŽBU VERE FISCHER (1925. – 2009.)

OD POPARTISTIČKE DO MISIONARSKOJ FAZE

PRILIKOM IZLOŽBE RADOVA VERE FISCHER U RADNIČKOJ GALERIJU U ZAGREBU, PROMOVIRANA JE I MONOGRAFIJA „VERA FISCHER – OD POP ARTA DO MISIONARSTVA“ POVJESničARKE UMJETNOSTI BRANKE HLEVNJAK

Vera Fischer bila je Židovka i agnostik. Ali, da je mogla odnekud iz raja, gdje jamačno prebiva, sjedeći na oblaku među anđelima, ovog srpnja vidjeti ljude okupljene na otvorenju njezine izložbe u Radničkoj galeriji na Radničkoj cesti, da je mogla čuti riječi udivljenja i priznanja izgovorene tom prilikom, ona i onakva kakvu je većina njezinih bližih znanaca i prijatelja godinama poznavala, ne bi se mogla dovoljno načuditi. Pa zar to i tako o meni? Pa zar je moguće da sam ja ispala toliko važna osoba?

Umrula je 2009. godine, ne dočekavši da je u jednom članku, objavljenom u Jutarnjem listu samo nekoliko mjeseci kasnije, prozovu „hrvatskim Andyjem Warholom“. Doživljavali su je „kao pomalo nemarno odjevenu postariju gospođu koja se skrivala iza debelih naočala prevelike dioptrije i uvijek stajala po strani na otvaranjima izložbi, če-

sto sama...“. A o rezultatima svog tadašnjeg pretraživanja po internetu, autorica teksta u Jutarnjem listu (9.1.2010.) napisala je: "Nisam (o Veri) našla neki dostojniji in memoriam, nego tek malu zabilješku. Kako ima jednako ime i prezime kao i brazilska glumica i seks simbol, koja se uz to nekoliko puta slikala za Playboy, naša umjetnica na internet pretraživačima zapravo i nema šansi.". Popartistički kolaži nastali 60-ih godina u Zagrebu, koji su Veru Fischer svrstavali uz bok američkim idolima popartizma i doveli je tada u žarište likovne kritike, kao da su bili zaboravljeni.

Izložba Verinih radova pod naslovom „Preživjela“, održana u Radničkoj galeriji od 16. srpnja do 3. rujna (kustosice Leila Medhunić i Nika Pavlinek), ujedno je iskorištena kao prilika za promoviranje monografije koju je pod na-

nastavak na sljedećoj strani

slovom „Vera Fischer - Od pop arta do misionarstva“ napisala povjesničarka umjetnosti Branka Hlevnjak, koja se već po duži niz godina bavi likom i djelom ove umjetnice. Kao što je na otvaranju izložbe rekla ravnateljica zagrebačke Gliptoteke Ariana Kralj (Vera Fischer je 2002. u Gliptoteci imala „Autobiografsku izložbu“), „djelo Vere Fischer ima mnogo mogućnosti interpretacije, no zasigurno bez Branke Hlevnjak ona ne bi ostala s nama za buduće generacije. Svima koji smo je znali poznata je magičnost njene osobnosti, lucidni tok misli, upoznavanje posebnoga načina sagledavanja života koji ona identificira likovnim izričajem. Kako god da bi naslov knjige ‘Od pop arta do misionarstva – Vera Fischer’ mogao nagovijestiti spoj nespojivoga, lutanje nedefinirane putanje, upravo suprotno - Branka Hlevnjak analizom i slijedom svih razgovora s umjetnicom gradi vrlo čvrstu podlogu za razumijevanje njezina duboko humanističkog opredjeljenja.“

Vera Fischer na Akademiji likovnih umjetnosti, 1951.

Suhi podaci iz Verine biografije govore da je rođena 1925. godine u Zagrebu u židovskoj obitelji; rat je preživjela u talijanskim logorima Kupařima i Kamporu, a zatim u Glini među partizanima; 1951. diplomirala je kiparstvo na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, kod Vanje Radauša; prvi javni nastup imala je 1952. na 8. izložbi ULUH-a u Zagrebu.

Vera je, uz to, i nastavnik u školi, dizajner, odlazi u razne likovne kolonije, a od 1989. posvećuje se i misionarskom radu: svoj križ - sa židovskom zvijezdom na mjestu gdje bi bilo Isusovo srce - poklonila je i papi Ivanu Pavlu II, te iz Vatikana primila pismenu zahvalnicu.

Branka Hlevnjak u svojoj knjizi citira „Autobiografiju“, koju je Vera Fischer napisala u povodu svoje Autobiografske izložbe 2002. godine:

„Počinje li uopće moja priča rođenjem, i ako ne, koliko stoljeća ili tisućljeća trebam pogledati unatrag? Neodlučna! Dakle počinjem rođenjem: 27. siječnja 1925. u Zagrebu, ali u Paromlinskoj 11. Datum je vrlo otmjen. Mozart i ja. Moj je otac radio u Paromlinu i tamo smo stanovali u nastambama paromlina; to su one kuće iz kojih sada istjeruju Cigane, dakle, manje otmjeno. Tu nismo dugo ostali, ali mjesto rođenja je ostalo zauvijek. Dan moga rođenja ove je (2002.) godine odao ‘Večernji list’ u rubrici ‘Rođendan poznatih’. Pa, hvala.

Bila sam lijepo dijete do četvrte godine. Ovaj medo na slici nije identičan izloženom, koji sam pokupila iz prašine uz put kod Segureta 1) u Provanci. Iz vremena djetinjstva nije mi ništa ostalo osim života.

(Sjećam se da sam se sa šest godina počela igrati lovice i skrivača. Deset godina kasnije to mi je iskustvo dobro došlo.)

Američke biografije nabrajaju zanimanja kojima su poznati ljudi započeli zarađivati za život. Da ja nabrojim moja: tipkačica, zubarski asistent, necanje mrežica za tržnicu, opet tipkačica, uređivanje zidnih novina, uvećavanje fotografija pomoću kvadratića, vođenje tiskare, novinarstvo, blagajnica u knjižari, telefonist, pomoćni referent za gorivo i mazivo, statističar, laborant, onda student na ALU, pa profesor crtanja, projektant velesajmovskih štandova, dizajner u tvornici porculana, profesor likovnog odgoja na šest osnovnih škola i konačno umirovljenik: da bih mogla raditi što me zanima ili ne raditi.

(I tako gospodo porotnici, led je krenuo! Tko li još danas čita ‘Zlatno tele?’).“

Vera Fischer nije voljela govoriti o Holokaustu. Imala je 16 godina kad je pred ustašama iz Zagreba s majkom pobjegla u Split. U Zagreb se vratila 1946. „Bila je ljuta, baš je upotrijebila tu riječ kako bi objasnila novinarki koja je inzistirala da opiše osjećaje nakon povratka u rodni grad. ‘Talijani su čuvali naše živote u svojim logorima’, izjavila je, a ljuta je bila na sve svoje prijateljice i njihove roditelje koji nisu na vrijeme pobjegli iz Zagreba.“

U doba kada priređuje drugu samostalnu izložbu Vera Fischer ima četrdeset godina, dakle, žena je u zreloj dobi, piše Branka Hlevnjak u monografiji. „Izložbu ‘Djevojke’ posvećuje sjećanjima, onima koje je progutao holokaust, kao i djevojkama s kojima je prošla ratne traume, djevojci u sebi koja je sazrijevala u nemogućim, nehumanim uvjetima u kojima gruba stvarnost gazi životna nadanja. Međutim, kada portretira svoje prijateljice, osobito one stradale u ratu, Vera se prisjeća njihova stvarnog izgleda i slika mlada lica šesnaestogodišnjakinja, koliko su imale

1) Vera Fischer sudjelovala je 1969. na umjetničkoj koloniji u Seguretu u Francuskoj, gdje je našla jednakog medvjedića.

Veli Jože, sadra patinirano

tada kada su se zadnji puta vidjele. To su ljupke djevojke, ali bez života. Utonule u svoje pozadine, odjevene u suvremenu modu (prugasta majica, crna dolce vita) stvarnosne, individualne, autentične, postavljene u klasične portretne poze odsutne su i daleke. Tama koja prodire iz njihovih očnih duplja ostavlja dojam nelagode.“

Naslikala je i malu glumicu Leu Deutch s mašnom u kosi. Ta slika sada visi u klubu Židovske općine u Zagrebu u Palmotićevoj 16, kraj prozora i nekako je u zapečku.

No ono po čemu se Vera Fischer posebno izdvaja, napose kao avangardna umjetnica, njezini su popartistički kolaži nastali prije više od pola stoljeća. U to vrijeme Robert Rauschenberg, Jasper Johns, Claes Oldenburg, Jim Dine, Allan Kaprow, John Cage, itd. eksperimentiraju s novim oblicima djelovanja i stvaraju „combines“, mješovita medijska djela: ona su „fluxus“, „happening“, „new realism“, „neo dada“, a u izlošcima to su asemblaži, „object trouvé“, montaže/instalacije. Upravo poput Rauschenbergova rada First Landing Jump (1961.), koji sadrži odjeću, metal, kožu, električnu svjetiljku, kabel, automobilsku gumu itd. i koji se danas nalazi u MOMI, kreira Vera Fischer radove po vlastitoj mjeri i s osobnim pečatom.

Već je prvom samostalnom izložbom u Salonu ULUH-a, u siječnju 1961., naznačila svoju pripadnost sveukupnom i aktualnom istraživanju oblika i materijala i stvaranju nove umjetničke prakse. Smjelo i osobno. Na samostalnoj izložbi Vere Fišer u Galeriji ULUH-a u Praškoj ulici u Zagrebu 1961. bili su među ostalim postavljeni popartistički asemblaži „Okno na limu“ (1960.), „Cesta noću“ (1960.),

„Maska na limu“ (1960.) i „Nešto čekamo“ (1960.), djela koja su je dovela u žarište likovne kritike. Sirove izvedbe iz materijala s ulijepljenim predmetima poput savijene žice, štop-lampe, drvenog konjića, maske, umjetnog oka itd., ova su djela bila radikalna inovacija.

Na umjetničinu originalnost skreću pozornost oba kritičara koja su pisala osvrt na izložbu Vere Fischer. Žarko Domljan u „15 dana“ (25. siječnja 1961.) piše: „Kada izlaže uokvireni komad lima na koji pričvršćuje šarenog zagorskog konjića, crveni automobilski signal, koji čak i svijetli, ili sajamsku perjanicu, onda je to pokušaj da dovedeći u neobične odnose različite ili čak suprotne elemente svakodnevnosti stvarnosti, stvori jednu novu, trajniju stvarnost - umjetničko djelo.“ Dok Matko Meštrović u Telegramu (20. siječnja 1961.) u Verinim radovima otkriva „jednu nevinnu i drhtavu zaigranost i ćudljivost koja je kadra roditi liriku, toplu i naivnu, ali i dotaći britkost crne slutnje i nad ponorom nedokučivog zastati u prebačenom, nerealnom pomirenju.“

Kič i obilje također su bili predmetom zanimanja Vere Fischer. U kolažu „Veselo“ (1968.) fotografija crvenog automobila natrpana je izrescima cvijeća; automobil je odozgo gotovo zasut hranom, koja kao da pada iz Amaltejina roga obilja, i odmah se spravlja, topla, na licu mjesta - u tavi. To je slika koja se ne može primiti mirno i razumno, ona je vizualni šok, puno previše (much too much), upravo onako kako se tumači potrošačko društvo, odnosno konzumerizam. Istodobno ukazuje na upitne bogove i nove oltare.

Portret djevojke, sadra posrebrana

nastavak na sljedećoj strani

Djevojčica s medom, ugljen, platno

Vera Fischer nije se kao umjetnica željela svrstati u skupine, pravce ili bilo što što bi joj nametalo način rada. Pripadala je onoj (konceptualnoj) generaciji umjetnika, izvan struja i politika, ne po dobi, nego po stavu, koje nije toliko zanimalo sam medij i istraživanje oblika, koliko živa prisutnost, čin stvaranja, djelovanje i sudjelovanje; zanimalo ju je biti u životu i ostaviti trag, stvarati umjetnost čiste perceptivne površine u kojoj su radost i dekorativnost dobrodošle.

Branka Hlevnjak pogodeno uspoređuje svjetonazor Vere Fischer s onim Gorana Trbuljaka. Trbuljakove izjave poput onih „ne želim pokazati ništa novo i originalno, star, ćelav, a još uvijek netalentiran ili anonimni umjetnik“, bile su bliske Veri Fischer. I ona je na sličan način autoironijom („ja sam talentirana ali lijena“) i cinizmom („Ne tražim ja nađeno, nego ono nađe mene“) branila slobodan umjetnički prostor oko sebe.

Na kraju još iz monografije citat iz Verina autoironijskog predgovora na izložbi „Trideset godina u traženju nađenog i drugim igrama“, (1982)., u Galeriji Dubrava, u kojem Vera Fischer „ironizira svoje stvaralaštvo i daje mu osobni kontekst“:

„Je li gotov krug? Ne! Mogu ga još puniti: tu su moja djela. I svašta što se u meni nataložilo: oči, uši, pupci, latica, prašnik (i prašina), rupa, tuljac, spužva, stoji na desnoj

nozi, ogrlica, crveno protiv zelenog, zlatni okvir, selotejp i skočlajt, autoportret, metla, ulje, pastel, opet spužva za brisanje, kuglice i trokuti (Trokut Dodig), po modelu ili fotografiji, snimanje ljudi, ulica, pjesma, društveno veselje, čaša, madrac, Jogi 190×115 cm, kutija prazna, kutija puna čega?, igračke, igračke, igračke, igračke, igračke, igračke, igračke, i igračke za moje druge igre. KOSA: crvena, crna, žuta (što kažu plava, ne znam zašto), smeđa i zelena; ugljen, glina i Glina (gradić koji je jednom bio glavni grad za mene i nas), staniol, glazura, škare za lim, adrese, kuverte, medek, dude, rukavice, u rukavicama, štipaljke, kukci, vaze, londonski Autobus, cvijet i kvazicvijet, okvir, list, ugovor, ladice (i izvan ladice), žarulja, lonac, špihl, kutija, kutija, ja sam izvan kutija, kišobran, šešir, pas i mačka koji se vole, majmuni u krletki, krletka bez majmuna, olovka, čipka, računanje, pi, let avionom i strah od letenja, ljeta, mora se ići na more, crna kola, ušmrkati slanu vodu, nekog upoznati, ne samo to, Dubrovnik, Babin Kuk, već četiri i po godine čekam sudsku pravdu, bušili su moje ženske aktove, izlažem ih. One se uopće ne stide. Ni sud. (Vera, tj. ja, nemoj biti prizemna, digni se, ako ne baš u nebo, u neki drugi krug pakla, možda nađem Mefista, trebam ga, jako ga trebam, on nema telefon, ne mogu ga naći u telefonskoj knjizi, pomozite mi, kako da ga nađem?)

Dakle, tu smo“.

Posljednjih dvadesetak godina Verina života obilježava njezina religijsko-mirotvorska i misionarska faza. Za Branku Hlevnjak ona je razumljivi slijed:

„Poznavajući obiteljski ležeran odgoj prema religiji, njezina ratna iskustva iz talijanskih logora, miješane kršćansko-židovske brakove u obitelji, opredijeljenost za agnostika, egzistencijalizam i ‘komunističko’ siromaštvo, hipijevsku slobodu i umjetnički subkulturni i subverzivni anarhizam, te traganje za ljepotom u ich-formi, čini se da misionarska faza u životu Vere Fischer nije slučajna. A da je važna, veličanstvena i predano odrađena, teško tko može poreći. Na tisuće malih metalnih križeva s Davidovom zvijezdom u raznim kombinacijama (kobaltno plavi emajl i zlatni križ, svijetlo plavi grecani križ i zlatna zvijezda, zlatni križ sa zlatnom zvijezdom, crni križ sa zlatnom zvijezdom itd. s potpisom Vera Fischer na poledini) dijelila je prijateljima i onima koji su htjeli imati taj križić. Najveći drveni križ s Davidovom zvijezdom, visine 2,65 metra, bio je izložen 1993. u Muzejsko galerijskom centru u Zagrebu pod nazivom ‘Simbol pomirenja kršćanstva i židovstva’, potom trajno smješten u prezbiterijanskoj crkvi u Đakovu. Bilo je kršćana koji su se zgražali nad njim kao i židova koji su prosvjedovali. U svom je misionarstvu ostala alternativka kakva je bila u ukupnom stvaralaštvu. Nesvrstana i neuhvatljiva u bilo što jače od vlastitog puta i osobnog svjetonazora.“ ✨

Vlasta Kovač

S MEĐUNARODNOG FESTIVALA KAZALIŠTA LUTAKA U ZAGREBU

ZAPAŽENA IZRAELSKA „MJESEČEVA PRINCEZA“

OSOBITO ZANIMANJE PUBLIKE IZAZVALA JE PREDSTAVA „MJESEČEVA PRINCEZA“ IZRAELSKOG KAZALIŠTA FAR, KOJA JE SPOJ DREVNE JAPANSKE TEHNIKE KAZALIŠTA SJENA I MODERNIH TEHNOLOGIJA

Na ovogodišnjem, 47. međunarodnom festivalu kazališta lutaka, PIF-u, održanom od 15. do 30. rujna u Zagrebu, uz lutkare iz Hrvatske (Zagreba, Splita i Osijeka), sudjelovali su lutkari iz Bugarske, Slovenije, Rusije, Poljske, Velike Britanije, SAD-a i Izraela.

Izraelski umjetnici nastupili su s predstavom “Mjesečeva princeza” u izvedbi Kazalište Far. Ovo kazalište, osnovano 1984., kombinira tradicionalne i moderne tehnike, a gostuje širom svijeta i sudjeluje na brojnim međunarodnim festivalima, među ostalim, redovito na međunarodnim festivalima kazališta lutaka u Jeruzalemu i Holonu, te na godišnjem festivalu kazališta za djecu u Haifi.

U Zagrebu, na 47. međunarodnom festivalu kazališta lutaka, Kazalište Far nastupilo je s predstavom “Mjesečeva princeza”, izvedenom 16. rujna u kazalištu Centra za kulturu Dubrava.

Predstava je spoj drevne japanske tehnike kazališta sjena i modernih tehnologija. Naslovna Mjesečeva princeza je djevojka čija glazba donosi sreću svima koji je čuju, a ljepota privlači brojne prosce. Na poetski način priča govori da je prije mnogo godina u gustoj šumi u Japanu živio siromašan i stari šumar sa svojom ženom. Nisu imali djecu, no jednog jutra je šumar našao dijete među stablima bambusa. On i njegovo žena dijete su odgojili kao svoje i nazvali ga Kagoya, što znači Mjesečeva princeza. Djevojčica je izrasla u prekrasnu djevojku, a ljudi su hrlili iz cijelog svijeta samo da čuju njenu glazbu. Donosila je sreću svima oko sebe. Mnogi su je udvarači htjeli oženiti, no car je htio da se uda za jednog od njegova tri sina. Ona im je postavila uvjet - neka joj donesu Mjesec. Pošto ni jedan nije uspio u tome, ona je šumaru i njegovoj ženi otkrila svoju tajnu: ona je zaista Mjesečeva princeza, Mjesec je njen dom i uskoro će mu se morati vratiti. I zaista, za vrijeme sljedećeg punog Mjeseca, stigao je Mjesečev brod i odveo princezu u njezin dom na Mjesecu.

Sve su to lutkari prikazali uz pomoć kazališta sjena, sjajnih svjetlosnih efekata, kao i zvučne i glazbene pratnje.

Laureat ovogodišnjeg, 47. međunarodnog festivala kazališta lutaka, njujorška je skupina WAKKA WAKKA s predstavom “Saga”, (produkcije Wakka Wakka i Vizualnog kazališta Nordland, SAD), dok je dječji žiri najboljom predstavom proglasio “Genijalnog genija” Kazališta lutaka Zadar, a od hrvatskih predstava nagrađene su i predstave “Ronilac bisera” (Dječje kazalište Dubrava i umjetnička organizacija Loft, Zagreb) te “Deveta ovčica” (Dječje kazalište Branka Mihaljevića iz Osijeka).

Tijekom festivala izvedeno je, kao prateći program, niz kraćih predstava na otvorenom (Trg bana Jelačića, Cvjetni trg, Tkalča, Plato Mamutice pred Centrom za kulturu u Travnom). Posebno je bio zapažen nastup izraelskog Kazališta Kipod prvoga dana Festivala na Cvjetnom trgu. Glumac i lutkar ovog kazališta Hezi Cohen sam izrađuje i oblikuje predstave i lutke. Veliki je interes izazvala njegova lutka/kostim starice-prosjakinje, koja je kružila zagrebačkim trgom. U tv-izvještajima o PIF-u u nekoliko je navrata prikazana ova zanimljiva lutka. ✨

Mr.sc. Narcisa Potežica

MODERNA GALERIJA: RETROSPEKTIVA ZLATKA BOUREKA

UVIJEK JE IMAO SVOJ SVIJET,
SVOJ RUKOPIS, SVOJU OPSESIJU

U ČAK 12 DVORANA IZLOŽENO JE 120 BOUREKOVIH ULJA, NASTALIH U RAZDOBLJU OD 1956. DO DANAS, A ISTODOBNO OBJAVLJENA MONOGRAFIJA SADRŽI 250 BOUREKOVIH REPRODUKCIJA

„Krenimo se veseliti!“, tim je riječima zamjenik ministrice kulture Berislav Šipuš 2. listopada u zagrebačkoj Modernoj galeriji otvorio retrospektivnu izložbu slika Zlatka Boureka. Izložba je postavljena u povodu umjetnikova 85. rođendana. U čak 12 dvorana Vranjanijeve palače predstavljeno je oko 120 Bourekovih ulja, nastalih od 1956. godine pa sve do danas. Autorica likovnog postava je ravnateljica galerije Biserka Rauter Plančić, ujedno i urednica veoma opsežne monografije Bourekovih likovnih radova koja, umjesto kataloga, prati izložbu.

Zlatko Bourek

Zlatko Bourek desetljećima je veoma poznat umjetnik, svestranih interesa i osebujnog izražaja – od slika i grafika, preko scenografija i kostimografija do crtanog filma. Njegovo djelo obilježava groteskni humor, obojen prepoznatljivim koloritom i jednako svježim duhom kroz više desetljeća umjetničkog stvaranja.

O ugledu i poštovanju koje uživa svjedočila je prilikom otvaranja izložbe prepuna Moderna galerija. Na otvorenje su došli mnogi Bourekovi štovatelji – likovnjaci, kazalištarci, književnici, filmski radnici... U svim tim oblastima Bourek je ostavio upečatljiv trag. Sam

umjetnik na otvorenju nije govorio. Sjedio je mirno u prvom redu, gestom i osmijehom zahvaljivao svakom govorniku. Iako se lagano naslonio na štap, njegovo vedro lice nije odavalo zamor. Istovjetna radost prisutna je i u njegovim djelima; moglo bi se reći bez vremenske razlike – neovisno je li slike naslikao ovih dana ili prije više od pola stoljeća.

„Iznimna je povlastica biti suvremenikom umjetnika toliko razgranatog stvaralaštva ili, kako bi kazao Matoš, biti suputnikom pravog renesansnog umjetnika. Bourek je likovni, kazališni i filmski umjetnik, vrlo plodan kipar, scenograf, kostimograf, redatelj, crtač i animator, a od večeras i osvjedočeni slikar nenadmašne imaginacije, koji s ljubavlju za umjetnost i svoju Slavoniju živi i stvara za svoj i naš gušt“, rekla je Biserka Rauter Plančić na otvorenju. Naglasila je da je ovih 120 ulja na platnu samo manji, ali i najprobraniji dio Bourekovog opusa, među kojima su i djela koje je stvarao „doslovno do danas“, jer su među njima i djela „ulja na platnu s kojih se još širi miris svježije boje“. Posebno se zahvalila umjetniku na „neponovljivo ugodnoj i šarmantnoj suradnji, plod koje je ova sjajna izložba“.

Akademik Tonko Maroević govorio je o Boureku iz perspektive polustoljetnog poznanstva s umjetnikom, na temelju sustavnog praćenja njegova stvaralačkog rada – karikatura, slika, filmova...

„Kad bih sada išao prepričavati ove slike, zapravo bih ušao u novelističke, romaneskne, dramske, kazališne vode. Svaka od tih slika može se pretvoriti u film, u priču. Svaka od njih nosi pečat doživljenog, proživljenog, zavičajnog s jedne strane, povijesnog s druge. Tu su veselja, radosti, ali i erotika, rat. Tu su teški motivi. Sve je gledano sa sentimentom, nostalgijom, melankolijom i groteskom. Sve je oživljeno i, na neki način, procijeđeno kroz dar i duh čovjeka koji se znao na neki način izvući iz svega toga, veseliti, podijeliti s nama svoje iskustvo“, rekao je Maroević u pozdravnoj riječi.

Posebno je naglasio da, pored raznolikih medija u kojima se Bourek izražavao, kod njega postoji i izraziti crtački, likovni, plastični dar, „sposobnost povezivanja, apstrahiranja i reduciranja“.

„Netko kaže da ima previše radova. Ne! Bourekov život, njegova imaginacija i motivacija, zapravo je nepre-

Pisac za radnim stolom, 1953.

kidno fiksiranje nečega što je prolazno. On to radi s jednom lakoćom, sposobnošću, širinom. I kiparski ako treba, u smislu volumena, moderacije, u smislu onog tjelesnog otiska, organički. S druge strane, svi njegovi oblici na neki način su znak jednog neponovljivog duha, jedne snage imaginacije koja doista svjedoči kao nijedno drugo djelo ovih 50-60 godina“, rekao je Maroević.

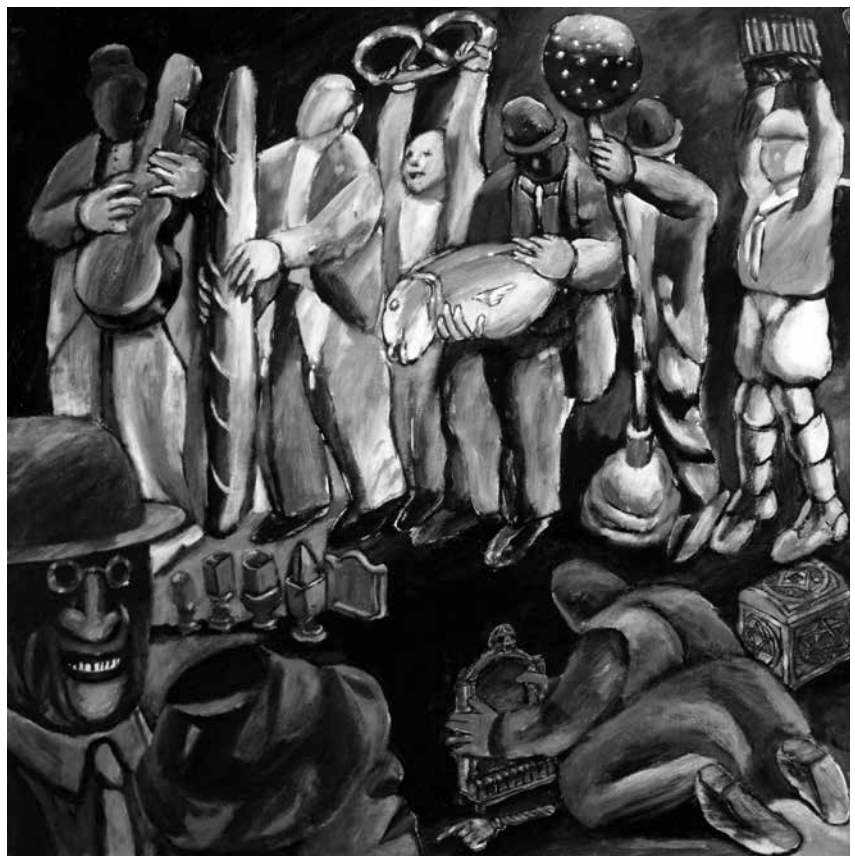
Istaknuo je da je Bourek od početka imao prepoznatljiv rukopis i da se nije trebao mijenjati. Otkad je startao, imao je svoj svijet, rukopis i opsesiju.

„Tu opsesiju je volio, neovisno od trendova, od oscilacija ukusa, od bilo kakvih promjena. Zapravo svojim kontinuitetom čini čast sredini u kojoj djeluje. Svojom figuracijom nadmašuje ograničenja bilo kojeg stila, bilo kakve realističke ili bilo kakve ikoničke ograničenosti. Upravo ta sloboda da nadraste, da nadrealno oživi, da fantastično zaživi, da na kraju sve začini sa svojim duhovnim pokretom i duhovnim pogledom, čini njegovo djelo nezamjenjivom komponentom hrvatske, a usudujem se reći europske, ali i univerzalne svjetske umjetnosti. Slikarstvo je samo jedna dionica, ali čini mi se ni najmanje spo-

redna. Kao da je u njoj sabio svoje najdublje životno i likovno iskustvo“, poručio je Maroević.

Akademik Maroević autor je i teksta u prigodnoj monografiji pod nazivom „Živa slika, zbivanju prilika – Sjetne maštarije i humorne memorabilije Zlatka Boureka“. Bogato opremljenu s gotovo 250 reprodukcija, monografiju je grafički oblikovao Mihajlo Arsovski. Kao i na samoj izložbi, i u monografiji slike nisu poredane kronološkim redom. To je samo potvrda ujednačenog stila koji nije pretrpio oštre rezove. I „uživo“ i „na papiru“ Bourek nema radikalno drukčijih faza i naglih zaokreta u izričaju. Iako se motivi dijelom razlikuju - od asocijacija na služenje vojnog roga sredinom 1950-tih, nacрта za filmove iz 1970-ih ili tjeskobnih

motiva s granice s početka 1990-ih - Bourek zadržava bogatstvo boja, duhovit izraz i dinamiku. Iz njegovih slika izvire i folklorni duh, ali i erotizirana mašta. Uz neizbježnu autorovu Slavoniju s rijekama, čamcima, peticima, raskošnim trpezama i razigranim ljudima, Bourek ne zaboravlja ni svoje židovsko porijeklo, na primjer, slika „Hanuka“ iz 1991. Kao posebno

Hanuka, 1991.

Dvorište, 2013.

impresivnu, akademik Maroević, izdvaja sliku „F. N.“ (2000.) u kojoj je sublimirana tragična sudbina Felixa Nussbauma, slikara koji je kao Židov završio u njemačkom logoru.

Bourek crta i iskustveno i autobiografski, zavičajno, ali i univerzalno. O tome u završnom dijelu monografije Maroević piše:

„Likovi njegovog panoptikuma neponovljivo su osobni, no stoga i posvuda jednako prepoznatljivi. Univerzalizmu svoje imaginacije, snazi svoje ludičke kombinatorike, ljepotnosti svojih rugoba, metarmofози svojih erotskih i tanatoloških sugestija stavio je samo jedno ograničenje, učinio je da su iskonsko urasli ili egzistencijalno izrasli iz njegova zavičajnog tla, iz slavonske regije, regije jake kozmopolitske obojenosti i specifične hrvatske određenosti“.

Zlatko Bourek rođen je u Požegi 1929. godine. Osnovnu i srednju školu završio je u Osijeku. Na zagrebačkoj Akademiji za primjenjenu umjetnost diplomirao je kiparstvo i slikarstvo 1955. godine kod Koste Angelija Radovanija. Tonko Maroević posebno naglašava značenje školovanja na Akademiji na kojoj je Bourek dobio „izrazito nedogmatske poticaje, a već je i prethodno imao i šire kulturne obzore“.

„Nastavnici, primjerice Kosta Angeli Radovani, uputili su ga u samu logiku likovnog izraza, lišili predrasuda prema baštini i potaknuli da ne slijedi jednosmjernu,

potrošnu, efemernu naprednost – radikalnost“, piše Maroević.

Od 1955. godine sudjelovao je na nizu skupnih izložbi u zemlji i inozemstvu. Prvu samostalnu izložbu imao je u Duisburgu 1969. godine, a potom u New Yorku 1969./70. Relativno kasno, tek 1982. godine, ima prvu samostalnu izložbu pred domaćom publikom, i to u Dubrovniku, u galeriji „Sebastijan“. Slijede Varaždin 1998. godine (galerija „Zlatni ajngel“), Zagreb 2002. (Umjetnički paviljon), Split 2010. (Galerija Meštrović), Zagreb 2011. (galerija „Forum“), Požega 2012. (Gradski muzej Požega), Zagreb 2012. (Kabinet grafike HAZU) te ponovno Zagreb 2014. (Gliptoteka).

Svoj prvi uspjeh s crtanim filmom postigao je filmom „Cowboy Jimmy“ (1957.). Od 1960. godine radi crtane filmove po vlastitom

scenariju. Među njima su „Kovačev šegrt“, „I videl sam daljine meglene i kalne“, „Bečarac“ i „Kapetan Arbanas Marko“. Ove godine s Pavlom Štalterom upravo završava crtani film „Wiener Blut“. Kao scenarist i režiser snimio je i tri igrana filma – „Cirkus Rex“, „Crvenkapa“ i „Ventrilokvist“.

Kao scenograf i kostimograf debitirao je u Dramskom kazalištu „Gavella“ u Zagrebu 1960. godine. Od 1971. godine često radi i u kazalištima u SR Njemačkoj. Za Dubrovačke ljetne igre 1977. godine režira lutkarsku farsu „Orlando maleroso“. Zagrebački Teatar & tđ prai-zveo je 1982. godine legendarnu predstavu „Hamlet“ u Bourekovoj režiji i scenografiji, s njegovim kostimima i lutkama. Predstava je postigla golem uspjeh i gostovala na mnogim festivalima. Radio je i na predstavama ZKM-a, ljubljanskog Lutkovnog gledališča i zagrebačkog HNK-a.

Od 2002. godine član je suradnik Razreda za likovne umjetnosti HAZU, a 2010. godine izabran je za redovitog člana. Dobitnik je niza nagrada i priznanja, od Nagrade grada Zagreba za crtani film „I videl sam daljine meglene i kalne“ (1965.) do nagrade „Vladimir Nazor“ za životno djelo 2004. godine.

Lani, u razgovoru za riječki „Novi list“, Bourek je u nekoliko riječi opisao svoju žudnju za kreativnim izražajem; jednostavno je rekao: „Da sam Kiš – pisao bih. Ovako, slikam“. Upravo je takav Bourek. I takvoga ga svijet vidi. ✨

IZLOŽBA O SINAGOGALNOJ ARHITEKTURI FRANA FUNTAKA

GRADITELJ POSLJEDNJE KUPOLNE
SINAGOGA U HRVATSKOJ

DRAGAN DAMJANOVIĆ, AUTOR IZLOŽBE U GALERIJ I MILAN I IVO STEINER, ISTAKAO JE DA JE ARHITEKT FRAN FUNTAK, GRADITELJ VINKOVAČKE SINAGOGA I MRTVAČNICE NA ŽIDOVSKOM GROBLJU U VUKOVARU, BIO „ARHITEKT KVALIFICIRAN ZA REALIZACIJU VRLO SLOŽENIH OBJEKATA“

„Sinagogalne građevine arhitekta Frana Funtaka“, naziv je izložbe otvorene 22. listopada u Galeriji Milan i Ivo Steiner, u sjedištu Židovske općine Zagreb. Autor izložbe je Dragan Damjanović, izvanredni profesor Odsjeka za povijest umjetnosti na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Profesor Damjanović magistrirao je na životu i djelu arhitekta Funtaka, a za ovu je priliku na dvadesetak panoa izdvojio segment njegova rada vezan uz židovsku sakralnu arhitekturu na istoku Hrvatske.

Vinkovačka sinagoga, podignuta 1923., srušena 1941.

Detaljno su prikazane dvije građevine važne za židovsku kulturu u Slavoniji - vinkovačka sinagoga i „Ciduk-hadin kuća“ (mrtvačnica) na vukovarskom židovskom groblju. Pored nacrtu, plana i objašnjenja građevinskih karakteristika svake od tih zgrada iz opusa arhitekta Funtaka, profesor Damjanović dužnu pažnju poklanja i vremenu u kojem su nastale. Jednakom pažnjom kojom te dvije građevine stavlja u kontekst sinagogalne arhitekture 1920-ih godina u Kraljevini SHS, on predočava i politički i kulturni kontekst prve polovine 20. stoljeća, počev od 'zlatnih' godina židovske zajednice, do njezina progona i istrebljenja u doba NDH. Kao što su u tom okrutnom vremenu brisani ljudski životi, nestajali su i arhitektonski primjeri židovske kulture. Vinkovačka sinagoga preživjela je prve mjesecе uspostave NDH, ali je ubrzo pretvorena u zatvor za vinkovačke Židove. Definitivno je

uništena miniranjem (1941.-1942). Ostaci zidova, do 1,5 metar visine, preživjeli su rat, da bi u prvim poslijeratnim godinama i oni nestali. Danas je na tom mjestu prazna parcela, travnjak. „Ciduk-hadin kuća“ na vukovarskom groblju i danas postoji, ali je u vrlo lošem stanju. Uz pomoć tamošnje Židovske općine, počela je djelomična obnova.

Vukovarski arhitekt Fran Funtak (Harkanovci 1882. – Županja 1961.) završio je Politehniku u Budimpešti (1901.-

Arhitekt Fran Funtak

1904.), gdje se specijalizirao za građenje armiranim betonom. Bio je zaposlen u vukovarskom građevinskom poduzeću „Banhyer i sin“, gdje je radio do početka Prvog svjetskog rata, kada je osnovao vlastitu tvrtku. Jedan je od pionira upotrebe armiranog betona na ovim područjima. Autor je, među ostalim, poznatog vukovarskog vodotornja (1913.-1916.), tamošnje javne tržnice (1938.-1942.) i zgrade stare gimnazije u Županji (1953.). Autor je i nekoliko armiranobetonskih mostova (Bročice kod Jasenovca i Vrpolje).

Profesor Damjanović u svom je govoru na izložbi istakao da je Funtak bio „primarno lokalni arhitekt, vezan za područje istočne Slavonije i zapadnog Srijema, gdje je ostavio vrlo dubok trag“. Unutar njegova opusa javnih i privatnih zgrada, izdvaja se i nekoliko katoličkih crkava te dvije spomenute sinagogalne građevine.

nastavak na sljedećoj strani

„Kada sam otkrio da se Funtak bavio i arhitekturom židovskih objekata, moram priznati da mi je to pružilo osobito zadovoljstvo. To mi je na neki način bio i pokazatelj koliko je Funtak bio vješt arhitekt, koliko je bio kvalificiran za realizaciju vrlo složenih objekata“, rekao je Damjanović na otvaranju izložbe. Za vukovarsku sinagogu napomenuo je da je to „treća i posljednja kupolna sinagoga na području Hrvatske“, i da je građena od armiranog betona, „što u to vrijeme nije bilo uobičajeno“. Za drugu Funtakovu sinagogalnu

građevinu, mrtvačnicu na vukovarskom židovskom groblju, Damjanović je naglasio da je riječ o „oblikovno uspješnijoj“ zgradi, koja je lijep primjer art decoa i neomaorskoga stila.

Izložbu prati vrlo informativni katalog, s nacrtima, faksimilima i fotografijama. Realizaciju projekta pomogli su Židovska općina Zagreb, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i Grad Zagreb, Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport. ☆

Veronika Rešković

NOVE KNJIGE

START-UP NACIJA – TAJNA IZRAELSKOG EKONOMSKOG ČUDA

PRIMJER IZRAELA JASNO POKAZUJE DA JE ZA MALU ZEMLJU, S IZRAŽENIM MATERIJALNIM I FINANCIJSKIM OGRANIČENJIMA, KLJUČNI RAZVOJNI ČINITELJ BIO I OSTAO LJUDSKI FAKTOR – ISTAKAO JE ŽELJKO ROHATINSKI, SUDJELUJUĆI S VLASTOM KOVAČ I DAVOROM ŠTERNOM U PREDSTAVLJANJU KNJIGE „START-UP NACIJA“ SAULA SINGERA I DANA SENORA

Koliko je drskost važna u razvoju gospodarstva neke zemlje? U kakvoj su vezi inovativnost i vojna organiziranost? Jesu li antagonizmi u nekom društvu nužno kočnice razvoja? Dio je to pitanja koja su otvorena na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiberg“, prilikom predstavljanja knjige „Start-up nacija – Tajna izraelskog ekonomskog čuda“ izraelsko/američkog para autora Saula Singera i Dana Senora, koju je u hrvatskom prijevodu objavila nakladnička kuća „Profil“. Na predstavljanju, 28. listopada, vrlo su inspirativno govorili novinarka Vlasta Kovač, bivši guverner Hrvatske narodne banke Željko Rohatinski i nekadašnji ministar gospodarstva i generalni direktor INE Davor Štern.

Predstavljajući osnovne teze knjige, Vlasta Kovač je uvodno izložila neke gospodarske pokazatelje Izraela: u 2008. godini investicije privatnog (rizičnog) kapitala po stanovniku bile su 2,5 puta veće od onih u SAD-u, 80 puta veće od takvih investicija u Kini, a 30 puta veće od istih u Europi.

Željko Rohatinski, Vlasta Kovač i Davor Štern

Taj trend nastavlja se i danas, unatoč trusnom političkom okruženju. Autori se bave analizom koji su sve faktori utjecali na „izraelsko gospodarsko čudo“, što privlači strane investitore u tu, prirodnim resursima, nipošto bogatu zemlju. Pored izraelske „drskosti“, „prkosa“ i „inata“, autori ističu i druge socio-kulturne elemente važne za ekonomski uspjeh te zemlje.

„Prije svega, riječ je o spremnosti ulazanja u rizik i činjenici da neuspjeh jedne start-up kompanije u Izraelu ne predstavlja nikakav problem, jer će se uspjeti možda već sljedeći put. Bitno je i to što je Izrael zemlja imigranata, a oni su spremniji preuzimati rizik. Značajan utjecaj na izraelski razvoj imaju i novopridošli ruski Židovi, kojih je u posljednjem valu emigracije doselilo oko milijun, mahom visokoobrazovanih. Oni su iskoristili priliku pokrenuti nove tvrtke. Bitan element je i obvezno služenje vojske, stvaranje mreže podrške temeljene na vojnom iskustvu te antihijerarhijska kultura, kako u vojsci, tako i u izraelskom društvu uopće“, predstavila je osnovne naglaske iz knjige Vlasta Kovač.

Željko Rohatinski napomenuo je da su autori svoju knjigu dijelom obojili emocijama, fokusirajući se na prikaz psiho-sociološkog i kulturološkog profila izraelskog društva na prilično idealiziran način. „Međutim, ono što je bitno, jest da se sve te psihološke osobine ostvaruju u uvjetima visoke vojne organiziranosti društva, koja je onda prenesena i u ekonomski život nacije“, naglasio je Rohatinski. Kao ključnu komponentu razvoja Izraela izdvojio je inovativnost, prvo u poljoprivredi, a zatim i u proizvodnji sofisticirane vojne opreme koja se transferirala i u civilni sektor. Bitna su i velika izdvajanja iz BDP-a za razvoj i istraživanje

te povezivanje u klastere, kao i korištenje vještina i iskustva pojedinca.

Rohatinski se posebno osvrnuo na način na koji je Izrael izašao iz duboke krize sredinom 1980-ih, tzv. šok-terapijom i uz veliku američku pomoć, postupno mijenjajuće negativne trendove izraelske ekonomije. Po mišljenju Rohatinskog, iskustvo Izraela moglo bi se dijelom i poopćiti. „Primjer Izraela jasno ilustrira da je za malu zemlju, s izraženim materijalnim i financijskim ograničenjima, ključni razvojni činitelj bio i ostao ljudski faktor. Zato je razvoj takve zemlje suštinski uvjetovan izgradnjom stabilnog sustava, uspostavljanjem fleksibilne organizacije i vođenjem pragmatične politike stalnog prilagođavanja promjenjivim okolnostima, a sve u cilju oslobađanja kreativnih sposobnosti“, naglasio je Rohatinski. Po njemu, isto vrijedi i za male zemlje koje svoju priliku nalaze u nadnacionalnim asocijacijama, a izraelski primjer može biti koristan i za Hrvatsku „ne zbog toga što ovo prije nismo znali, nego što smo predugo stvarali iluziju da postoji lakši i brži put prema prosperitetu zemlje“.

Davor Štern u svojem je izlaganju stavio naglasak na ulogu vojske u gospodarskom razvoju Izraela. To je teza koja se provlači kroz knjigu, ali toga je – kaže – i prije bio svjestan. „Jedna od blagodati Izraela je vojska, koliko god to nakaradno zvučalo. Muškarci obvezno idu tri godine u vojsku, žene dvije. Vojska ih profilira, dobivaju osjećaj za uvažavanje i izvršavanje zapovijedi. Kada izađu iz vojske, znaju što žele, a oni koji ostanu u vojsci imaju mogućnost razvoja.

Vojska je veliki kapital, inkubatorski potencijal za malo poduzetništvo u Izraelu. Oficir koji se bavio visokim tehnologijom sa 40 godina starosti može otići u mirovinu s otpremninom i državnom pomoći za razvoj privatnog posla. I onda zamislite kad se na takvog čovjeka naljepi kapital, uz sve radne navike koje je stekao u vojsci“, rekao je Štern. Kritizirao je ukidanje vojnog roka u Hrvatskoj jer smo „mogli zadržati barem devet mjeseci obveznog služenja, mogli smo to pretvoriti u poduzetnički kapital, kao što je to u Izraelu“.

„Mi nemamo prijemčivu klasu koja je pogodna za start-up, nemamo dobrog predznanja, nemamo banke koje bi imale razumijevanje za podršku mladim ljudima. Banke više ne preuzimaju nikakav rizik jer su ranije kreditirale ono što nisu trebale kreditirati. Mi u Hrvatskoj razmišljamo o start-upu, ali nitko ne zna odakle početi. Ja bih ovu knjigu uveo kao obaveznu za sve političare ili one koji se žele baviti politikom. Kad to pročitaju, znat će što je njihov zadatak, što moraju raditi, što moraju poticati, na koji način se trebaju ponašati prema poduzetniku, kako treba uvažavati poduzetništvo“, rekao je Štern. Istaknuo je i važnost klastera u Izraelu - udruživanja sa zajedničkim idejama i sredstvima za rad. „Ja čak vidim mogućnost jednog takvog klastera i u Hrvatskoj, koji bi se mogao organizirati oko naših generala. Teško nas je natjerati da se udružimo, ali kad bi se stvorila jedna kooperativa na čelu koje bi bio, na primjer, general Ante Gotovina, čak bi i najnepovjerljiviji stali iza njega i dogovorili se. Nama nedostaju lokalne vođe, ne šerifi, nego oni kojima bi ljudi vjerovali, za kojima bi ljudi išli i oko kojih bi se okupili i stručnjaci“, zaključio je Štern. ☆

Veronika Rešković

PORUKE I ODJECI JEDNE KNJIGE

VAŽNA JE SPREMNOST DA SE PREUZME RIZIK

KAD IZRAELCI PRED KRAJ GODINE PROČITAJU DA JE DOSELJAVANJE U IZRAEL U OPADANJU, TO PRIMAJU KAO LOŠU VIJEST, KAO DA NIJE PALO DOVOLJNO KIŠE, JER – PREMA AUTORIMA KNJIGE „START-UP NACIJA: TAJNA IZRAELSKOG EKONOMSKOG ČUDA“ – JEDAN OD BITNIH ČIMBENIKA IZRAELSKOG EKONOMSKOG ČUDA JEST ČINJENICA DA TREĆINU GRAĐANA IZRAELA ČINE DOSELJENICI

Piše Vlasta Kovač

Kako je moguće da Izrael - zemlja koja ima tek nešto više od sedam milijuna žitelja i postoji tek 60 godina (knjiga „The Start-up Nation“ Dana Senora i Saula Singera objavljena je 2009., a 2013. broj Izraelaca se popeo na osam milijuna), koja je od svog osnutka u neprijateljskom okruženju i manje više stalnom ratnom stanju, velikim dijelom bezvodna pustinja, bez nafte i uglavnom bez prirodnih bogatstava (još nisu bila otkrivena nalazišta plina ispod mora) - danas predstavlja najveću koncentraciju inovacija i poduzetništva u svijetu? Kako se može objasniti da se u odnosu na sve kompanije s cijelog europskog kontinenta na popisima najveće američke burze vrijednosnih papira

- NASDAQ-ovim popisima – nalazi najviše izraelskih tvrtki? U 2008. investicije privatnog kapitala po stanovniku u Izraelu bile su dva i pol puta veće od onih u SAD-u, a 80 puta veće nego u Kini. Gotovo polovica od prvih pedeset najvažnijih tehnoloških kompanija za izradu računalnih programa s Forbesova popisa dvije tisuće najvećih javnih kompanija kupilo je neku od izraelskih tvrtki ili otvorilo svoj centar za istraživanje u Izraelu. Zašto se i kako sve to događa u Izraelu, a ne negdje drugdje, na primjer u Singapuru, barem ne u takvim razmjerima? Što je uvjetovalo tako rapidan uspjeh izraelskog high-tech sektora u posljednja dva desetljeća?

Dan Senior

Autori ove knjige – u hrvatskom prijevodu objavljene u nakladničkoj kući „Profil“ - Dan Senior, ekonomist, bivši vanjskopolitički zaposlenik američke vlade i Saul Singer, novinar i svojedobno urednik i komentator „Jerusalem Posta“, obojica svojim biografijama vezani i uz Izrael i uz Ameriku, pokušavaju na oko 330 stranica objasniti zašto je to tako i koje su sve okolnosti tome pogodovale. Te, naposljetku, postoji li povrh svih objektivnih organizacijskih, političkih, financijskih i svakojakih drugih uhvatljivih i objašnjivih čimbenika i nešto što je svojstveno samo i jedino Izraelcima i što ih nagoni na djelovanje čak i u sasvim nemogućim uvjetima. Uz ostalo, kažu oni, to je i gotovo neprevodiva riječ „hucpah“, što bi značilo prkos, bezobrazluk, drskost, hrabrost, samosvijest koja graniči s arogancijom i još štošta slično tome.

Start-up zagonetka

Ali, za početak, što uopće znači termin „start-up“, anglizam koji se i u hrvatskom jeziku već sasvim udomaćio, iako se većina ljudi dvoumi oko značenja. U doslovnom prijevodu, prema Bujasovu rječniku, to bi bilo „naglo ustati, trgnuti se (iz sna), iskrsnuti, pokrenuti, upaliti“. U današnjem svijetu informacijske tehnologije, međutim, „start-up“ tvrtke su one koje se bave razvojem proizvoda koji se konzumiraju u virtualnom svijetu. Prema definiciji prepisanoj s interneta, čiji je autor Eric Riess, rođen 1979., „još jedan od mladih genija iz Silicijske doline, „start-upom“ se smatra skupina ljudi organiziranih u poduzetničku tvrtku koja stvara novi proizvod ili uslugu u uvjetima ekstremne neizvjesnosti.“ Virtualna realnost ruši ustaljena pravila ponašanja i otvaranu dimenziju slobode za korisnike, što je idealan prostor za eksperimentiranje s idejama. Kako, međutim, uspostaviti spregu između eksperimenta, čiji tvorac doduše ima ideja,

Saul Singer

znanja i poduzetničke hrabrosti, ali ne novac, te financijera koji ima novac, ali nema ideja, no spreman je na rizično ulaganje, te najzad države koja će stati iza svega toga, to poduprijeti i tome dati institucionalni okvir – e, pa za sve to Izrael se pokazao kao pogodno tlo. Iz knjige Saula Singera i Dana Senora doznajemo i kako.

Svoju zanimljivo i pitko ispričanu priču autori potkrepljuju brojnim primjerima iz prakse i anegdota. Za sam početak, kao uvjerljivu ilustraciju do koje mjere su samouvjereni akteri spremni ulaziti u rizik i zamišljati nezamislivo izabrali su epizodu s električnim automobilom čiji su glavni akteri poduzetnik Shai Agassi, rođen 1968., s diplomom hajfanskog Tehniona i nitko drugi nego glavom i bradom Shimon Peres, izraelski premijer, u dva mandata dobitnik Nobelove nagrade, koji je u svojoj osamdeset i trećoj godini bio spreman i voljan svojim autoritetom podržati ovakvu poduzetničku pustolovinu. Kada bi se cijeli svijet – ili barem polovica svijeta – vozili automobilom na električni pogon, presušio bi dotok novca izraelskim neprijateljima.

Shai Agassi je imao ideju koja bi isplativost električnih automobila okrenula naglavačke: prilikom kupovine električnog automobila potrošači ne bi morali platiti i bateriju. U samom Izraelu kao pokusnom poligonu, dovoljno malom i zatvorenih granica, izgradit će se mreža stanica za zamjenu baterija što ne bi trajalo više od nekoliko minuta ili otprilike koliko vremena treba da se automobilski spremnik napuni benzinom. Shai Agassi osnovao je poduzeće „Better Place“ (Bolje mjesto) koje je trebalo funkcionirati poput operatera za mobilne telefone. Ušli biste u trgovinu automobilima, potpisali obvezujući ugovor i dobili biste električni automobil. No, kupac automobila ne bi posjedovao i električnu

bateriju nego bi ona ostala u vlasništvu „Better Placea“, a kad se isprazni potrošači bi, umjesto za benzin, plaćali „Better Placeu“ za novu napunjenu bateriju.

Savršen laboratorij

Izrael je bio upravo savršen laboratorij za testiranje te ideje, i Shai Agassi je za početak uspio prikupiti 200 milijuna dolara za izgradnju mreže stanica za zamjenu baterija. U posao je ušla i tvrtka Renault, koja se obvezala proizvesti automobil koji bi vozio na Agassijeve baterije. U vrijeme pisanja ove knjige Danska, Austrija, područje oko zaljeva u San Franciscu, Havaji i Ontario u Kanadi objavili su da će se pridružiti planu „Better Placea“, a zainteresirao se i Japan. Ideja je uzvitala veliku prašinu, „Better Place“ je visoko kotirao na burzi, a Shai Agassi postao svjetski poznato ime. No, pothvat je na kraju propao (među ostalim i zato jer ga nije prihvatila američka automobilska industrija) i početkom 2013. Agassijev „Better Place“ je bankrotirao. No, nije bankrotirala i Agassijeva ideja o zamjeni električnih baterija, koju odnedavno kopiraju u Slovačkoj.

Valja reći, neuspjeh start-up kompanije u Izraelu ne predstavlja nikakav problem niti za sobom ostavlja negativan trag. Nema stigmatizacije. Ako nisi uspio danas, tko kaže da nećeš uspjeti sutra. Važno je odvažiti se i preuzeti na sebe rizik. Takva društvena klima također je dio objašnjenja kako je uspio zajednici izbjeglica doseljenih u zemlju koju je Mark Twain 1869. opisao kao „pustopoljnu zaraslu u korov“, transformirati u jednu od najdinamičnijih poduzetničkih ekonomija u svijetu.

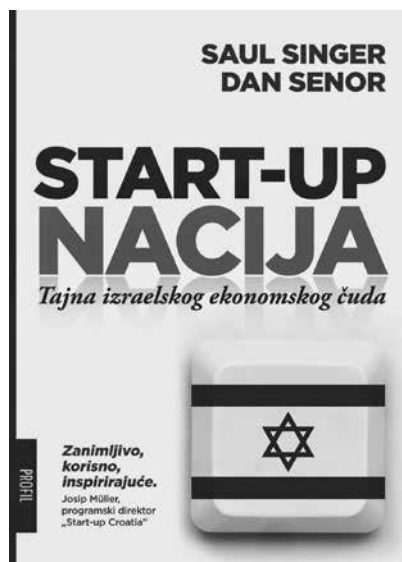
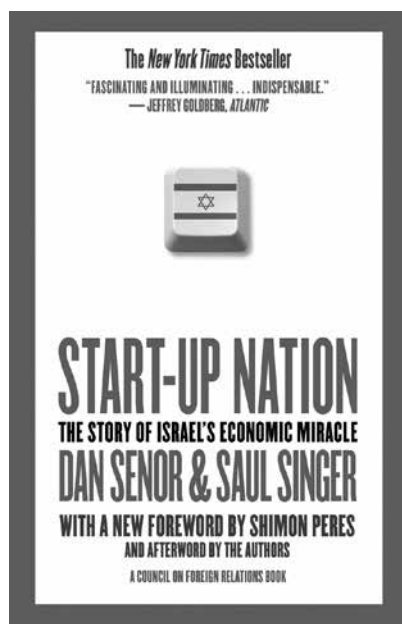
Ideja o jedinstvenom židovstvu teško da je primjenjiva na Izraelce koji se kao nacija sastoje od došljaka iz 70 zemalja sa svih kontinenata. Židovski doseljenici iz Iraka, Poljske i Etiopije ne mogu biti međusobno različiti zbog obzirom na obrazovanje, kulturu i povijest, pa i civilizacijske navike. S mnogo razloga može se reći da je Izrael multietničko društvo. Kao važan faktor izraelskog uspjeha autori ističu činjenicu da je Izrael zemlja emigranata. U trenutku njegova osnivanja, 1948., stanovništvo Izraela brojilo je 806.000, a udvostručilo se već u prve tri godine u kojima su jedan za drugim uslijedili valovi alije. Danas u Izraelu građani rođeni u inozemstvu čine jednu trećinu ukupnog

stanovništva, odnosno devet od deset židovskih Izraelaca su ili emigranti ili pripadnici prve ili druge generacije potomaka emigranata. I otac Shaia Agassija bio je irački emigrant koji je u Izrael stigao kao dijete 1950. zajedno s još 150.000 iračkih izbjeglica i samo sa zavežljajem u ruci.

Emigranti su spremniji od starosjedilaca preuzeti rizik. Erel Margalit, jedan od brojnih sugovornika koje autori u knjizi citiraju, o tome kaže: „Jednu ili dvije generacije unatrag netko se u našoj obitelji brzo spakirao i otišao. Ako ste emigrant u novoj sredini i uz to ste siromašni, ili ste ranije bili bogati, a sad vam je obitelj ostala bez imovine, onda nemate što izgubiti, već vidite ono što biste mogli dobiti.“ U posljednjem velikom valu imigracije u Izrael je stiglo oko milijun ruskih Židova, mahom obrazovana elita, doktori i inženjeri. Tisuće njih dobili su i iskoristili priliku pokrenuti nove tvrtke u zaštićenim uvjetima u poslovnim inkubatorima, pa danas, uđete li u neku od izraelskih start-up tvrtki ili u neki veliki centar za istraživanje i razvoj, čut ćete ljude kako govore ruski. Kad Izraelci pred kraj godine na radiju čuju da je useljavanje u opadanju, to shvaćaju kao lošu vijest, kao da nije palo dovoljno kiše.

Kultura sumnje u high-tech laboratorijima

Drugi važan činilac je antihijerarhijska kultura koja se njeguje u izraelskoj vojsci. Kada se spominje vojska, obično se misli na snažnu hijerariju, nepitnu poslušnost prema nadređenima i mirenje s činjenicom da je svaki vojnik tek sitan kotačić. U izraelskoj vojsci je drukčije, već i zbog dominantne uloge koju imaju njezine pričuvne snage. U okolnostima u kojima vozači taksija mogu zapovijedati milijunašima, a dvadesettrogodišnjaci obučavati svoje ujake, ovaj sustav pričuvnih snaga olakšava održavanje antihijerarhijskog etosa koji se i inače može pronaći u svim dijelovima izraelskog društva. Povjesničar i časnik Izraelskih obrambenih snaga Michael Oren, kasnije izraelski veleposlanik u SAD-u, opisao je tipični prizor u izraelskoj vojnoj bazi iz razdoblja dok je služio vojsci: „Sjedili bismo uokrug skupa s generalima i svi smo htjeli kavu. Nije bilo bitno tko će je skuhati – obično onaj tko je bio najbliže loncu – i bilo je sasvim normalno da generali poslužuju kavu svojim vojnicima.“ Vojnici će, neopterećeni rangovima, bez straha svome nadređenom reći: „Pogriješio si!“.

Izraelski general Aharon Zeevi, s nadimkom Farkash, rođen 1948. u Transilvaniji, nekad visokorangirani obavještajac, danas je na čelu tvrtke koja proizvodi sofisticirane sigurnosne sustave, virtualne vratara za korporativne i rezidencijalne prostore. Na pitanje zašto je izraelska vojska tako antihijerarhijska, odgovorio je da takva nije samo vojska nego cijelo izraelsko društvo, pa i cijela židovska povijest. Podsjetio je na Talmud koji sadrži stoljeća rabinskih rasprava o tome kako interpretirati Bibliju i pokoravati se njezinim zakonima. Židov i sa svojim Bogom raspravlja. Od trenutka kada su rođeni Izraelci se uči da postavljaju pitanja, raspravljaju o svemu, pa i o onome što se čini očiglednim. Ili, kako je to rekao pisac Amos Oz, judaizam i Izrael oduvijek su poticali "kulturu sumnje i argumenata, beskrajnu igru interpretacija, antiinterpretacija, ponovnih interpretacija, suprotstavljenih interpretacija. Od samih početaka postojanja židovske civilizacije nju se prepoznavalo po njezinoj naklonosti za raspravu." Generacije izrasle iz te kulture u suvremenim istraživačkim high-tech laboratorijima osjećaju se kao riba u vodi.

Izraelska posebnost jest i pitanje koje se postavlja pri svakom razgovoru za posao, a ono glasi: "Gdje ste odslužili vojsku?". Postrojba u kojoj je kandidat za posao služio govori budućem poslodavcu kroz kakav je proces selekcije taj kandidat već prošao. Služenje u elitnim postrojbama bivšeg vojnika prati kao poputbina tijekom cijelog njegova kasnijeg profesionalnog života. Svake godine najbolji učenici izraelskih srednjih škola pozivaju se da se okušaju u testovima uglavnom iz fizike i matematike, a najboljih 200 u vojsci će u okviru programa Talpiot (u prijevodu "vrhunci") uz vojnu obuku steći i vrhunsko tehničko i informatičko obrazovanje, te će ih se ciljano usmjeravati da razvijaju invenciju i preuzimaju ulogu vođe. Pripadnici elitnih postrojbi ostaju zajedno kao tim ne samo tijekom trajanja cijelog regularnog vojnog roka, nego i do kraja obveze služenja u pričuvnim snagama, što znači do sredine svojih četrdesetih godina. Između njih postoji cjeloživotna sprega koja se iz vojske prenosi u civilni profesionalni i privatni život i pomaže pojedincima u kojemu god poslu bili da stvore mrežu kontakata, jer svi su bili u vojsci s nečijim bratom i uvijek netko još nekoga poznaje i može ga preporučiti.

Ništa bez hucpaha, tj. tvrdoglavosti

Dov Frohman, osnivač izraelske podružnice Intela, i samom svojom biografijom kao i postupcima ilustrativan je primjer za ono što se zove „hucpah“, a može se opisati i riječju „davka“, što prevedeno s ivrita znači „usprkos“ „za inat“, dok imenica „davkan“ znači „tvrdoglavac“. Dov Frohman je dijete poljskih emigranata koji su pred nacistima pobjegli u Nizozemsku, ali ih je i tu zatekao rat. Trogodišnjeg dječaka su sklonili na selo, a sami su stradali u Holokaustu. Poslije rata dječak je iz nizozemskog sirotišta dospio u Izrael, diplomirao 1963. elektroinženjerstvo na Tehnionu, te nastavio studij i doktorirao na kalifornijskom sveučilištu Berkeley. Zaposlio se u Intelu, (skraćena za Integrated Electronics),

američkoj multinacionalnoj korporaciji i danas najvećem svjetskom proizvođaču mikroprocesora na svijetu, te 1971. izmislio EPROM, memorijski čip koji je omogućio trajnu pohranu podataka i do danas ostao jedan od legendarnih i najprofitabilnijih Intelovih proizvoda. No, umjesto da uživa na lovorikama, Frohman se vratio u Izrael i 1974. u Haifi osnovao prvi Intelov veći centar za istraživanje i razvoj izvan Amerike. Izraelski tim počeo je s investicijom od 300.000 dolara i pet zaposlenika s punim radnim vremenom, a u međuvremenu se razvio u proizvođača najsoficiranijih Intelovih čipova s tvornicama na pet lokacija i najvećeg izraelskog privatnog poslodavca. Godine 2008. u Kirjat Gat, gradu na jugu Izraela, Intel je uložio 3,5 milijarde dolara u sofisticirani radni prostor što je bilo najveće ulaganje te vrste u povijesti Izraela. Vrijednost izvoza proizvoda Intel Izraela u 2007. dosegla je 1,4 milijarde dolara.

No svega toga ne bi bilo da nije Frohmanove tvrdoglavosti i prkosa. I ne samo njegove. Kad je u siječnju 1991. započeo Zaljevski rat, u noći 18. siječnja Frohmana su, poput većine Izraelaca, probudile sirene za zračnu uzbunu. Te noći osam Sadamovih raketa pogodilo je Tel Aviv i Haifu. Još iste noći s plinskom maskom na licu Frohman je stigao u Intelovu tvornicu, u izoliranu prostoriju bez zrnca prašine u kojoj su tehničari odjeveni poput astronauta ostali raditi kao da se ništa ne događa. Vladina naredba glasila je da ljudi ostanu kod svojih kuća i Frohman je mogao zatvoriti tvornicu, no Intel Izrael je tada jedini na svijetu proizvodio čip koji će pokretati većinu novih stolnih računala u svijetu. Frohman je odlučio prkositi raketama i tvornica je nastavila raditi, ali zaposlenici su, ako su htjeli, bez posljedica mogli ostanu kod kuće. Ujutro, nakon raketnog napada, Frohman je očekivao da će na poslu ugledati u najboljem slučaju polovicu radnika iz jutarnje smjene, no došlo ih je 75 posto. Nakon drugog napada iračkih raketa sljedeće noći pred Intelovim centrom u Haifi postotak pristiglih radnika povećao se na 80 posto, a što su napadi bili učestaliji, to su radnici bili brojniji. Za inat. Izravna posljedica ovakvog iskazivanja prkosa bile su ne samo Intelove kasnije odluke nego i odluke drugih multinacionalnih kompanija da u Izraelu otvore svoje pogone unatoč riziku rata. Googleova podružnica, na primjer, izgrađena je 2006., usred Libanonskog rata.

Knjiga „Start-up nacija“ objavljena je na engleskom prije pet godina i mahom je naišla na pozitivan odjek. Godine 2010. bila je peta na „New York Timesovu“ popisu bestslera s područja biznisa, a našla se također i na popisu uspješnica „The Wall Street Journala“. Jedno od pitanja koje su kritičari postavili bilo je, dokle će Tel Aviv ostati tek podružnica Silicijske doline i dokle će Izraelci svoje start-up tvrtke, tek što propupaju, prodavati multinacionalnim kompanijama duboka džepa? Ili, zašto Izrael nema svoju Nokiju? „The Economist“, pak, navodeći da je izraelski high-tech sektor u posljednja dva desetljeća postao iznimno zanimljiv za privredne novinare, ocijenio je „Start-up naciju“ kao „najzapaženiju na rastućoj gomili knjiga na ovu temu“. ✨

TRAGANJA

DALEKOZOR JE OTKRIO DALEKE POTOMKE

PRONAŠAVŠI U OSTAVŠTINI SVOGA OCA DALEKOZOR U KOŽNOJ FUTROLI NA KOJOJ JE PISALO „H. GUTMAN, OPTIČAR, KNEZ MIHAILOVA 30“, ZAGREPCANIN ZLATAN NADVORNİK KRENUO JE U POTRAGU ZA EVENTUALNIM OPTIČAREVIM POTOMCIMA I NAŠAO IH U MEKSİKU I KALIFORNIJI

Pismo poslano iz Zagreba u veljači 2010. godine Jevrejskoj opštini Beograd pokrenulo je uzbudljivu potragu za potomcima jedne obitelji, povezalno izgubljene rođake i stvorilo nova prijateljstva.

Godine 1998., neposredno nakon smrti Branislava Nadvornika, njegov sin Zlatan (1942.), odlučio je, kako je napisao, „pospremiti svoja sjećanja i obiteljsku ostavštinu“. Među očevim stvarima našao je i dobro očuvanu kožnu futrolu s dalekozorom. „Pospremajući sjećanja“, prisjetio se očeve priče da je dalekozor kupio u Beogradu između 1936. i 1939. godine, dok je polazio vojnu akademiju tadašnje kraljevske vojske i postao inženjerac, specijalist pontonirac.

Na kožnoj futrolu bio je jasno vidljiv plavi pečat prodavača: H. Gutman, optičar, Knez Mihailova 30.

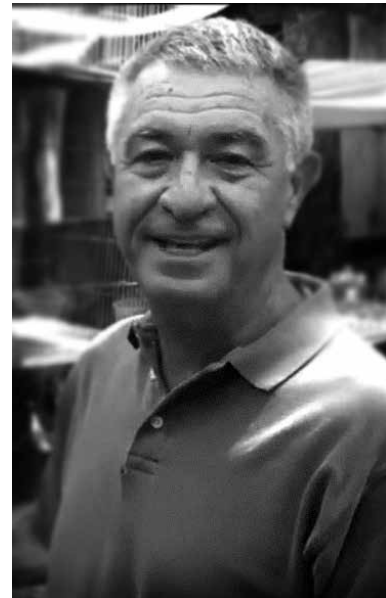
Dio kožne futrole dalekozora na kojem se vidi žig: Gutman

Zlatan Nadvornik odlučio se obratiti Jevrejskoj opštini Beograd ne bi li mu pomogla utvrditi postoje li nasljednici prodavača H. Gutmana, kako bi im ponudio mali dar, malo svjedočanstvo o obiteljskoj povijesti.

Zagrepcanin Zlatan Nadvornik, koji je u ostavštini svoga oca našao dalekozor kupljen tridesetih godina prošloga stoljeća u Beogradu

U lipnju 2010. stigao mu je e-mail odgovor koji je potpisala Branka Džidić, arhivar Jevrejskog historijskog muzeja. Iz odgovora je Nadvornik saznao da je ime optičara Heinrich te da mu je i otac Leo (1887.) bio optičar u Beogradu. Prema podacima Jevrejske opštine Beograd, Heinrich Gutman se „vratio u Beograd 1946.“, a dvije godine kasnije prijavio se pod imenom Harry za iseljenje u Izrael. S obitelji se iselio 1949., u tzv. Drugoj organiziranoj aliji. O njihovoj daljnjoj sudbini Jevrejska opština Beograd nije imala informacija. Branka Džidić obećala je Nadvorniku da će provjeriti iskaz jedne članice Opštine da potomak Heinricha Gutmana živi u Meksiku i da ima potomstvo.

Leo Gutman, građanin Meksika, čiji je otac tridesetih godina prošloga stoljeća prodao dalekozor ocu Zlatana Nadvornika

Samo dva tjedna kasnije Branka Džidić je izvijestila Zlatana Nadvornika da je u Meksiku pronašla Lea Gutmana (1946.), sina Heinricha, i da je u međuvremenu pronašla i niz drugih informacija o toj obitelji. U tome joj je mnogo pomogla Judita Jovanović, rođakinja obitelji Gutman, koja je imala izravne kontakte s Leom i njegovim sinovima. Heinrich Gutman umro je 1985. u SAD-u, na Floridi.

Zlatan Nadvornik je također saznao da Židovska općina Beograd ima informacije da su Heinrich Gutman i njegov brat Albert Gutman 1941. godine prijavili imovinu (što su svi Židovi morali učiniti), ali nema podataka gdje su bili za vrijeme rata. Na pitanje odakle se Heinrich Gutman 1946. vratio u Beograd, njegov sin Leo je kazao da zna samo to da mu je otac bio „zatočen negdje u Italiji, ali ne zna iz kojih razloga“. Nedvojbeno je da je bio interniran u nekom od fašističkih konclogora za Židove.

Leo nije nastavio obiteljski zanat, nije optičar kao što su bili njegovi djed i otac, niti urar kao što je bio njegov stric Albert. U meksičkoj Saveznoj državi Jalisco, u mjestu Ajijic, na obali jezera Chapala, bavi se turizmom, iznajmljuje dvije za turizam opremljene kuće. Njegova dva sina žive u SAD-u, u Kaliforniji.

nastavak na sljedećoj strani

Judita Jovanović je preuzela na sebe operaciju slanja poklona. Osobno je došla u Zagreb, od Zlatka Nadvornika preuzela dalekozor i prosljedila ga Leovim sinovima u Kaliforniju.

U studenom 2010. Leo Gutman je poslao Zlatanu Nadvorniku e-mail poruku da je dalekozor stigao u Kaliforniju, gdje će ga odsada čuvati njegov stariji sin Ken. Kako je napisao, „dvočlan je konačno stigao u Kaliforniju. Gotovo ne mogu povjerovati da je nešto, prodano 1936., poslije

tolikih godina pronašlo put do prvotnog vlasnika“. Zlatanu Nadvorniku zahvalio se zbog njegove inicijative da „dio povijesti vrati njegovoj obitelji“.

Zlatan i Leo imaju još nešto što ih povezuje. Zlatan Nadvornik je završio Hotelijersku školu u Zagrebu i njegovo je prvo zanimanje bilo menadžment u hotelijerstvu. Time se godinama bavi Leo u Meksiku. Zahvaljujući suvremenim tehnologijama Zlatan i Leo koriste Skype i čuvaju vezu uspostavljenu „na daleko“ posredstvom dalekozora. ☆

Mladen Mali

PATRICK MODIANO, DOBITNIK NOBELOVE NAGRADE ZA KNJIŽEVNOST ZA 2014. GODINU

PISAC KOJI URANJA U NAJDUBLJE ČOVJEKOVE TAJNE

TEMA HOLOKAUSTA I PONAŠANJA LJUDI U RATNO DOBA I U VRIJEME NACISTIČKE OKUPACIJE FRANCUSKE, KOLABORACIJA S OKUPATOROM, IZDAJA, STRAH OD POGROMA, GUBLJENJE SVIH MORALNIH SKRUPULA – FENOMENI SU KOJE MODIANO U SVOM OPUSU NEPRESTANO VARIRA

Piše Jaroslav Pecnik

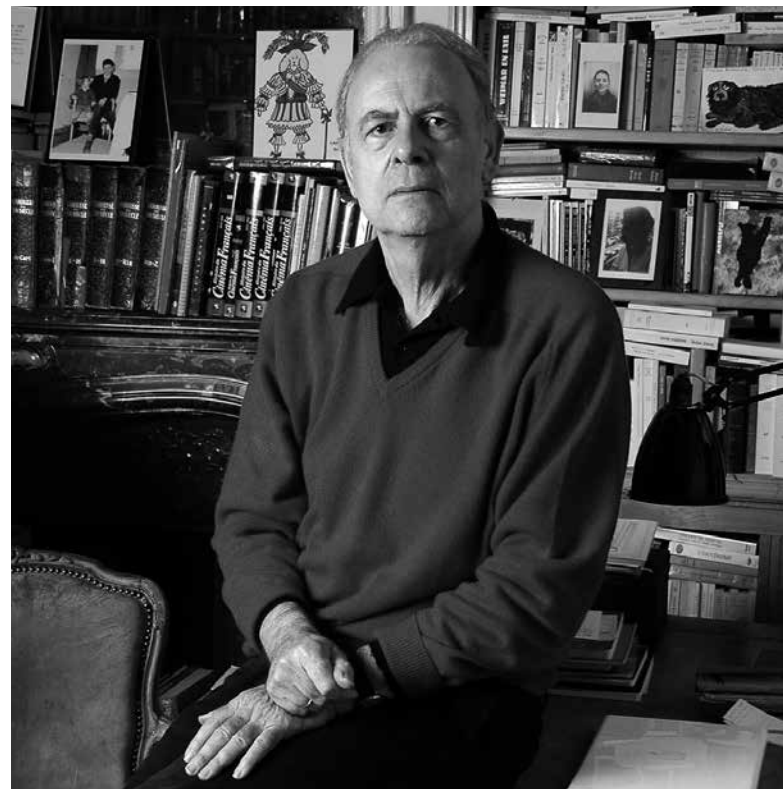
Na svjetskim književnim „kladionicama“ Francuz Patrick Modiano važio je za outsidersa; spominjao se tek usput kao mogući laureat za ovogodišnjeg književnog Nobela, ali budući je prije samo nekoliko godina nagradu „pobrao“ također Francuz, Jean Marie Gustav Le Clezio, malo tko je vjerovao da će se švedski akademici iznova odlučiti za jednog frankofonskog pisca. Kao favoriti za ovogodišnju nominaciju najčešće su bili spominjani Japanac Haruki Murakami i Kenijac Ngugi wa Thiong'o (koji piše na engleskom, ali paralelno i na gikuju i svahiliju, a danas živi u izbjeglištvu u SAD-u), ali bez izgleda nisu bili ni bjelorusko-ukrajinska književnica Svetlana Aleksejevič, kao i već notorni, dugogodišnji aspiranti za nagradu poput Amerikanca Philipa Rotha, Sirijca Ali Ahmad Sai Esber-Adonisa, Albanca Ismaila Kadarea, Južnokorejca Ko Una, Čeha Milana Kundere te slavnog izraelskog dvojca Amosa Oza i Davida Grossmana. Od novijih imena u popisu izglednih kandidata nalazili su se još Alžirka Assia Djebar, norveški dramatičar Jon Fosse, Poljak Adam Zagajewski, Talijan Umberto Eco, Rumunj Mircea Cartarescu, ali i globalna glazbeno-pjesnička ikona Bob Dylan. Spominjala se i naša Dubravka Ugrešić, ali na „kladionicama“ nije visoko kotirala.

Ove je godine na adresu Švedske akademije (čini je 18 uglednih pisaca, teoretičara i pjesnika koje u šali zovu velika osamnaestorica, tj. Der Aderton) stiglo preko 270 prijedloga, a među njima čak 36 imena koja su po prvi puta bila predložena za ovo svjetski najprestižnije priznanje. Formalno, nagrada se dodjeljuje onom autoru „koji je na polju književnosti ispisao najbolje djelo u odnosu na idealan okvir“, ali kako je vršena selekcija, po kojem kriteriju, kako je tko od akademika glasovao i slične pikanterije saznat ćemo tek za pedeset godina, jer se Nobelova fundacija strogo drži principa tajno-

sti i zavjeta šutnje strahujući da određene dvojbe oko izbora ne bi procurile u javnost i tako na bilo koji način kompromitirale rad Akademije i njezinih „nedodirljivih“ članova.

Najpariškiji francuski pisac

Međutim, kada je svijet saznao da je nagradu, kao jedanaesti po redu francuski književnik, dobio Patrick Modiano, jer je „literarno savršeno ovladao umijećem sjećanja i uspomena“,

Patrick Modiano

te da se „zahvaljujući njegovom majstorskom pismu može uroniti u najdublje čovjekove tajne i najskrivenije i najneuhvatljivije životne priče i sudbine“, malobrojni poznavatelji njegova djela izvan frankofonskog jezičnog područja, oduševljeno su pozdravili odluku Nobelovog komiteta, naglašavajući da se zapravo radi „o Marcelu Proustu našega vremena“. Romanopiscu koji cijeli život zapravo piše jednu te istu knjigu „nedokučivih ljudskih sudbina, razotkrivajući pri tomu tegobno doba nacističke okupacije u vrijeme tzv. Vichyjevske Francuske“. U razgovoru za „France Culture“, Modiano je, odgovarajući na upit je li formulacija „umjetnost sjećanja“ adekvatna za njegovu književnost, odgovorio: „Osnov sjećanja je zaborav. Sjećanje uspijeva probiti male rupe na platnu zaborava; pisanje jest sjećanje, ali ono je neznatno prema snazi zaborava koja prekriva sve što smo (do)živjeli“. Zapravo, Modiano je na svoj način prepričao Stendhalovu misao (kojom se poslužio kao motom u svom novom romanu): „Nisam mogao dosegnuti istinu o činjenicama, od njih sam uspio dočarati samo sjenke“.

Inače, za Modiana je poznato da je stidljiv i povučen čovjek, koji izbjegava javnost i intervju (iako je upravo sudjelujući u gledanoj tv-emisiji „Apostrof“ Bernarda Pivota stekao široku popularnost u francuskoj javnosti) te živi samozatajno i skromno u okolici Pariza štiteći na taj način privatnost vlastite obitelji. Sa suprugom Dominique Zerhufus (s kojom ima dvije kćerke Zinu i Mariu) oženio se 1970. godine, a interesantno je spomenuti da su im na vjenčanju kumovi bili slavni pisci Andre Malraux i Raymond Queneau, s tim što mu je potonji, dakle pisac slavni „Stilskih vježbi“, svojedobno predavao geometriju, a kasnije postao književnim i duhovnim mentorom koji je uvelike utjecao na njegovo literarno profiliranje.

Grad Pariz u kojem živi, Modiano drži nepresušnim izvorom tema i velikom inspiracijom vlastitog stvaralaštva. Mnogi ga stoga, i to s pravom, nazivaju „najpariškijim francuskim piscem“, pravim pjesnikom Pariza, grada koji ga, po osobnom priznanju „istodobno fascinira, ali i plaši svojom ljepotom“. Istražujući za potrebe svoje literature Pariz i njegovu prošlost, Modiano je iscrtao novu, imaginarnu gradsku kartografiju koja se u mnogočemu temelji na stvarnosti, ali istodobno je i po svemu nova realnost koja ne postoji nigdje više, već jedino u njegovoj mašti.

Potruga za obiteljskim korijenima

Patrick Modiano se rodio 30. srpnja 1945. u pariškom predgrađu Bologne-Billancourt, u obitelji koju kao da je „ukrao“ ili „prepisao“ iz vlastitog književnog laboratorija. Otac Albert (Talijan, židovskog porijekla, rođen u Egiptu) bio je avanturist, čovjek neodređena zanimanja koji se tijekom rata i nacističke okupacije morao skrivati. Kako bi preživio morao je krivotvoriti vlastiti identitet, živjeti pod lažnim imenom, a da bi u tim teškim vremenima sebi osigurao egzistenciju bavio se rasturanjem švercane robe, družio se s crnoburzijancima i osobama sumnjiva morala. Patrickova

majka Louisa Colpijn, Belgijanka flamanskih korijena, bila je glumica koja je sanjala o velikoj karijeri, ali je nikada nije nažalost ostvarila. Njegovi su se roditelji upoznali tijekom okupacije u Parizu ili, kako je to sam Modiano melankolično-poetski opisao: „Susrela su se dva izgubljena i nesvjesna leptira usred grada bez pogleda“, zaljubili se i oženili, a zapravo (ne)sretno živjeli u (ne)sretnom braku, prepunom krize i nesporazuma, koji su uporno pokušavali spasiti u „interesu djece“. Naime, Patrick je imao brata Rudyja, koji je kao desetogodišnjak, pod nikad do kraja razjašnjenim okolnostima tragično preminuo, i kojeg je obožavao, jer mu je u djetinjstvu bio jedini partner za igru, budući su i otac i majka često izbivali iz kuće. Braća su se izuzetno zbližila i uglavnom sama provodila vrijeme u kući, a o tim vremenima u Patrickovoj se literaturi može pronaći, tj. iščitati puno detalja.

Zapravo, Patrick svog oca nikada nije dublje upoznao, a kasnije je i formalno prekinuo sve veze s njim, ali usprkos tomu, tema oca, očinskog autoriteta, postala je opsesivnim lajtmotivom, karakterističnim za njegovo svekoliko stvaralaštvo. Ta potraga za neostvarenom obiteljskom srećom, obiteljskim korijenima, za maglovitim emocijama i sjećanjima, za prošlošću koja ne prolazi pretvorila se u izvorište i smisao njegove literature. Ili, kako je u već spomenutom razgovoru za France Culture rekao: „Nisam imao zaštićeno djetinjstvo, odrastao sam u neizvjesnosti i to je razlog zašto čeznem za običnim, normalnim stvarima... Ali, ja nisam usamljen slučaj; mnogi su roditelji u takvom vremenu bili 'slučajni roditelji', ljudi koji su se susreli i vezali u teškim okolnostima, kaotičnom dobu, a da toga nije bilo, veliko je pitanje bi li do susreta ikada došlo... Upravo, ti slučajni susreti interesantni su iz romanesknog ugla, jer imaju nešto tajnovito, nešto što potiče maštu, ali u svakodnevnom životu to je bolno, jer sam imao osjećaj da sam dijete koje nigdje ne pripada...“.

Stoga se u njegovom književnom svijetu isprepliću „čudno, bizarno, neodređeno, maglovito, nejasno, poetsko, nesigurno i komplicirano“, labirint istih tema, a sve to čini suštinu njegova književna umijeća. Otkriti, uroniti u prošlost, ući u trag vlastitog prošlosti, moguće je jedino preko likova koji su poput sjena prekrili obiteljsku prošlost, i dotaknuti sudbinu „tih dragih ljudi, koji su ovako ili onako bili povezani s događajima i vremenima u kojima su živjeli moji roditelji“, postalo je opsesivnom zadaćom njegove literature i na tom putu Modiano uporno istrajava do danas.

Kako bi ušao u trag vlastitom identitetu, kako je to maestralno opisao u svom autobiografskom romanu „Rodoslov“ („Un pedigree“, 2004.), odlučio se jednostavno pobrojati sve osobe iz obiteljskog okruženja, sva zaboravljena imena koja je iznova otkrivao u starim imenicima, a u kojima se „kriju akteri tajanstvenih i dramatičnih događaja iz daleke prošlosti koji i nas sudbinski obilježavaju“. Tako saznajemo u fragmentima i nešto o obiteljskom stablu Modianovih; djed mu je bio Židov iz Toskane koji se doselio u Solun, a istraživanje vlastitih židovskih korijena, tema holokausta i ponašanja ljudi u ratno doba i u vrijeme nacističke okupacije

Francuske, kolaboracija s okupatorom, izdaja, strah od pogroma, gubljenje svih moralnih skrupula, sve su to fenomene koje autor neprestano varira, kako bi ušao u trag očevom ponašanju u to nesretno doba. Ne stoga da bi ga osudio, ili opravdao, već naprosto da bi rasvijetlio tamnu stranu obiteljske prošlosti.

Suočavanje s tabu temama

Modiano se uporno želi suočiti s onim temama koje su za mnoge Francuze još uvijek tabu, asociraju na sramotno doba u kojem su mnogi pristajali na niskost svake vrste samo kako bi preživjeli. Modiano se želi pomiriti sa sudbinom i stoga za razliku od drugih nedvosmisleno tvrdi: „Najperfidnija laž je laganje istinom“. Na drugom mjestu tvrdi: „Nikoga ne treba čuditi što neprestano tražim novi kut gledanja na tamnu stranu osobne i kolektivne prošlosti“, jer to tjeskobno istraživanje nečiste savjesti Francuske i Francuza tijekom II svjetskog rata otvara duboke društvene nelagode, nedokučivo razlamanje vrijednosti, ali i (ne)nametljivo propitivanje „trenutaka vječnosti“ koji su nas traumatično obilježili, koji su obilježili naše bližnje(susjede, prijatelje, okolinu) i tek tada, kada uronimo u to neistraženo more fragmentirane prošlosti, možemo početi tragati za vlastitim (i kolektivnim) identitetom.

Zato nikoga ne treba čuditi piščeva fascinacija raznoraznim telefonskim imenicima, registrima, adresarima, novinskim oglasima itd., pomoću koje želi na specifičan način osmisliti svoje književno traganje i doći do same srži problema. U tom smislu Modiano kaže: „U adresarima iz 1939. i 1940. godine sve je vrlo precizno, tu su imena, adrese, brojevi telefona. Budući su ovi ljudi nestali, 'odlutili' u imaginaciju, tako su i cijeli registri njihovih imena postali imaginarni. Oni jesu postojali, imali su adrese, ali su iščeznuli; adresari iz tog doba su za mene poput dopinga; promatram sva ta imena o kojima ništa ne znam, to je zagonetno, a u isto vrijeme navodi me i na sanjarenje. Dovodi me u posebno stanje koje mi pomaže pri pisanju.“

Paralelno s pisanjem knjiga Modiano je neprestano ispunjavao tisuće kartica s imenima i adresama ne bi li naišao i na neko ime koje bi moglo biti povezano s usudom njegova oca u vrijeme II svjetskog rata. Modiano je kao nekakav književni antikvar ili detektiv prošlosti marljivo ispisivao datume i osobe koje su stvarno postojale, ali to, kako sam kaže, nikada neće objaviti „jer to nije literatura, ali tu se najbolje snalazi, to je vrsta umjetnosti kojoj se istinski raduje“ i koja ga ispunjava do kraja. Iako se Modiano uglavnom bavi razdobljem okupacije i kolaboracije, pisao je i o 50-im i 60-im godinama prošloga stoljeća, baveći se alžirskim ratom, tragičnim usudom francuskih mladića u tom besmislenom pokolju. Opisujući „izgubljene, nesretne egzistencije ljudi koji se kreću bez jasnog cilja i smisla“, Modiano je paradigmatički oblikovao književnost tzv. novog francuskog romana.

Književno je debitirao 1968. godine romanom „Mjesto za zvijezde“ („Place de l'Étoile“), da bi do danas napisao 28 ro-

mana i zato pobrao brojna domaća i međunarodna priznanja. U Njemačkoj, gdje su mu prevedena sva djela, upravo „Mjesto za zvijezde“ (predstavlja zgodnu igru riječi koja se odnosi na veliki pariški trg, ali i mjesto na kojem su se Židovi morali „žigosati“ Davidovom zvijezdom) smatraju ključnim djelom za „dubinsko“ razumijevanje holokausta, slično kao i roman „Dora Bruder“ (1997.) u kojem je opisao tragičnu sudbinu petnaestogodišnje pariške Židovke za koju je doznao listajući oglase iz starih novina, što mu je i danas svakodnevna „zabava“.

Upravo je u Njemačkoj zbog židovskih tema i dobio prestižnu „Preis der SWR-Bestenliste“, a za roman „Ulica mračnih dućana“ („Rue des Boutiques obscures“, 1978.) bio je nagrađen Goncourtom. Između ostalih, dobio je i Grand prix da roman de l'Académie française (za „Les Boulevards de ceinture“), Austrijsku državnu nagradu za europsku književnost itd. Međutim, u SAD-u kritika za njegovo djelo nije pokazala skoro nikakav interes i „Ulica mračnih dućana“ bila je prodana u tek nešto preko dvije tisuće primjeraka. Treba naglasiti da je Modianov ekskluzivni izdavač pariški „Gallimard“, kojeg mnogi smatraju najuglednijim svjetskim izdavačem.

Najtamnija noć francuske povijesti

Kao zaljubljenik u poeziju Jacquesa Preverta pisao je i tekstove za glazbu, svojedobno svjetski popularne Françoise Hardy i filmske scenarije, uglavnom za svjetski uglednog redatelja Louisa Mallea; a upravo je on i ekranizirao Modianovo djelo „Lacombe Lucien“ (1974.). Moshe Mizrahi je ekranizirao „Une jeunesse“ (1983.), Patrice Leconte „Le parfum d'Yvonne“ (1994.), a Jean Paul Rappeneau „Bon Voyage“ (2003.).

U jednom razgovoru, prije nego li je postao nobelovac, na pitanje kako gleda na svoje književne početke, Modiano je odgovorio: „Nisam imao diplomu (nikada nije diplomirao, iako je pohađao elitne pariške liceje), nikakav jasan cilj koji treba ostvariti. Postao sam profesionalni pisac rano, ali upravo je velika poteškoća početi pisati tako mlad i zato ne volim čitati svoja rana djela koja neki (poput Boisseaua) smatraju kvalitetnijim od tzv. poznog razdoblja, jer u njima više ne prepoznajem sebe. Osjećam se kao stari glumac koji sebe samog gleda kao mladića u glavnoj ulozi.“

U prva tri romana - „Mjesto za zvijezde“, „Noćna straža“, („La Ronde de Nuit 1969.) i „Kružni bulevari“ („Les Boulevards de ceinture“ 1972.) - Modiano se bavio pitanjima „najtamnije noći francuske povijesti“, dakle pitanjima izdaje i suradnje s nacistima, moralnom degradacijom francuskog društva, a ispod ove površine zapravo se krilo strasno traganje za vlastitim identitetom u kojem je na bolan način propitivao svoje židovske korijene. U tom smislu znao se gorko našaliti: „Odlučio sam postati najvećim francuskim židovskim piscem poslije Montaignea, Prousta i Celinea“. Romani poput „Tužne vile“ („Villa triste“, 1975.), „Plavokose gospođice“ („Poupee blonde“, 1983.), „Nedjelje u kolovozu“ („Dimanches d'août“, 1986.), „Svadbenog puta“ („Voyage de nocces“, 1990.),

„Uništenog cvijeća“ („Fleurs de ruine“, 1991.), „Cirkus odlazi“ („Un cirque passe“, 1992.), „Pasjeg proljeća“ („Chien de printemps“, 1993.), „Neznanki“ („Des Inconnues“, 1999.), „Zlatašca malenog“ („La petite Bijou“, 2001.) itd. kritičare fasciniraju snažnom rečenicom i neponovljivim bogatstvom različenih akorda koji predstavljaju „same vrhunce jedne fantastične književne simfonije“.

Borba protiv zaborava, praznine i slučajnosti (pijesak kao simbol brzog rasipanja i nestajanja) te obrisi, siluete uspomena i nemoć u traganju za suštinom egzistencije prisutni su u svim njegovim djelima ili, kako je to u romanu „Jedna mladost“ („Une jeunesse“, 1983.) rekao: „Život je kao val, koji sve nosi, razbija, a potom nestaje“.

Veliku ulogu i simboličko značenje u njegovom djelu imaju i posvete; tragično preminulom bratu posvetio je sve romane napisane do 1981. g., a skrivene metafore prisutne su i u posvetama kćerkama, a posebice supruzi u romanu „Izgubljeni kraj“ („Quartier perdu“, 1984.), kojima, kako sam kaže: „Želim emitirati treperave uspomene prošlosti, milijune svjetlosnih godina udaljene od bića koja su ih preživjela, a danas se čini kao da su se događala nekom drugom“.

Prošlost nam kaže tko smo i kamo idemo

Upravo na te momente želi podsjetiti i Izabela Konstantinović, jedna od najboljih poznavateljki Modianova djela s prostora bivše Jugoslavije. U jednom od predgovora za Modianova djela napisala je: „Uхватiti negde taj sve slabiji odjek,

znači napokon dodirnuti našu prošlost, unapred prihvatiti svu njenu nesigurnost i tako dosegnuti jedini trag našeg postojanja. To su igre i tragična zbilja u isti mah, čemu se Modiano uvijek iznova prepušta“. I posljednje, tek nedavno objavljeno djelo „Da se ne izgubiš u kraju“ („Pour que tu ne te perdes pas dans le quartier“) govori o bespomoćnosti i užasu ništavila postojanja koje ima bezbroj zastrašujućih lica, a holokaust je jedno od najmonstruoznijih. Kada piše o tim temama, tvrdi: „Tišina između rečenica daje postupnu melodiju. Smjenjuju se rečenice čiji je smisao gotovo nedokučiv i što čitatelje nesvjesno navodi da pokušaju rekonstruirati to mrtvo vrijeme između rečenica... Pokušavam to uraditi, ali je često to izuzetno teško izraziti, teško je dostići taj nedostatak koji se širi... Uvijek imam utisak da nisam uspio u onome što sam želio i onda počinjem pisati novu knjigu“.

Dakle, o čemu god Modiano pisao, o prošlosti i ratu, ljubavi i tajnama duše, moralnim sunovratima i društvenom licemjerju, on uvijek u svom pismu zadržava prepoznatljiv stil, postupno razotkriva slojeve vremena, utvrđuje pejzaže sjećanja, a da pritom ne sudi povijesti, jer mi zapravo i ne znamo što to ona znači. U tom smislu kaže: „Prošlost je važnija od budućnosti, jer nam samo ona može reći tko smo i kamo idemo. I zato nije precizno moja djela nazivati romanima, već su to prije prostori snoviđenja, prostori poetike koje želim objasniti ljudima... Pišući o sebi, zapravo pišem o njima... Možda sve to nema smisla, možda je moj napor bezuspješan, ali bez obzira na sve nastaviti ću pisati, jer drugo ne znam, a zapravo niti ne želim činiti“. ☆

ZVJEZDARNICA FREDIJA KRAMERA

MICKEY MOŠE BERKOWITZ – ROĐEN ZA POBJEDU

U mojoj Zvezdarnici, u kojoj godinama pišem o hrvatskim i svjetskim sportašima Židovima, u ovom broju Ha-Kola upoznat ću čitatelje s velikom izraelske i svjetske košarke, Mickeyjem „Mošom“ Berkowitzem, profesionalnim košarkašem, rođenim 1954. godine u izraelskom gradu Kfar Saba, koji je dobio niz priznanja kao najbolji izraelski košarkaš svih vremena.

Već u jedanaestoj godini pridružio se juniorskoj momčadi košarkaškog kluba Maccabi u Tel Avivu, a za seniore toga kluba počeo je igrati 1971.,

Mickey Berkowitz

kada mu je bilo 17 godina. U svojoj briljantnoj karijeri osvojio je 16 naslova prvaka Izraela i 17 nacionalnih kupova. Dugogodišnju igračku karijeru u Maccabiju završio je 1988. godine, kada je prešao u Maccabi Rishon Le-Zion. Kasnije je igrao još za Hapoel Jeruzalem i Hapoel Tel Aviv.

Mickey Berkowitz bio je najbolji strijelac u povijesti Maccabija. U službenim utakmicama postigao je 12.093 koša, od čega u europskim kupovima 3.588. Teško će ga netko nadmašiti. U svakom slučaju, njegovi fantastični rekordi će još trajati. Za Maccabi

nastavak na sljedećoj strani

Srdačan pozdrav starih prijatelja - Mickeya Berkowitza i Mirka Novosela kao izbornika reprezentacije Europe na oproštajnoj Berkowitzovoj utakmici, 1995. u Tel Avivu

je nastupao u 16 sezona, od 1971. do 1988., s jednom sezonom prekida kada je, 1975. godine, bio na studiju u SAD-u, igrajući za Sveučilište Nevada Las Vegas. Dva puta bio je s Maccabijem prvak Europe, 1977. i 1981., a čak četiri puta finalist tog natjecanja – 1980., 1982., 1987. i 1988. godine.

S reprezentacijom Izraela nastupio je na sedam europskih prvenstava, osvojivši srebrnu medalju 1979. u Torinu, kada je u finalu pobijedila reprezentacija SSSR-a. Berkowitz je tada bio najbolji igrač turnira.

Mickey Berkowitz bio je vrlo popularan i među našim košarkašima. O njemu su mi s oduševljenjem pričali najveći i najtrofejniji naš trener Mirko Novosel, novinar Miroslav Tomašević i bivši igrač zagrebačke Lokomotive Boris Sinković.

Posljednji nastupi Mirka Novosela kao trenera – a u svojoj trenerskoj karijeri vodio je dvije klupske momčadi (Lokomotivu, odnosno Cibonu i Napoli) i četiri reprezentacije (Jugoslaviju, Hrvatsku, Belgiju i Europu) - bile su dvije ekshibicijske utakmice reprezentacije Europe, i to na oproštajima dvojice velikih košarkaških imena – Španjolca San Epifanija i Izraelca Berkowitza. Utakmica u čast San Epifanija odigrana je u Barceloni 26. prosinca 1995., a dva dana po-

tom, 28. prosinca, reprezentacija Europe, pod vodstvom Mirka Novosela, nastupila je na oproštaju Berkowitza u Tel Avivu. I u toj, posljednjoj utakmici koju je vodio, Mirko Novosel je, pred 12.000 gledatelja, zabilježio pobjedu – 120:89!

„Bio sam s Mickeyjem Berkowitzem vrlo dobar, dugo smo se znali, tamo od 1972. godine, kada smo se upoznali u Zadru, na juniorskom prvenstvu Europe. Već kao mladić bio je glavni u svojoj sredini, predvodio je, kao kapetan, juniorsku reprezentaciju Izraela. Od tada smo se često susretali na raznim utakmicama i prvenstvima Europe. Znao sam ga kao sjajnog dečka, vrhunskog igrača s bogomdanim talentom. Igrao je na poziciji beka, uspješan u prodoru, s preciznim šutom izvana, neuhvatljiv u svojim akcijama prema protivničkom košu, glavni motor svoje momčadi. Bio je jako dobar prijatelj i s našim košarkaškim zvijezdama Draganom Kićanovićem, Zoranom Slavnićem i Nikolom Plečašom. Mickey Berkowitz je apsolutno najveći košarkaš Izraela svih vremena, igrač koji je mogao igrati u najboljim momčadima na svijetu“, rekao je Mirko Novosel.

Vrlo je zanimljivo i sjećanje novinara Miroslava Tomaševića, koji je za Radio Cibonu, športsku redakciju Vjesnika i druge medije, pratio nogomet

i košarku. „Kao i većina košarkaških poklonika moje generacije, sve sam spoznao, zapravo, dobivao prateći Cibonu i Dražena Petrovića“, rekao mi je za Ha-Kol. „Tako smo, upravo preko Dražena i njegovih nastupa, ‘usput’ upoznavali protivničke momčadi, igrače iz drugih kubova i zemalja. Na taj smo način ‘došli’ i do Mickeya Berkowitza, koji se osamdesetih godina nadmetao i s Draženom. Sjećam se dobro tih utakmica, sučeljavali su se i u objema sezonama u kojima je Cibona osvojila europski naslov. U to smo vrijeme upijali sve podatke, svaku crticu, anegdodu, pričicu vezanu za košarku, za suparničke igrače, klubove, trenere... Iz toga se vremena jako dobro sjećam ocjena da je Mickey Berkowitz za izraelsku košarku ono što je Dražen za našu. Postojala je i anegdota koju je pričao i sam Mickey, a ona najbolje prikazuje Berkowitzevu važnost u izraelskome sportu. Dakle, na Europskom prvenstvu 1979. godine u Torinu, Berkowitz je predvodio Izrael do osvajanja srebrne medalje. Bio je službeno proglašen najboljim igračem turnira. Ondje ga je gledao i uživao u njegovim akcijama Hubie Brown, predstavnik momčadi Atlanta Hawks iz NBA lige, i ponudio mu odlazak u SAD. Mickey je bio jako zainteresiran, pa je svoju želju izrazio i vodstvu Maccabija, ali ga čelnici kluba nisu pustili. Cijela je ta priča na kraju je završila na sudu. Berkowitz je smatrao da može pravnim putem ishoditi zeleno svjetlo za odlazak. Na kraju se sam sudac obratio Mickeyju otprilike ovim riječima: ‘Hej, Mickey, gledam te sedam godina, u Izraelu si broj jedan i jedini. U NBA ligi bio bi jedan od mnogih. Dakle, neću presuditi u tvoju korist i pustiti te u NBA, ali će u presudi pisati da ti Maccabi treba udvostručiti ugovor.“

O sjajnim igračkim kvalitetama Mickeyja Berkowitza vrlo lijepo govori i nekada standardni košarkaš zagrebačke Lokomotive, Boris Sinković, popularno zvan Sinek, koji je nakon uspješne igračke karijere i vrlo kvalitetan trener i pedagog: „Pred Berkowitzem su strepile sve obrane svijeta, toliko je bio jak i opasan za protivnički koš.“

Zbog njegove velike preciznosti i briljantne efikasnosti, treneri najboljih klubova pripremali su posebne taktike kako ga zaustaviti u silnom prodoru, kako ga onemogućiti u realizaciji. No, Mickey je, iako često čuvan i od dva pa i tri protivnička igrača, odolijevao svim tim taktikama, često i pregrubim nasrtajima. Bio je nenadmašan šuter, u svoje doba daleko najbolji na svijetu. A osim toga krasile su ga

i osobine pravoga športaša, kojega su jednako cijenili i poštovali suigrači kao i protivnički košarkaši.“

Pričalo se da su Izraelci u ono doba zdušno živjeli s Maccabijem i da je raspoloženje ljudi u petak ujutro ovisilo o rezultatu utakmice odigrane u četvrtak navečer. Berkowitz se povukao iz košarke 1995. Vrlo brzo je napisao autobiografiju pod naslovom

„Born to Win“ (Rođen za pobjedu). Bio je vlasnik košarkaške momčadi Ramat HaSharon za koju su nastupala oba njegova sina, Rou i Niv.

U šezdesetoj godini života živi u krugu obitelji i mnogih prijatelja. Sjećanja na njegov doprinos košarkaškom športu neće nikada izbljediti: samo je jedan Mickey Berkowitz. ☆

NEW YORK

JOM KIPUR – SLUŽBENI PRAZNIK UN-A?

PREMA PRIJEDLOGU 32 VELEPOSLANIKA PRI UJEDINJENIM NARODIMA, JOM KIPUR BI TREBAO POSTATI SLUŽBENI PRAZNIK UJEDINJENIH NARODA, KAO ŠTO SU TO NEKI OD NAJVEĆIH KATOLIČKIH, MUSLIMANSKIH I AMERIČKIH BLAGDANA

U pismu upućenom Odboru za konferencije Ujedinjenih naroda, 32 veleposlanika istaknula su kako smatraju da bi najsvetiji židovski blagdan, Jom Kipur, trebao biti proglašen službenim praznikom Ujedinjenih naroda.

Veleposlanici u svom pismu ističu da “Ujedinjeni narodi priznaju blagdane mnogih svjetskih religija, ali da judaizam nije među njima”. “Smatramo da bi kalendar Ujedinjenih naroda trebao odražavati temeljne principe svjetske organizacije, a to su suživot, pravda i međusobno poštovanje. Tražimo od UN-a da ispravi ovu nepravdu i prizna najsvetiji dan židovske vjere”, stoji u pismu 32 veleposlanika.

Izrael je u svibnju ove godine pokrenuo kampanju za priznavanjem Jom Kipura kao praznika UN-a. Prema proceduri, prvo mišljenje o tom pitanju treba dati Odbor za konferencije, a zatim će o tome raspravljati Odbor za proračun, da bi konačna odluka bila donesena na Općoj skupštini, na kojoj sudjeluju predstavnici svih zemalja, članica svjetske organizacije.

Trenutačno postoji deset službenih praznika UN-a, među kojima su katolički blagdani Božić i Veliki petak i muslimanski Eid al-Fitr i Eid al-Adha. Među šest preostalih su Nova godina i glavni američki praznici, uključujući Dan nezavisnosti.

U pismu veleposlanika ističe se da je Jom Kipur dan kada židovski narod “razmišlja o događajima iz prethodne godine i izražava nadu da će svi ljudi uživati u godini dobroga zdravlja, mira i napretka”. “U danima koji prethode Jom Kipuru, Židovi diljem svijeta traže oprost i pomirenje”,

dodaje se u pismu. Veleposlanici na kraju zaključuju da su “poruke Jom Kipura univerzalne i zbog toga mi, veleposlanici, smatramo da bi Jom Kipur trebao biti na popisu službenih praznika Ujedinjenih naroda već od 2015. godine.”

Među potpisnicima ovog pisma je i američki veleposlanik pri UN-u. Hrvatski veleposlanik pri UN-u nije među potpisnicima. ☆

BERLIN

USTANIMO PROTIV ANTISEMITIZMA!

NA SKUPU POD NAZIVOM “USTANIMO PROTIV ANTISEMITIZMA: DOSTA MRŽNJE PREMA ŽIDOVIMA!”, ORGANIZIRANOM PORED BERLINSKIH BRANDENBURŠKIH VRATA, BILO JE PET TISUĆA SUDIONIKA, MEĐU KOJIMA I NJEMAČKI PREDsjedNIK JOACHIM GAUCK, A GLAVNA JE GOVORNICA NA SKUPU BILA KANCELARKA ANGELA MERKEL, KOJA JE ODLUČNIM RIJEČIMA POZVALA NIJEMCE U BORBU PROTIV ANTISEMITIZMA

Njemačka kancelarka Angela Merkel govori na berlinskom skupu protiv antisemitizma

Židovski čelnici sjedili su pored najviših njemačkih političara na skupu pod nazivom “Ustanimo protiv antisemitizma: dosta mržnje prema Židovima” organiziranom u rujnu pored poznatih berlinskih Brandenburških vrata. Na skupu je bilo 5.000 ljudi, među kojima i njemački predsjednik Joachim Gauck. Glavni je govornik na skupu bila njemačka kancelarka Angela Merkel, koja je pozvala Nijemce da suzbiju antisemitizam. “Borba protiv antisemitizam je naša nacionalna i civilna obveza”, rekla je kancelarka okupljenima u središtu njemačke prijestolnice, nekoliko stotina metara od Memorijala Holokaustu.

Taj je skup održan uoči sastanka Svjetskog židovskog kongresa (WJC) u Berlinu, koji se prvi put u povijesti sastao u Njemačkoj. Uz njemačke i izraelske zastave na skupu su se mogli vidjeti i transparenti sa sloganima “Protiv nasilja i mržnje” i “Sigurnost za Židove”.

Ukazavši na sadašnji val mržnje protiv Židova posvuda u Europi, predsjednik Središnjeg savjeta Židova Njemačke Dieter Graumann izrazio je ogorčenje zbog ne-

davnih napada na sinagoge, zbog prijetnji upućenih Židovima i zbog toga što se na njemačkim ulicama mogu čuti antisemitske izjave. Graumann je rekao da se eksplozija antisemitizma pokušava opravdati sukobom u Gazi, što je, kako je istakao, posve neutemeljeno.

Kancelarka Merkel u svom je govoru osudila antisemitske slogane koji su ovoga ljeta odjekivali na skupovima podrške Palestincima. “Život židovske zajednice je dio našeg života. To je dio našeg identiteta i naše kulture”, istaknula je kancelarka.

U svom istupanju predsjednik Svjetskog židovskog kongresa (WJC) Ronald Lauder istaknuo je da je nakon Drugog svjetskog rata Njemačka podržala obnovu židovske zajednice. Trenutačne pojave antisemitizma su “srednjovjekovne mrlje” u modernom svijetu, rekao je Lauder. “Ovog smo ljeta u Europi, pa i na njemačkim ulicama mogli vidjeti slogane poput: ‘Židovi su ubojice djece’ ili ‘Židove treba pogušiti’”, kazao je predsjednik Svjetskog židovskog kongresa. “To je bio šok za mnoge Židove. U kritikama protiv Izraela na vidjelo je izašao čisti antisemitizam”, kazao je Lauder.

“Ne smijemo dozvoliti da skupina agitatora koji promiču antisemitizam uništi sedamdesetogodišnji rad i trud na izgradnji razumijevanja i tolerancije”, zaključio je predsjednik Svjetskog židovskog kongresa.

U Njemačkoj danas živi oko 200.000 Židova, i to je, po veličini, treća židovska zajednica u Europi, iza engleske i fran-

cuske. To je bilo nezamislivo neposredno nakon završetka Drugog svjetskog rata, kada je - 1950. godine - u Njemačkoj živjelo samo 15.000 Židova, naspram 560.000 Židova koji su u toj zemlji živjeli 1933. godine. Nakon pada Berlinskog zida, 1989. godine, Njemačka je pozvala Židove iz zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza da dođu živjeti u Njemačkoj. ☆

N.B.

VATIKAN

DONACIJA ZA ODRŽAVANJE AUSCHWITZA

DAJUĆI 100.000 EURA ZAKLADI AUSCHWITZ-BIRKENAU, KOJA ODRŽAVA OBJEKTE NEKADAŠNJEG NAJVEĆEG NACISTIČKOG LOGORA SMRTI, VATIKAN JE POSTAO 21. DRŽAVA KOJA JE DONIRALA NOVAC ZA TU SVRHU

Vatikan je dao 100.000 eura za očuvanje objekata najpoznatijeg nacističkog logora Auschwitz, objavila je krajem rujna Zaklada Auschwitz-Birkenau, čiji je cilj održavanje spomena na nekadašnji logor smrti.

Kustosi muzeja traže 120 milijuna eura, a dosad su skupili 102 milijuna, objavila je Zaklada na svojim internetskim stranicama.

Predsjednik Zaklade Piotr Cywinski opisao je donaciju Vatikana kao “vrlo važan signal”. Prenesena je izjava državnog tajnika Svete Stolice kardinala Pietra Parolina da je “skroman iznos znak pune potpore projektu Zaklade Auschwitz-Birkenau”.

Projekt Zaklade Auschwitz-Birkenau spomen je na genocid nad europskim Židovima tijekom Drugog svjetskog rata. Milijun Židova ubijeno je u ovom logoru nedaleko od poljskog grada Oswiecima u razdoblju od 1940. do 1945. godine. U logoru je ubijeno i više od 100.000 drugih – Poljaka, Roma, sovjetskih ratnih zatvorenika i antinacističkih boraca otpora. Logoraši su umirali od bolesti, gladi, iscrpljenosti, mučenja, a veliki broj ubijen je u plinskim komorama.

Ostatke logora svake godine posjeti više od milijun ljudi. Zaklada Auschwitz-Birkenau nastoji očuvati preostale zgrade logora. Samo prošle godine u očuvanje lo-

Papa Benedikt XVI. posjetio je mjesto nekadašnjeg logora u svibnju 2006. i tada je rekao da je došao “kao sin njemačkoga naroda – sin naroda iz kojeg se na vlast, uz lažna obećanja, uzdigao krug kriminalaca. Morao sam doći ovdje. Morao sam doći i izraziti žaljenje”.

Vatikan je tako postao 21. država koja je donirala novac Zakladi. Najveći iznos dosada dala je Njemačka – 60 milijuna eura.

gora uloženo je oko milijun eura, ali to još uvijek nije dovoljno.

Zaklada se nada da će se i druge zemlje, kao i pojedinci, uključiti u doniranje za očuvanje Auschwitza kako bi to ostao vječni spomen na jedan od najvećih zločina i jednu od najvećih tragedija u povijesti čovječanstva. ☆

N.B.

IZRAEL

ZNATNO POVEĆAN BROJ NOVIH DOSELJENIKA

PROŠLE JE GODINE U IZRAEL DOŠAO 24.801 IMIGRANT, ŠTO JE POVEĆANJE OD 28 POSTO PREMA PRETHODNOJ GODINI

Od 8,252.500 stanovnika Izraela, 6.185.100 (ili 75 posto) su Židovi, dok Arapa ima 1.709.900 (ili 20.7 posto). Središnji izraelski ured za statistiku nove podatke o broju stanovnika uvijek objavljuje u rujnu, uoči Roš Hašane. "Po prvi puta u povijesti Države Izrael u zemlji živi više od 6 milijuna Židova. Ta brojka ima posebno značenje u svjetlu povijesti našeg naroda u prošlom stoljeću", rekao je izraelski premijer Benjamin Netanyahu, aludirajući na broj Židova ubijenih u Holokaustu.

Izraelsko je stanovništvo relativno mlado: djeca u dobi od 0 do 14 godina čine gotovo 30 posto stanovništva.

Izraelci sve kasnije stupaju u brak, pa je trenutno izvan braka 63,3 posto židovskih muškaraca i 45,8 posto židovskih žena u dobi od 25 do 29 godina.

Životni vijek u Izraelu i dalje se produžuje, pa muškarci u prosjeku žive 80,3, a žene 83,9 godina.

Tijekom prošle godine u Izrael je stigao 24.801 imigrant, što predstavlja povećanje od 28 posto u odnosu na prethodnu godinu.

Prema dostupnim statističkim podacima, zabilježen je veliki porast imigranata iz Francuske, koja je tako po prvi puta postala zemlja iz koje dolazi najveći broj doseljenika. Analitičari smatraju da je to povezano s porastom antisemitizma u Europi. Tijekom prošle godine povećan je i broj imigranata iz zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza, posebice zbog situacije u Ukrajini, iz koje je u Izrael stiglo 4.200 useljenika. ☆

T.R.

BEČ

MUSLIMANSKO-ŽIDOVSKA KONFERENCIJA

NA PETOJ MUSLIMANSKO-ŽIDOVSKOJ KONFERENCIJI, ODRŽANOJ U BEČU POD POKROVITELJSTVOM AUSTRIJSKOG PREDSJEDNIKA HEINZA FISCHERA, SUDJELOVALO JE STOTINJAK ŽIDOVSKIH I MUSLIMANSKIH MLADIĆA I DJEVOJAKA IZ 35 ZEMALJA SVIJETA

U sjeni najnovijih izraelsko-palestinskih sukoba, stotinjak židovskih i muslimanskih mladića i djevojaka iz cijeloga svijeta okupilo se početkom kolovoza u Beču, na Petoj muslimansko-židovskoj konferenciji (MJC), koja je održana pod pokroviteljstvom austrijskog predsjednika Heinza Fischera.

Tijekom šest dana sudionici Konferencije iz 35 zemalja, uključujući i Izraelce i Palestinke, razgovarali su o svojim sličnostima i razlikama, antisemitizmu i islamofobiji.

Program je uključio i razgledavanje nekadašnjeg zloglasnog nacističkog logora Mauthausena i posjete lokalnim sinagogama i džamijama.

Cilj Konferencije je razvijanje međusobnog dijaloga, a organizatori na ovaj način žele potaknuti mlade da se bolje upoznaju i razumiju. Samo međusobnim boljim upoznavanjem, razmjenom znanja, ideja i iskustava, te izgradnjom međusobnih odnosa, smatraju organizatori, može se postići trajno i održivo muslimansko-židovsko partnerstvo.

Šestodnevna konferencija jedinstvena je prilika da mladi sudionici slušaju jedni druge i zajedno raspravljaju o pitanji-

ma od zajedničkog interesa. Rad Konferencije organiziran je tako da se sudionici podijele u manje grupe (10 do 15 u svakoj) koje vode rasprave o predloženim temama.

Neke od ovogodišnjih tema bile su osobito zanimljive, navode austrijski mediji, na primjer: islamofobija i antisemitizam u medijima, individualni identitet u odnosu na kolektivni identitet, umjetnost i kultura, te što znači živjeti kao manjina u jednom društvu.

MJC je neprofitna organizacija sa sjedištem u Austriji. Među članovima ove organizacije ima predstavnika raznih nevladinih organizacija, aktivista ljudskih prava i prava žena, akademika, poslovnih ljudi i drugih. ☆

T.R.

ISTRAŽIVANJA

KNJIGA O ŽIDOVIMA NA TITANICU

DOBA KADA JE TITANIC POTONUO – 1.912. GODINE – BILO JE RAZDOBLJE MILIJUNSKIH ŽIDOVSKIH MIGRACIJA, PA JE, PREMA PROCJENAMA, MEĐU 1517 OSOBA KOJE SU PRILIKOM POTONUČA TITANICA IZGUBILE ŽIVOT, BILO NEKOLIKO STOTINA ŽIDOVA

Bježeći od dugogodišnjih progona i pogroma, stotine Židova ukrcao se na Titanic, nadajući se boljem životu u Americi. Koliko se Židova nalazilo na Titanicu? Na ovo pitanje vjerojatno nikada nećemo dobiti precizan i pouzdan odgovor. Prema popisu tvrtke "White Star Line", na brodu je bilo nekoliko stotina Židova, kaže Eli Moskowitz, koji je detaljno proučio priče židovskih putnika na najpoznatijem brodu u povijesti, brodu koji je potonuo prije 102 godine i sa sobom odnio živote 1.517 osoba.

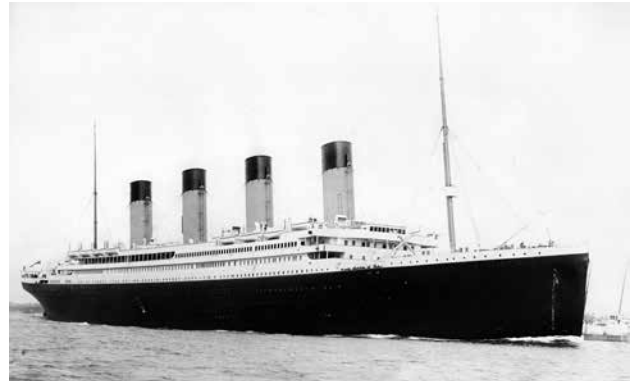
"Neki od židovskih putnika bili su u kabinama prvog razreda, ali većina ih je bila u trećem razredu", napominje Moskowitz, koji je od svog seminarskog rada napravio knjigu o Židovima na Titanicu. Doba kada je Titanic potonuo bilo je razdoblje velikih židovskih migracija - procjenjuje se da je, uglavnom zbog vjerskih progona, u to doba emigriralo oko 2,7 milijuna Židova. "Veliki broj ljudi plovio je na Titanicu s krivotvorenim dokumentima", objašnjava Moskowitz.

"Budući da nema dovoljno informacija, osim imena i prezimena, teško je pouzdano znati tko je od putnika bio Židov. Neka osoba, čije ime zvuči posve nežidovski, mogla je biti židovskog podrijetla. Većina tijela nikada nije pronađena", napominje Moskowitz.

Popis putnika otkriva i neka poznata imena, poput modne novinarkе Edith Rosenbaum, koja se na Titanic ukrcao sa 19 kovčega prepunih odjeće. Nekoliko kabina na brodu bilo je ispražnjeno kako bi se u njih mogla smjestiti prtljaga Edith Rosenbaum. Jedini predmet koji je od svega toga pronađen bio je svežanj ključeva koji su otključavali 19 kovčega.

Najbogatiji židovski putnik na brodu bio je Benjamin Guggenheim, poznati američki magnat. "Kada je Guggenheim shvatio da će brod potonuti, odlučio je umrijeti s čašom finog konjaka u ruci. Najbogatiji Židov na Titanicu odbio je na sebe staviti pojas za spasavanje; sjeo je u kavanu, pio konjak i čekao smrt. Njegovo tijelo također nije nikada pronađeno", priča Moskowitz.

"Putnice iz prvog razreda prve su prekrpane u čamce za spašavanje. Čamac nije bilo dovoljno za sve putnike. Žene i djeca iz trećeg razreda probijali su se kroz zakrčene i poplavljene hodnike. Većina ih nije uspjela doći do čamca za spašavanje", nastavlja Moskowitz. "Nekoliko muškaraca iz trećeg razreda ipak je uspjelo preživjeti. Jedan od njih bio je Abraham Joseph Hyman. Kada je stigao u New York, vidio je košer restorane

Titanic

na svakom koraku, te odlučio jedan otvoriti u svom rodnom gradu Manchesteru. To je ubrzo i učinio: restoran je nazvao Titanic, a otvorio ga je dijelom novcem koji je dobio kao odštetu. Restoran postoji i danas i poslužuje isključivo košer hranu. Brod Titanic imao je i košer kuhinju u kojoj je radio i židovski kuhar. To je bilo prilično normalno na brodovima u to doba. S obzirom na veliki broj židovskih putnika, postojala je velika potražnja za košer hranom. Židovski putnici, vjernici, zajedno su molili, a njihov zajednički jezik bio je jidiš."

Titanic je, kao što je poznato, udario u ledenjak i počeo tonuti. "Kako nije bilo dovoljno čamaca za spašavanje", piše Moskowitz, "prednost su imale žene i djeca. Ida Straus, bogata Židovka iz prvog razreda, odbila je napustiti svog supruga Isidora, suvlasnika poznate robne kuće Macy's. 'Živjeli smo zajedno tolike godine, gdje ti ideš, idem i ja', kazala je Ida Straus. Svojoj sluškinji dodala je svoj krzneni kaput, jer 'njoj više neće trebati'. Očevidac je kasnije ispričao: 'Stariji bračni par stajao je držeći se za ruke na palubi prvog razreda, bili su vrlo mirni i gledali užas oko sebe'. Dok su se posljednji čamci za spašavanje udaljavali od Titanica, Isidor Straus posljednji je puta poljubio svoju suprugu. Tu sliku upamtili su svi koji su preživjeli tragediju. Spomen ploča Idi i Isidoru Strausu može se vidjeti u robnoj kući Macy's na Manhattanu", ističe Moskowitz.

Titanic je iz luke Southampton krenuo na svoje prvo i posljednje preoceansko putovanje 10. travnja 1912. godine. U nastojanju da osvoji Plavu vrpcu Atlantika na svom prvom putovanju u New York, kapetan Edward John Smith namjerno je krenuo kraćim putem i tako zanemario opasnost od sudara s ledenim santama. Četiri dana kasnije, 14. travnja, Titanic se sudario sa santom leda. Brod je potonuo nakon dva sata, a u tragediji je poginulo 1.517 putnika i članova posade, od toga 1.360 muškaraca i 157 žena i djece. ✨

GRČKA

GRADONAČELNIK SOLUNA S DAVIDOVOM ZVIJEZDOM

PREMA OCJENI ŽIDOVSKIH ZAJEDNICA GRČKE, GRADONAČELNIK SOLUNA, YIANNIS BOUTARIS, NOSEĆI ŽUTU DAVIDOVU ZVIJEZDU ZA VRIJEME PREUZIMANJA SVOGA DRUGOG MANDATA, POSLAO JE SNAŽNU I JASNU PORUKU ONIMA KOJI OSJEĆAJU NOSTALGIJU ZA NACIZMOM I FAŠIZMOM, A RIJEČ JE O PRIPADNICIMA ZLATNE ZORE, KRAJNJE DESNE GRČKE STRANKE

Yiannis Boutaris s Davidovom zvijezdom

Gradonačelnik grčkog grada Soluna prisegnuo je na svoj drugi mandat noseći žutu Davidovu zvijezdu, javili su grčki mediji.

Yiannis Boutaris svoj je drugi mandat započeo krajem kolovoza, dok su trajali protesti grčke ljevice zbog toga što su na nedavnim izborima u gradsku skupštinu ušli i pripadnici krajnje desne stranke Zlatna zora. Predstavnici židovske zajednice, kao i brojni drugi ugledni Grci, smatraju da se radi o neonacističkoj stranci.

Čin gradonačelnika Boutarisa bio je znak solidarnosti sa židovskom zajednicom Soluna, koja je praktički uništena u Holokaustu i danas broji oko tisuću članova.

Središnji odbor židovskih zajednica Grčke uputio je Boutari su pismo u kojem mu čestitaju na činu i odaju počast "vrlo simboličkoj inicijativi da na davanju prisege nosite Davidovu

zvijezdu s natpisom 'Jude', što je podsjetnik na najmračniju i najtužniju stranicu u nedavnoj povijesti grada Soluna, Grčke i cijelog europskog kontinenta". "Ali osim sjećanja, vaš čin je poslao snažnu i jasnu poruku onima koji osjećaju nostalgiju za nacizmom i fašizmom, a ta je poruka da će se pod vašim vodstvom vaš grad nastaviti boriti protiv svih oblika rasizma, netolerancije i antisemitizma", naglašava se u pismu.

Tijekom osmanlijske vladavine, Židovi u Solunu su činili više od polovice stanovništva. Solunska židovska zajednica bila je većinom sefardskog porijekla, iako je postojala i manja skupina starih Romaniota. Kao rezultat židovskog utjecaja na grad, i znatan dio nežidovskog stanovništva govorio je ladino, a život u gradu se praktički gasio subotom, na židovski šabat. Židovska zajednica u Solunu najstarija je u kontinentalnoj Europi, a Solun je bio najveći sefardski centar u svijetu, zbog čega je bio nazivan "la madre de Israel" (majkom Izraela) i balkanskim Jeruzalemom.

Nakon velikog požara 1917. godine pada broj Židova u gradu. Grčka je vlada u svojim naporima heleniziranja grada namjerno onemogućavala povratak Židova svojim domovima. Veliki broj Židova tada se preselio u Tursku, SAD, u niz europskih zemalja i u Aleksandriju u Egiptu.

Solunski Židovi su i dalje ipak bili važan dio grada sve do nacističke okupacije za Drugog svjetskog rata. Nacisti su ubili 96 posto solunskih Židova i time praktički uništili židovsku zajednicu grada. Danas u Solunu živi oko tisuću Židova, a u SAD-u i Izraelu postoje značajne zajednice solunskih Židova. ✨

N.B.

JAFFA

ODLAZAK MENAHEMA GOLANA

MENACHEM GOLAN, PRODUCENT OKO DVIJE STOTINE FILMOVA I REŽISER 44 DUGOMETRAŽNA FILMA, UŽIVAO JE GLAS OSNIVAČA IZRAELSKE KINEMATOGRAFIJE

Legendarni izraelski producent i redatelj Menahem Golan, osnivač studija Cannon i kralj akcijskih filmova u Hollywoodu osamdesetih godina 20. stoljeća, preminuo je u kolovozu u Jaffi u 85. godini.

Menahem Golan rođen je 1929. u Tiberijasu, u obitelji poljskih imigranata. Na Akademiji muzičke i dramske umjetnosti u Londonu studirao je režiju, a školovanje je nastavio na sveučilištu u New Yorku.

Producent je oko 200 filmova i režiser 44 dugometražna filma. Producirao je filmove za zvijezde poput Sylvestera Stallonea, Chucka Norrisa i Jean-Claudea Van Dammea.

Golan je bio “osebujan i ostat će zapamćen kao filmski junak”, rekla je za radio izraelska ministrica kulture Limor Livnat. S bratićem Yoramom Globusom u Izraelu je šezdesetih godina uspješno režirao i producirao čitav niz popularnih filmova.

Godine 1977. režirao je film “Operacija Thunderbolt”, o otmici Air Franceova zrakoplova 1976. i o izraelskom zračnom napadu u Entebbeu (Uganda) radi oslobađanja talaca. Taj je film bio nominiran za Oscara u kategoriji za najbolji strani film 1978. godine. Pošto su zaradili novac u domovini, Golan i Globus odlaze u Hollywood i 1979. kupuju Cannon Group, koji postaje jedan od najjačih neovisnih studija u kojemu je ovaj tandem producirao velik broj akcijskih filmova: “Delta force” i “Invasion U.S.A.” s Chuckom Norrisom, “Na vrhu” sa Stalloneom, “Krvavi sport” s Van Dammeom i “Gospodari svemira” s Dolphom Lundgrenom.

Nakon velikih gubitaka tvrtke Cannon Group, Golan i Globus su prekinuli suradnju, a neko vrijeme nisu čak ni razgovarali.

Menahem Golan se nakon propasti tvrtke vratio u Izrael, gdje je počeo producirati kazališne komade (npr. “Moje pjesme, moji snovi”). Posljednja dva desetljeća bacio se na lokalnu filmsku produkciju u Izraelu, a dobio je i Nagradu za životno djelo izraelske filmske akademije kao i najvišu, Izraelsku nagradu, za izvanredan doprinos filmskoj industriji.

Menahem Golan

“Potresen sam i jednostavno ne mogu shvatiti da ga više nema. Menahem je živio, disao i jeo film, bio je nesumnjivo osnivač izraelske kinematografije. Zajedno smo ostavili trag u Hollywoodu i imali smo sreće da smo mogli živjeti od našeg hobija – a tu privilegiju nema veliki broj ljudi”, kazao je Yoram Globus na vijest o smrti svoga bratića i dugogodišnjeg partnera.

Vijest o Golanovoj smrti izazvala je tugu u Izraelu. Gradonačelnica grada Netanye Miriam Feirberg-Ikar nekoliko je dana kasnije objavila da će nova umjetnička škola u tom gradu nositi ime Menahema Golana. “Čast nam je da na taj način odamo počast jednom od očeva izraelske kinematografije, producentu i redatelju”, kazala je. Umjetnička škola Menahem Golan pridružit će se tako nizu obrazovnih ustanova u Netanyi koje nose imena poznatih izraelskih kulturnih djelatnika. ✨

T.R.

NEW YORK

ODLAZAK LAUREN BACALL

ROĐENA 1924. U NEW YORKU, U OBITELJI ŽIDOVSKIH IMIGRANATA IZ POLJSKE I RUMUNJSKE, LAUREN BACALL JE, ZAHVALJUJUĆI SVOJOJ LJEPOTI, VEĆ 1944. DOBILA GLAVNU UOGU U FILMU U KOJEM JOJ JE PARTNER BIO TADA VEĆ SLAVNI HUMPHREY BOGART, ZA KOGA SE UBRZO UDALA

Slavna američka filmska glumica Lauren Bacall preminula je u kolovozu u dobi od 89 godina od posljedica srčanog udara u svom domu u poznatoj zgradi Dakota na Manhattanu u New Yorku.

“S dubokom tugom, a ipak s velikom zahvalnošću na njezinom nevjerojatnom životu, objavljujemo da je Lauren Bacall preminula”, objavila je zaklada Bogart.

Lauren Bacall rođena je kao Betty Joan Perske 1924. godine u New Yorku, u obitelji židovskih imigranata. Njezina majka Natalie Weinstein Bacal bila je porijeklom iz Rumunjske, a obitelj njezina oca, Williama Perskea, bila je iz današnje Poljske. Obitelj buduće filmske zvijezde bila je prosječna obitelj srednje klase - otac je radio kao prodavač, a majka je bila tajnica. Rastali su se kada je Betty imala pet godina.

Iako je željela biti plesačica, nakon školovanja počela je karijeru modela i ubrzo se, zahvaljujući svojoj ljepoti, našla na naslovnici tada jednog od najpopularnijih američkih časopisa za žene Harper's Bazaara.

Zapazio ju je jedan od najpoznatijih redatelja Howard Hawks i, oduševljen njezinom ljepotom, ponudio joj 1944. glavnu ulogu u filmu “Imati i nemati”, uz tada već slavnog Humphreya Bogarta. To je bio početak ne samo jedne sjajne glumačke karijere nego i jedne od najvećih holivudskih ljubavnih priča, pošto se Lauren sljedeće godine udala za Bogarta.

Betty Perske uzela je majčino djevojačko prezime Bacal i dodala mu jedno l, a Hawks je smatrao da treba promijeniti i ime.

nastavak na sljedećoj strani

“On mi je predložio ime Lauren. Rekao je da svima pričam kako je to ime moje prabake, iako se ona zvala Sophie”, prisjetila se Bacall u intervjuu za Vanity Fair. Prijatelji su je uvijek zvali Betty, a ljubav njezinog života Humphrey Bogart zvao ju je Baby.

S Bogartom je snimila hitove “Duboki san”, “Mračni prolaz” i “Otok Largo”, a s Marilyn Monroe film “Kako se udati za milijunaša”. Tijekom duge filmske karijere glumila je i u filmovima poput “Misery”, “Dogville” i “Pret-a-Porter”, a jedan od posljednjih većih angažmana bio joj je 2004., kada je u animiranom filmu “Pokretni dvorac” Hayaa Miyazakija dala svoj glas Vješnici od pustoši.

Lauren Bacall imala je dvoje djece s Bogartom i jedno s drugim mužem Jasonom Robardsom, s kojim je bila u burnom braku od 1961. do 1969. godine.

Bila je sestrična bivšeg izraelskog predsjednika Shimona Peresa - oni su bili djeca dvojice braće i rođeni su s istim prezimenom.

Njezina karijera ponovno se uzmahala osamdesetih i devedesetih godina kada je po prvi puta bila nominirana za Os-

Lauren Bacall

cara za najbolju sporednu žensku ulogu u filmu “Ogledalo ima dva lica”. Oscar joj je izmakao, ali je za tu ulogu dobila Zlatni globus i druga priznanja.

Objavila je i dvije knjige memoara: “Lauren Bacall by Myself” 1979. i “By Myself and Then Some” 1996.

Godine 2009. Akademija ju je nagradila počasnim Oscarom “kao znak priznanja za izuzetnu ulogu koju je odigrala tijekom zlatnog doba filma”. ☆

N.B.

NEW YORK

ODLAZAK JOAN RIVERS

ROĐENA U ŽIDOVSKOJ OBITELJI U NEW YORKU, JOAN RIVERS JE UPORNIM RADOM ZAUZELA U SVIJETU KOMEDIJE MJESTO KAKVO SU DO TADA ZAUZIMALI SAMO MUŠKI KOMIČARI

Joan Rivers, židovska komičarka i voditeljica, preminula je početkom rujna u njujorškoj bolnici Mount Sinai, u 81. godini života.

Gledatelji diljem svijeta u posljednje su vrijeme Joan Rivers gledali u emisiji “Fashion police”, koja se emitirala na E! Televiziji. Iako je katkada znala biti prilično gruba, svi su je voljeli zbog njezina osebujna šarma. Joan je imala i svoj internetski talk show “In Bed With Joan”, u kojem su joj poznate osobe na velikom krevetu otkrivale svoje tajne.

Joan Rivers rođena je u New Yorku u židovskoj obitelji kao Joan Alexandra Molinsky. Trebalo joj je nekoliko godina da zauzme svoje mjesto u svijetu komedije, što je dotad bilo rezervirano isključivo za muškarce. Upornim radom brzo se nametnula kao komičarka na koju treba računati. Najpoznatija je po svom oštrom jeziku i duhovitim kritikama u kojima nije štedjela nikoga, pa čak ni samu sebe. Upravo joj je to donijelo naklonost mnogobrojne publike, te je u kratkom vremenu postala prava televizijska zvijezda.

Joan Rivers bila je vrlo ponosna na svoje židovstvo. Redovno je odlazila u sinagogu u New Yorku. Isticala je svoju lju-

Joan Rivers

bav prema Izraelu. Bila je i poznata dobrotvorka, a osobito je novac davala židovskim organizacijama, organizacijama za borbu protiv AIDS-a i za zaštitu životinja.

Komičarka do samoga kraja, Joan Rivers je na svoj način isplanirala i svoj sprovod. “Ne želim plač, želim snimatelje. Ne želim da mi propovijedaju rabini, želim Meryl Streep koja će plakati na pet različitih jezika”, poručila je, ističući da želi biti pokopana u Valentinovoj haljini. ☆

T.R.

JERUZALEM

MOLITVENIK STAR 1.200 GODINA

ŽIDOVSKI MOLITVENIK, STAR 1.200 GODINA, U VLASNIŠTVU VELIKOG KOLEKCIONARA IZ OKLAHOME, PRVI PUT JE PREDSTAVLJEN JAVNOSTI U BIBLIJSKOM MUZEJU U JERUZALEMU

U Biblijskom muzeju u Jeruzalemu dogodio se nedavno pravi trenutak za pamćenje – najstariji židovski molitvenik (sidur) na svijetu prvi je puta predstavljen javnosti. Sidur, star 1.200 godina, pripada Stevu Greenu iz Oklahome, velikom kršćanskom vjerniku i vlasniku jedne od najvećih kolekcija rijetkih biblijskih artefakata na svijetu. Steve Green u svojoj kolekciji ima više od 44.000 rijetkih tekstova i predmeta povezanih s Biblijom.

Najstariji sidur bit će izložen na izložbi “Knjiga svih knjiga” na kojoj se predstavljaju najvažniji biblijski tekstovi. Na izložbi se tako nalaze i originalni fragmenti najstarijeg teksta Novog zavjeta, nevjerojatni iluminirani manuskripti, te originalne stranice Gutenbergove Biblije. Sidur, napisan na hebrejskom, veličine je 10 x 7 centimetara i ima pedesetak

stranica. Sadrži tri glavna “poglavlja” – jutarnju službu, liturgijske pjesme i Hagadu.

Ovaj molitvenik potječe iz prve polovice 9. stoljeća, i to s Bliskog istoka. Akademski direktor Izraelske nacionalne knjižnice Haggai Ben Shammai slaže se da bi ovaj molitvenik mogao biti najstariji poznati hebrejski molitvenik na svijetu, iako ističe da postoji još jedan vrlo stari u Njemačkoj.

Green je kupio sidur prije godinu i pol. Do tada je generacijama bio u rukama jedne obitelji. Green napominje da je on iz vrlo religiozne obitelji, koja je do sada uložila nekoliko stotina milijuna dolara kako bi stvorila biblijski muzej u Washingtonu. Muzej bi svoja vrata trebao otvoriti 2017. godine. ✨

T.R.

IZRAEL

PRONAĐENI ŽIDOVSKI NOVČIĆI STARI 20 STOLJEĆA

PRILIKOM ARHEOLOŠKIH ISKOPAVANJA U BLIZINI GRADILIŠTA AUTOCESTE IZMEĐU JERUZALEMA I TEL AVIVA, PRONAĐENI SU BAKRENI NOVČIĆI IZ VREMENA PRVOG ŽIDOVSKO-RIMSKOG RATA

Bakreni novčići koji potječu iz doba Velikog ustanka pronađeni su nedavno tijekom arheološkog iskopavanja; novčići su bili zakopani nekoliko mjeseci prije pada Jeruzalema. Vlasnik jedne od kuća nedavno pronađenih tijekom arheološkog iskopavanja odlučio je svoju imovinu, koja se sastojala od 114 brončanih novčića, zakopati u keramičku kutiju.

Izgubljeno židovsko naselje pronađeno je prije nekoliko mjeseci, kada su tijekom arheoloških iskopavanja u blizini gradilišta novog autoputa između Tel Aviva i Jeruzalema, pronađeni ostaci keramičkog posuđa. Novčići potječu iz razdoblja židovskog ustanka protiv Rimljana od prije dvije tisuće godina.

“Novac je vjerojatno bio zakopan nekoliko mjeseci prije pada Jeruzalema, a omogućava nam da steknemo mali uvid u život Židova koji su živjeli u blizini Jeruzalema pred sam kraj ustanka”, kazao je direktor iskopina Eyal Marco. “Očito su neki stanovnici strahovali da se kraj približava i sakrili su svoju imovinu, u nadi da ću je iskopati kada se mir vrati u to područje”, dodao je.

Kuća, izgrađena u prvom stoljeću prije naše ere, uništena je 69. ili 70. godine, kada su Rimljani slomili židovski ustanak.

Prema podacima s kojima raspolažu arheolozi, ljudi su u jednom dijelu ove kuće ponovno živjeli početkom 2. stoljeća, ali samo nakratko, jer je taj grad, koji se nalazio u Judeji, bio uništen tijekom Bar Kohbinog ustanka.

Na jednoj stranici novčića nalazi se kalež i natpis na hebrejskome, a s druge strane je napisano “Godina četrta”, što se odnosi na 69./70. godinu naše ere.

Očito je da su stanovnici ovog naselja bili uključeni i u Veliki ustanak i u Bar Kohbin ustanak, a oba su ustanka bila protiv Rimljana. Prvi židovsko-rimski rat, također poznat i kao Veliki ustanak, bio je prvi od dva velika ustanka koje su Židovi u Judeji pokrenuli protiv Rimskog Carstva; drugi je bio Bar Kohbin ustanak 132.–135. godine. ✨

T.R.

23.kolovoza 2014.

ZA ANALIZU BLISKOG ISTOKA NUŽNO JE PUNO VIŠE OD KRVAVOG KADRA KOJI UHVATI KAMERA

IZ POJASA GAZE HAMAS VODI DŽIHAD SKRIVAJUĆI SE IZA VLASTITOG STANOVNIŠTVA

AKO IZRAEL ZBOG CIVILA NE UNIŠTI VOJNI CILJ, HAMAS VOJNO POBJEĐUJE. AKO GA UNIŠTI, ALI STRADAJU CIVILI, HAMAS MEDIJSKI POBJEĐUJE

Piše Boris Havel

autor knjige „Arapsko-izraelski sukob: religija, politika i povijest Svete zemlje“

Kvalitetne analize mnogih vanjskopolitičkih tema u hrvatskim su medijima već godinama poprilična rijetkost. Razlog ponajprije leži u nedostatku analitičara. Stručnjaka koji su obrazovani poznavatelji određenih država ili područja, koji su ih kadri opisati na temelju uvida u povijesnu pozadinu i aktualna zbivanja, te još istupiti u medijima, malo je. Iznimka su, naravno, teme vezane uz države bivše Jugoslavije, te u nešto manjoj mjeri države Europske unije. Obje te teme ispravno su percipirane kao neposredno relevantne za hrvatsku prošlost, sadašnjost i budućnost, pa je sasvim očekivano i da se u njima profilirao značajan broj stručnjaka iz medija te iz znanstvene i diplomatske zajednice. No prepoznavanje potrebe za dubljim i višespektivnim uvidom u društva izvan „regije“ i Europe, moj je dojam, jedva da postoji. Primjer su aktualna zbivanja u Iraku i proglašenje kalifata, a vođe Islamske države, Abu Bakira el-Bagdadija, kalifom. Osim informacije da „horde džihadista Islamske države“ masakriraju jezide i predstavljaju prijetnju iračkoj središnjoj vlasti, malo se podataka može pronaći o kontekstu i uzrocima sukoba. A relevantnih pitanja na koja se i ne pokušava dati odgovor je puno. Primjerice, što je uopće kalifat? U čemu je bit sunitsko-šijitskog sukoba? Tko su Kurdi? Zašto džihadisti ubijaju jezide koji ne prijeđu na islam, a kršćane nerijetko – premda uz razne oblike zlostavljanja – ostave na životu? Tu su i pitanja što je džihad, šehid i šerijat, te kakav je odnos religije i politike u različitim vjerskim i etničkim skupinama u Iraku i na Bliskom istoku. Za kontekstualiziran prikaz nužan je i određeni pregled povijesti Iraka te opis tamošnjih političkih aktera i njihova viđenja iračke budućnosti.

Stvaranje stručnjaka za međunarodne odnose prvenstveno je zadaća sveučilišta. Česta nužnost interdisciplinarnosti pri analiziranju zahtijeva izobrazbu koju samostalne improvizacije ne mogu nadomjestiti. Uglavnom nije dovoljno poznavati samo aktualna zbivanja nego i povijest, svjetonazorske ili religijske odrednice, jezike i drugo. Pridoda li se tome i važnost metode izvlačenja zaključaka, jasno je da se te vještine teško mogu ste-

ći bez akademske podloge. Rečeno se osobito odnosi na Bliski istok, jer sama srž razumijevanja mnogih tamošnjih društvenih procesa leži u metodi njihova shvaćanja i tumačenja, a oni se po mom mišljenju moraju temeljiti na pozornu osluškivanju onoga što o njima govore sami akteri. Nedostatak analitičara Orijenta odraz je činjenice da ni na jednom hrvatskom sveučilištu ne postoji Katedra za orijentalistiku.

Usprkos tome, o Bliskom istoku te drugim „egzotičnim“ krajevima i temama katkad se naprosto mora pisati, pa zamjećujemo dvije tendencije. Prva je analitika po inerciji ideologija iz vremena bivše države, dakle nesvrstanštine i jugoslavenštine, koju autori slijede ne nužno zato što se s njima slažu, nego zato što nemaju naviku neovisnog razmišljanja, a alternativno im mišljenje nikad nije bilo predstavljeno. Primjer je medijsko praćenje predsjedničkih izbora u SAD-u. Mediji konsenzualno navijaju za demokratske kandidate, a republikanske izrgavaju kritici i ismijavanju. Budimir Lončar vjerojatno je veoma ponosan svaki put kad vidi te uratke.

Druga tendencija je da se u nedostatku stručnjaka kao analitičari određene teme profiliraju diletanti i strastveni aktivisti određene (uglavnom ljevičarske) ideologije. Ogledni primjer te situacije predstavljalo je oglašavanje Miljenka Jergovića, Vedrane Rudan i Drage Pilsela o aktualnom sukobu Izraela i Hamasa. Sve troje su se svrstali na stranu Hamasa, a Izrael okrivili za niz zločina. Premda se sve troje voli identificirati s antifazišmom, njihovi su pamfleti zapravo antisemitska apologetika fašizma. O izraelsko-palestinskim odnosima, pak, znaju onoliko koliko su „napabirčili“ (M.K.) po portalima, televizijskim dnevnicima i dokumentarcima Al-Džazire.

Legitimno kritizirati Izrael

Kritiziranje postupaka svake države, pa tako i Izraela, legitimno je i ne bi se trebalo tumačiti kao odraz nesnošljivosti prema narodu dotične države, u ovom slučaju Židovima. No iskazi-

vanje podrške jednoj terorističkoj organizaciji poput Hamasa, pod pretpostavkom da autor zna što je Hamas, predstavlja granicu čiji prelazak znači i gubitak barem moralne legitimnosti. Kombinacija neukosti i protucionističkog ideologiziranja sukoba izrodila je maliciozne tekstove, prepune nedorečenosti i činjeničnih pogrešaka.

Rat u pojasu Gaze nije sukob Izraelaca i Palestinaca, nego sukob Izraela i Hamasa. Da bismo se upustili u njegovu analizu, nužno je upoznati Hamas, podružnicu egipatskog Muslimanskog bratstva u Palestini, čije ime znači Islamski pokret otpora. Za to je pak nužno upoznavanje s dva tekstovna opusa. Prvi je Hamasova Povelja i djela političko-vjerskih vođa Muslimanskog bratstva, kakav je Jusuf el-Kardavi. Drugi je ranoislamska tradicija na kojoj se ti tekstovi temelje. To su Kur'an, zbirke Muslimovih i Buharijevih hadisa te Ibn Ishakova biografija muslimanskog proroka Muhameda.

Cilj Hamasa, sukladno Povelji, jest nasilno uništenje židovske države potaknuto religijskim motivima. U njoj piše da „nema rješenja za palestinski problem osim putem džihada“ te da „u umove budućih naraštaja muslimana moramo utisnuti da je palestinski problem religijski problem, koji se na toj osnovi ima riješiti“. Prostora za mirovni sporazum nema. Da je Hamas odan Povelji dokazao je nakon izraelskog povlačenja iz Gaze 2005. propustivši povijesnu priliku distancirati se od nasilja te početi graditi demokratsko društvo. Veliki je dio izraelske i svjetske javnosti kraj okupacije tada percipirao kao prvi korak u uspostavi buduće miroljubive palestinske države. No Hamas je nakon izborne pobjede 2006. u Gazi uspostavio islamofašističku paradržavu te prionuo dodatnoj religijskoj radikalizaciji društva i protužidovskoj indoktrinaciji djece i mladeži. Izraelsko je povlačenje protumačeno kao rezultat „oružanog otpora“, koji treba nastaviti. Pod pretpostavkom da će se Izrael povući iz drugih dijelova „okupirane Palestine“ ako nasiljem i terorizmom izazove dovoljno razaranja i smrti, Hamas je 2006. pokrenuo minobacačko granatiranje i raketiranje izraelskih naselja, a potom i udaljenijih gradova. Izrael je upozoravao Hamas i obavještavao svjetsku javnost o tome nasilju, no reakcija nije bilo sve dok u prosincu 2008. nije pokrenuo trodnevnu akciju Lijeveno olovo te na neko vrijeme vojno onesposobio Hamas. Iran je Hamasov arsenal obnovio raketama Fadzer-5 dometa 75 km, čije je ispaljivanje 2012. potaknulo izraelsku akciju Stup od oblaka. Hamas danas raspolaze i raketama M-75 vlastite proizvodnje te R-160 u čijem se 150 km širokom radijusu nalazi 70 posto izraelskog stanovništva.

Granatiranje Izraela u medijima je, netočno, objašnjavano okupacijom i blokadom. No iz pojasa Gaze su na izraelska područja upadale terorističke skupine i prije 1967., dakle prije okupacije. Ako je razlog terorizma nakon 1967. okupacija, što je bio razlog prije 1967.? Ili još bolje, što je razlog nakon 2005.? Jer u Gazi danas ne samo da nema nikakve okupacije; Gaza je etnički čista judenfrei arapska paradržava. U Izraelu, pak, uz šest i pol milijuna Židova živi i milijun i pol Arapa. Pa ipak, Jergović izraelsko upozorenje Palestincima u objektu iz kojega Hamas lansira rakete da ga vojska namjerava gađati i da se sklone, naziva pozivom civilima „da se etnički očiste iz svoga grada“. Grad

o kojem Jergović piše već je odavna etnički očišćen. Ako Jergovića muče nepravde etničkih čišćenja, neka se radije zabrine nad iseljavanjem Hrvata iz Vojvodine ili nad velikobošnjačkim istiskivanjem Hrvata iz svojega (i mojega) rodnog grada.

Površina pojasa Gaze je 360 četvornih kilometara. Dugačak je 40 kilometara – kao razdaljina od Lučkog do Karlovca – a širok od 6 do 12 kilometara. Ispod velikog dijela tog područja Hamas je izgradio kompleks podzemnih tunela. Dio ih je prokopan do izraelskih područja, radi infiltracija, otmica i terorističkih napada. Dio vodi do Egipta i služi za krijumčarenje oružja. Dio čine tvornice raketa i skloništa Hamasovih vođa. Oko 160 djece umrlo je prokopavajući te tunele, a desetke Palestinaca koji su sudjelovali u gradnji podzemne infrastrukture Hamas je likvidirao kako ne bi odali lokacije na kojima su radili. Hamas je od 2006. poubijao stotine Palestinaca zbog čega je Mahmud Abas pojas Gaze nazvao „Emiratom mraka“. Hamasova brutalna vkadavina Gazom rezultirala je gubitkom podrške većine Palestinca. Prema zadnjem istraživanju Pew Research centra, 53% Palestinaca ima negativan stav prema Hamasu, a postotak je znatno veći u Gazi (63%) nego na Zapadnoj obali kojom upravlja Fatah (47%). Dok je 2007. godine 62% Palestinaca u Gazi imalo pozitivno, a 33% negativno mišljenje prema Hamasu, danas je postotak obrnut. No sljedeća statistika pokazuje da je razlog tome Hamasova strahovlada, a ne val pacifizma koji je zapljusnuo Gazu. Jer je postotak muslimana među Palestincima koji podržavaju samoubilačke terorističke napade u pojasu Gaze čak 62%, a na Zapadnoj obali 36%. To je znatno više nego među muslimanima u drugim državama: u Libanonu 29%, Egiptu 24%, Turskoj 18%, Izraelu 16%, Jordanu 15% i Tunisu 5%.

Akciju Zaštitni rub Izrael je pokrenuo tek nakon što je iz Gaze ispaljeno 1300 projektila raznih kalibara i nakon brojnih upozorenja. Podatak da je izraelska akcija bila odgovor na mjesec raketiranja sasvim su zagušili kadrovi stradale djece; o Hamasovu zlostavljanju vlastitog stanovništva ni riječi. A to je bilo upravo ono što je Hamas i želio od sukoba. Ključno je pitanje koje treba postaviti: tko profitira od stradanja palestinskih civila, osobito djece? Profitira li Izrael? Ne. Zašto bi, u protivnom, prije bombardiranja „civilnih“ ciljeva Izraelci upozoravali stanovnike da se sklone? Kad bi Izrael želio stradavanje civila, mogao bi izazvati razaranja apokaliptičkih razmjera. A to, očito, ne čini.

Profitira li od stradanja civila Hamas? Odgovor je nedvojbena: da. Hamas se skriva iza vlastita stanovništva koje im s jedne strane služi kao živi štit, a s druge kao način demoniziranja Izraela pred svjetskom javnosti. Ako Izrael zbog nazočnosti civila ne uništi neki vojni cilj, Hamas vojno pobjeđuje. Ako ga uništi ali stradaju civili, Hamas medijski pobjeđuje. Takva situacija Izrael stavlja u u iznimno složen položaj, no na koncu, izraelska vlada i vojska prisiljeni su učiniti ono što im je dužnost, a to je zaštita života svojih građana. Stradavanje palestinskih civila goleme je tragedija, no u onom omjeru u kojem je to stradavanje i zločin, za njega je odgovoran Hamas. Cilj izraelskih napada nisu bili civili; oni su stradali kao sredstvo Hamasovih vojnih i medijskih taktika.

nastavak na sljedećoj strani

Pa ipak Rudan piše kako „američki i izraelski fašisti ovih dana masakriraju tisuće nevinih civila“. Zemlju koja se brani od terorizma autorica, poznatija po prostačenju nego po inteligentnim analizama međunarodnih odnosa, naziva najvećim teroristima „u povijesti čovječanstva“. Što je s tri i pol tisuće Hamasovih projektila ispaljenih prema izraelskim civilnim ciljevima? Među Židovima nema stradalih civila nego „samo“ vojnika jer izraelska vojska štiti svoje civile. Trebaju li se Židovi ispričavati što nisu poginuli? Sudeći prema logici Jergovića, Pilsela, Rudanove ili nekih urednika informativnog programa HRT-a, djelo pokušaja ubojstva i prijetnje ubojstvom treba izbaciti iz kaznenog zakona, a djelo samoobrane ubaciti kao fašistoidan pristup. Ako netko misli da tri i pol tisuće pokušaja ubojstva nakon opetovanih prijetnji o novom holokaustu, uz zazivanje Muhamedovih metoda prema medinskim Židovima ili hadise slične tematike, nisu dovoljan razlog za vojnu intervenciju, trebao bi pogledati kako je židovski narod prošao zadnji put kad su mu upućene slične prijetnje, a on ih je ignorirao. Stradalo je šest milijuna.

Utrka islamista u radikalizmu

Hamas, poput Hezbolaha, Islamske države ili Al-Kaide, nije organizacija koja uprazno prijeti, a to znaju i Izraelci i Palestinci. A u Hrvatskoj, stručnjak za sigurnost na televiziji izjavi kako to nije samo teroristička organizacija, jer ima i humanitarnu djelatnost! Koja je to samo razina neupućenosti. Je li Cosa nostra,

zbog novca koji pere kupnjom skupocjenih ulja na platnu, kulturno-umjetničko društvo?

Simplificirani, zločesti i neuki prikazi iz mnogih hrvatskih medija ni izbliza ne odslikavaju stvarnost u Gazi. Bliski je istok općenito složeno konfliktno područje i za njegovu analizu nužno je puno više od krvavog kadra koji uhvati kamera, izjave Hamasova glasnogovornika za središnji Dnevnik i malicioznog ili prostačkog teksta u tiskovini. Ako bi se postavljala dijagnoza bliskoistočne problematike u jednoj rečenici, u njoj ne bi bilo mjesta ni za spomen židovske države. Srž bliskoistočnog problema jest pluralnost islamističkih aktera koji se međusobno nadmeću u radikalizmu. Izrael je pak čimbenik stabilnosti i međunarodne sigurnosti te saveznik civiliziranog svijeta u koji spada i Hrvatska. Nepotpunim i iskrivljenim izvješćima o izraelskoj akciji Zaštitni rub dio je hrvatskih medija prešao rub pristojnosti i objektivnosti, pa i koketiranja s terorizmom. Dosljedno višegodišnjem trendu, protucionizam je ostao glavna metoda analize bliskoistočnih zbivanja među ljevičarskim, samoproglašanim antifašističkim dušobrižnicima koji lamentiraju što su Židovi tijekom holokausta poubijani, a tijekom džihada nisu. Jer se brane neproporcionalno. Neproporcionalno očekivanjima antifašista, Židovi ni ubuduće ne namjeravaju kapitulirati pred fašizmom 21. stoljeća, džihadizmom. Ove je godine za svaki na Izrael ispaljeni projektil u Izrael sletio jedan novi useljenik. A to je hucpa. I antifašizam. ✨

IZ DOMAĆIH MEDIJA

broj 8-10 2014.

INTERVJU: BRANKO POLIĆ

ČOVJEK KOJI JE ODGAJAO GLAZBENU PUBLIKU

DANAS 90-GODIŠNJI DOAJEN RADIJSKOG NOVINARSTVA U SVOJIM JE EMISIJAMA UGOSTIO VIŠE OD TISUĆU VAŽNIH OSOBA, BIO JE DUGOGODIŠNJI UREDNIK NIZA GLAZBENIH RADIJSKIH EMISIJA, A BIO JE I JEDAN OD INICIJATORA OSNIVANJA GLAZBENOG DOKUMENTARNOG ARHIVA

Razgovarao Jozo Petričević

Dvadeset i četvrtog travnja obilježili ste 90. rođendan. Kako vas zdravlje služi i kako vam protječu umirovljenički dani?

Zdravlje me još služi, premda mi noge, a bogme i kralježnica, otkazuju poslušnost. Otac mi je preminuo sa 70, a majka s blizu 80, a jedina kojoj je bilo dato da doživi 90, bila je mamina sestrična Elza Rukavina. No ona je umrla nepun mjesec poslije. Znala je govoriti da joj život prolazi kao u loše režiranom filmu. Zanimljiv i uzbudljiv početak, a zatim se i

vuče beskrajno. Slično je i kod mene, otkako ne surađujem pišući emisije, osjećam se nepotrebnim i neiskorištenim. Istina, radni staž mi je trajao od 1950. do kraja 2012. Previše, zar ne?

Vrlo ste rano postali urednik. S kojim ste sve kolegicama i kolegama novinarima surađivali?

Kao urednik morao sam donositi najvažnija književna i glazbena zbivanja i komentirati ih na poučan način, da djeluje

svježe i prihvatljivo. U tom poslu surađivao sam s Veselkom Velčićem, koji je od mene i naručio prvu književnu večer o Dickensu, zatim s nažalost pokojnim Cinom Handlom, autorom zanimljivih reportaža i dakako s nekom vrstom nestora Hrvojem Macanovićem. On je, pored ostalih dužnosti, organizirao i prvi tečaj za mlade novinare, u koje su se, pored ostalih, ubrajali i Joco Vuković, kao i Josip Šentija.

Bili ste potom i urednik književnih večeri. Možete li navesti imena najvažnijih suradnika, članova redakcije?

Važno je bilo moje poznavanje stranih jezika. Iz Pariza sam ponio diplomu Visoke škole za profesora francuskog jezika u inozemstvu, te dvije godine studija ruskog jezika na Školi istočnih jezika, a u Zagrebu sam, neposredno prije dolaska na Radio, diplomirao engleski jezik i književnost s odličnim uspjehom. Radio sam, pored ostalog, književne večeri o „Demonji“ Milana Nožinića, o Daudetu, Thackerayu itd.

Godine 1951. slavila se 25. godišnjica Radio Zagreba, a tu ste pod uredništvom Milana Selakovića bili dobro upregnuti.

Suradivo sam tada najintenzivnije s Božom Milačićem, Cicom Manolić, Nives Margetić, Dragom Horkićem i Marijom Erbežnik. Prijateljevao sam s redateljem Franjom Crnkovićem, redateljicom Melitom Wolf, snimateljima Vladom Jurkovićem, Željkom Jurkovićem i Dragom Fistrićem.

Autor ste ciklusa Antologija svjetskih pjevača. O čemu je riječ?

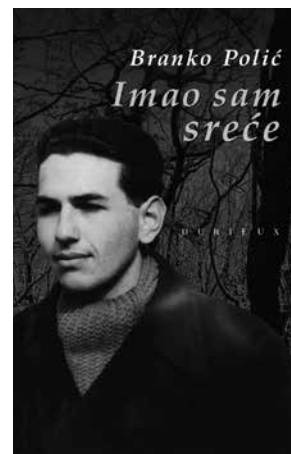
Kad sam prešao u glazbeni program, izradio sam ciklus od 50 jednosatnih emisija u sezoni 1956./57. Emisije su išle abecedom, a obuhvaćale su snimke uz komentare najslavnijih, a uz razmjerno tada oskudne materijale sa šelak-ploča iz naše fonoteke. Vrijedan suradnik bio mi je Dragutin Mačuka, nekad urednik tjednika Radio-Zagreb, koji me obilno, ponekad i preobilno, snabdijevao podacima. Želio sam uvrštavati snimke domaćih pjevača, no tada još nismo imali snimke Trnine, Kašmana, Denegrija, pa čak ni Maje Strozzi-Pečić, koju mi je jednom njezin sin Boris Papandopulo doveo u studio u Šubićevoj ulici u Zagrebu da snimimo barem nekoliko pjesama. Prvo je pokušala snimiti Oj more duboko. Nije išlo. Ostala je bez daha. No, slučajno je naišla urednica Vilma Isler, i sama koloraturna sopranistica, koja nam je rekla da posjeduje snimku Zajčeve Romance i popijevke Sino, maleno. Dakle, situacija je bila spašena i ciklus se mogao nastaviti.

Kako su vaše emisije slušatelji prihvatili?

Dobio sam pohvale da mi je stil pitak, prihvatljiv, upravo radiofonski. Čuvam nekoliko takvih dopisnica meni nepoznatih ljudi. Nisam doživljavao prijekore. Vjerujem u iskrenost pojedinaca koji me ponekad nazivaju telefonom. Naposljetku bio sam nagrađen za emisije o Josipu Slavenskom i Marqu Vuškoviću.

Branko Polić

Koje ste znamenite osobe intervjuirali?

U svom ciklusu Interpreti i njihova ostvarenja bilo ih je 500. A izvan toga niza bilo ih je barem još toliko. Izdvojio bih razgovore s Miroslavom Čangalovićem, Suzanne Danco, Micolaiem Geddou, a u opatijskoj vili Istranka razgovarao sam sa Zinkom Kunc. S Arthurom Rubinsteinom razgovarao sam kratko. Na prijemu u američkom konzulatu, koji je prethodio tom razgovoru, ostao je gladan, točili su samo piće, pa je u Esplanade pohrlio na ručak. Veoma opširan razgovor s Brittenom, nažalost, nismo sačuvali.

S Ivom Vuljevićem i Ivanom Bosnarom, tadašnjim voditeljem fonoteke, inicirali ste osnivanje glazbenog dokumentarnog arhiva 1957. godine. Što mu je bila svrha? Što je ostalo od njega?

Potrebu za sustavnim arhiviranjem snimki započeo sam čuvanjem dragocjenog razgovora s Davidom Ojstrahom. „Spasili“ smo i znatnu količinu šelak-ploča koje su neiskorišteno trunule u suterenskoj prostoriji osječke radio-stanice. No, iako sam tadašnjeg voditelja fonoteke detaljno uputio oko pakiranja tih vrijednih snimanja, navodno je u Prisavlje stiglo pregršt razlupanih ploča! Ustanovio sam da neki glazbeni urednici ni ne znaju gdje se nalazi glazbena dokumentacija. Neke su vrijedne snimke uništene prigodom poplave Zagreba. Danas, kada se, navodno, ne čuvaju više ni govori velikih državnika, čemu treba čuvati izjave nekih glazbenika?

Je li netko od glasovitih osoba s kojima ste kontaktirali odbio vaš poziv na razgovor?

Budimpeštanska pijanistica Annie Fischer naprosto je samu sebe uvjerila da se ne zna izraziti riječima nego isključivo - glazbom. Mikrofbija? A kad smo ne samo u Zagrebu nego i u Brnu željeli razgovarati s violinistom Josefom Sukom, on je jednostavno - izvjetrio. Zubin Mehta je otišao u kino, ali smo ga konačno ipak „ukebali“.

Najtužnija vijest koju ste objavili?

Nekrolog sopranistici Mariji Podvinec (1910.-1956.) i tragična smrt Ljiljane Kristl u Beogradu, koja me se duboko kosnula.

nastavak na sljedećoj strani

A najradosnija?

Moj razgovor s Rajkom Rusan i Majom Peterlić povodom 50. godišnjice Trećeg programa Radio Zagreba, za koji me nitko nije obavijestio kada se emitira. Naknadno sam od trojice slušatelja saznao da je bilo OK!

Tko su za vas najveći glazbeni umjetnici u Republici Hrvatskoj?

Tenor Josip Gostić, violončelist Antonio Janigro i bas Tomislav Neralić.

Najveći operni pjevač u našoj zemlji?

Ruža Pospíš Baldani.

A najveće operne dive?

Milka Trnina i Ilma Murska.

Koji vam je najdraži pjevač vedrih nota?

Richard Tauber, Domenico Modugno i Jonas Kaufmann.

Rado ste slušali i Vicu Vukova?

Vici Vukovu sam savjetovao da nastupi kao Figaro, ali me nije poslušao.

Upoznali ste i mnogo slavni pisaca. Koga smatrate najvećim hrvatskim književnikom?

Augusta Šenou.

Koja je razlika između Trećeg programa u vaše vrijeme i onoga danas?

Treći program je bio zamišljen kao trosatni (kasnije četvero-satni) compendij, kad se izvode velika dramska, operna i vokalno-instrumentalna djela. Danas, kad je program 24-satni, lako se mogu potkrasti napirlitani i u biti neshvatljivi tekstovi, vulgarnosti i muzičke gadarije (primjerice radnim danom između 7,05 i 8,30).

Postoje li danas emisije na Hrvatskom radiju koje ne preskačete slušati? Što sve slušate na radiju i gledate na TV?

Na radiju slušam (kad već ne mogu i gledati) prijenose matineja iz Metropolitan opere i opernu emisiju srijedom od 16,35 do 18,00 i poneki simfonijski koncert. Na televiziji pratim (3. program) filmove od 16 do 18 sati i od 20 do 21,30 te poneku seriju „Raymond“.

Koliko su danas novinari slobodni i ima li uopće novinarske slobode?

Prečesto su mladi novinari neobjektivni, pristrani i naginju karijerizmu. Kako da stvari onda slobodno i objektivno ocjenjuju?

Jeste li ikada imali nevolja s pretpostavljenima ili vlašću?

Nikad nisam imao problema s vlašću, ali bilo je neslaganja s Netom Slamnik, Marijom Ritz, a pogotovo s Lucijom Spajić.

Što vas muči u hrvatskom novinarstvu?

Karijerizam, površnost i pojedinačna snishodljivost.

Pamtite i rado se sjećate mnogih kolega i kolegica. Tko su najbolji radijski spikeri, odnosno spikerice?

Vladimir Mahovlić i Nenad Stazić u muškoj konkurenciji, a od spikerica Višnja Dolenc i Saša Novak.

Poznavali ste dobro i generalnog direktora kuće Ivana Šibla. Po čemu ga pamtite?

Sigurno mu nije bilo drago kad sam mu rekao da ne mogu shvatiti 20 mladih dinamovaca koji nedjeljno popodne trče za okruglom svinjskom kožom. No, volio se našaliti na vlastiti račun. S njegovim sinom Milovanom dobro sam se slagao.

Još niste bacili pero u trnje. Iznimno ste vrijedni. Objavili ste u posljednjih nekoliko godina pet-šest knjiga. Na čiji nagovor?

Na svoj 90. rođendan bacio sam pero u trnje. Ipak se još jednoručno služim pisaćim strojem i kemijskom olovkom. Istina, dosad sam napisao više knjiga – Vjetrenjastu klepidru (2004.), Imao sam sreće (2006.), Pariz u srcu studenta (2008.) i Na pragu budućnosti (2010.), zatim Tisuću glazbenih anegdota (2012.) i Pregrišt glazbenih anegdota i drugih zgoda (2013.). Pisao sam posve svojevóljno (svojeólavo), ni na čiji nagovor. No znam da bi mi i otac i majka znali reći: „To si baš mogao i prešutjeti“ ili slično. Netko mi reče da, ako i nemam potomaka, da sam ipak roditeljima ostavio dostojan spomenik.

Pomogli ste mnogim mladim novinarima kada su stupali na novinarsku scenu. Neke ste čak ustoličili na odgovorne dužnosti.

Kroz muzičko-govornu redakciju prošli su mnogi, među kojima Ljiljana Kristl, Antun Petrušić, Mirjana Paladin, Josip Baruh, Vjeko Dobrinčić, Franjo Tučan, Drago Britvić, Nela Barešić, Slobodan Šelebaj, Zdravko Puštek, Edo Osredečki, Franc Bilić, Krista Trivanović, Sadeta Midžić, Marija Janaček Buljan, Dobrila Radošević i dr.

Kojima se dičite, a koji su vas razočarali?

Dičim se Dragom Britvićem koji je zacrtao svoj pjesnički put, Marijom Barbieri, danas najvršnjom poznavateljicom opere i autoricom nekoliko vrijednih knjiga i Slobodanom Šelebajem koji je svoju sveopću darovitost uspio usmjeriti na najbolji način. Razočarala me Božena Milodanović čija mi je daljnja sudbina naskroz nepoznata.

Jesu li ostvarene sve vaše profesionalne želje?

Nisam imao ambicija većih od onoga što sam na Radiju postigao.

Biste li danas potpisali sve ono što ste u radijskom novinarstvu napravili?

Vjerujem da se nemam ničeg stidjeti. Jedini tekst koji je izazvao prijekor bio je moj prikaz problema prosvjetnih radnika kotara Korenice što ga je Neta Slamnik meni na očigled – poderala.

Nema više onih slavnih mentora uz koje bi mladi više naučili nego, da tako kažem, na fakultetu?

Kao što rekoh, jedini je takav bio Hrvoje Macanović. Dinosauri te vrste su izumrli. Na svom fakultetu o novinarskom zanatu nisam ništa naučio.

Zašto mediji danas ne koriste „islužene“, umirovljene novinare da rade s mladima?

Mladi danas pravilno misle da od isluženih novinara nemaju što naučiti.

Kakva je po vama budućnost hrvatskog novinarstva, osobito radijskog?

Nisam prorok. Ali mladi novinar nužno mora imati čestite namjere i biti neovisan.

Čitate li naš list Novinar? Sviđa li vam se?

Kad stigne list poštom na moju adresu, a redovno stiže, najprije prolistam posljednje stranice. Nažalost, uvijek nađem nekog znanca. Ta rubrika neminovno i mene čeka... Inače ne nalazim opravdanja u člancima da su novinari zapostavljeni jer im to stvara kompleks manje vrijednosti. U posljednje vrijeme izostaje rubrika o Sudu časti. Pozdravljam rubriku Nives Opačić koja ispravlja naše jezične opačine. Često procjenjujem da funkcioneri Društva pišu iz dokolice ili da se ispuni pojedini broj njihovim zapažanjima. I slova su dosta sitna.

Kakvu biste poruku dali kolegicama i kolegama koji upravo stupaju na novinarsku scenu?

Da pišu zaista ono što misle, a ne da se udružuju u klanove ili koterije. Ne trebaju svaštarići nego se opredijeliti za struku. Novinaru ne treba vanfakultetsko pribježište, naprotiv, treba crpiti prikladnu literaturu i izoštravati stil. ☆

IZ STRANIH MEDIJA

The New York Times

10. rujna 2014.

IZRAEL MORA NA PRVO MJESTO STAVITI SIGURNOST

Piše Isi Leibler

JERUZALEM – Već od samoga početka nedavne vojne akcije u pojasu Gaze predsjednik izraelske vlade Benjamin Netanyahu nastojao je smanjivati očekivanja Izraelaca. Unatoč tome i unatoč porazu što ga je nanio Hamasu, većina Izraelaca ostala je zdvojna i duboko frustrirana ishodom operacije Zaštitni rub i činjenicom da je Hamas ostao na vlasti te da će se stoga Izrael morati pripremiti i utvrditi svoje obrambene točke za slučaj još jednog kruga neprijateljstva u budućnosti.

Odupirući se demagoškim javnim pozivima što su dolazili iz kabineta članova vlade zaduženih za pitanja sigurnosti, a u kojima se pozivalo na opći napad na Gazu, premijer Netanyahu pokazao se odlučnim vođom. Shvaćao je da bi, u slučaju da je Izrael nastavio s nastojanjima da „Hamas skrši do kraja“ posvemašnjom invazijom kopnenih snaga i okupacijom, to dovelo do dalj-

njih žrtava i, najvjerojatnije, pritisaka na svjetskoj razini praćenih zahtjevima za povlačenjem u ponižavajućim okolnostima i uvjetima – što bi, naposljetku, Hamasu donijelo pobjedu na propagandnom planu.

Među Izraelcima rašireno je i uvjerenje da ih je Obama na administracija, umjesto da s Izraelom postupa kao sa saveznikom, na diplomatskoj fronti gotovo posve napustila i ostavila same. Izraelci vjeruju da je na moralnom planu Amerika izjednačavala izraelsku vladu i Hamasov teroristički režim; nastojala je, kao mirovnog posrednika, izbaciti iz igre Egipat i zamijeniti ga prohamasovski nastrojenima Katarom i Turskom, pa je tako čak i usred rata odgađala isporuke oružja. Mnogi Izraelci vjeruju kako bi, da predsjednik Obama nije okrivio Izrael za postupke „nesrazmjerne“ stanju, politički ishod bio daleko povoljniji za Izrael.

nastavak na sljedećoj strani

Pa ipak, podržavajući ga u vojnom smislu i štiteći ga na političkom planu od čestih pokušaja i prijetnji neprijateljski raspoloženog dijela svijeta da mu se nametnu sankcije, Amerika je najvažniji saveznik Izraela. Tijekom preostale dvije godine vladavine predsjednika Obame, Izrael bi morao učiniti sve što se može kako bi na najmanju moguću mjeru sveo uzajamna trvenja i ojačao svoj položaj u američkoj javnosti i u Kongresu.

Iz najnovijeg sukoba Izrael je izvukao ključnu poruku: unatoč želji goleme većine Izraelaca da se odvoje i razdvoje od Palestinaca, praktička provedba i ostvarenje politike dvije države posve je nerealistična i, u ovom trenutku, više nije na dnevnom redu. Postojeće stanje odražava činjenicu da bi Hamas, da nije izraelskih snaga na Zapadnoj obali, došao na vlast i posve preuzeo kontrolu. Nedavno provedeno ispitivanje javnog mnijenja pokazuje da većina Palestinaca, 72 posto, podržava pristup Hamasa – primjenu oružja i vojne sile; a Hamas je odlučan uspostaviti i kontrolu nad, kako ga naziva, „otporom“ na Zapadnoj obali.

Genocidno vodstvo Hamasa, pokreta koji svojom Poveljom poziva na ubijanje Židova, nastavlja prijetiti pustošenjem čak i po Tel Avivu. Usto, prema nekim izvorima, Iran kani isporučivati i dostavljati oružje na Zapadnu obalu. U tom slučaju, cijeli teritorij Izraela, uključujući velike gradove i zračnu luku, našao bi se unutar dometa minobacačke vatre i raketnih projektila.

Palestinska država, nastala u takvim uvjetima, Zapadnu bi obalu, u stvari, pretvorila u „Hamastan“. U takvim uvjetima nezamislivo je da bi Izrael mogao podržati i priznati palestinsku državu.

Usto, imajući na umu širenje i jačanje Islamske države u Iraku i Siriji, odnosno ISIS-a, kao i, zapravo, nestajanje i brisanje nacionalnih, državnih granica u tom dijelu svijeta, razmatranje mogućnosti prihvaćanja crta razgraničenja na temelju kojih je 1948. uspostavljano primirje, kao polazišta za određivanje trajne granice, bilo bi za Izrael u biti suicidalan čin. Izrael mora zadržati obranljive granice i osigurati se da će palestinska država ostati demilitarizirana. Drugim riječima, mora odbaciti svaku pomisao o međunarodnim snagama koje bi motrile nad sigurnošću Izraela. Raspad i rasulo mirovnih snaga Ujedinjenih naroda u Siriji, nedaleko od Golana, u kolovozu ove godine, samo naglašava zašto Izrael odgovornost za vlastitu sigurnost nikad ne bi smio prenositi na neku treću stranu.

Rješenje koje se svodi na uspostavu dviju država trenutno je neostvarivo, ali ga se ne smije napustiti kao mogući krajnji cilj. Dugoročno gledajući, apsorbira li još nekoliko milijuna Arapa, Izrael bi izgubio vlastiti identitet demokratske židovske države. Stoga je od presudne važnosti da Izrael, jačajući političku autonomiju i poboljšavajući životni standard Palestinaca, ostaje privržen postizanju rješenja o dvije države za dva naroda.

Ako se to postavi kao cilj, izraelska vlada mora prevladati i otkloniti štete što ih izaziva kaotična izraelska politika naseljavanja. Područje GushEtzion južno od Jeruzalema zauvijek će ostati u granicama Izraela, ali najava s početka rujna o podizanju novih naselja za židovske obitelji na tom mjestu bila je posve neodgovorna. Djetinjasta je tvrdnja da je riječ o odgovoru na terorizam; izbor trenutka bio je jasno motiviran kratkoročnim unutarnjepolitičkim obzirima.

Vlada se mora obvezati na ograničavanje naseljavanja na već postojeće blokove naselja, kao i na židovski Istočni Jeruzalem. (U praksi, to i jest bio slučaj: samo je 507 stambenih jedinica započeto u prvoj polovici ove godine, što je najmanja stopa gradnje u nekoliko zadnjih godina.) Takva bi se politika podudarala s uvjerenjima i jamstvima što ih je predsjednik George W. Bush dao premijeru Arielu Šaronu 2004. godine kao poticaj za povlačenje iz Gaze, prema kojima će u svakoj budućoj nagodbi Amerika podržati suverenitet Izraela u područjima što su pretrpjela velike demografske mijene.

Izrael se suočava sa zastrašujućim diplomatskim izazovima u nemirnom dijelu svijeta. Jedan mu je od ciljeva zauzdati Hamas i izbiti mu zube ili ga barem onemogućiti u nastojanjima da se ponovo naoruža, što bi nedvojbeno dovelo i do obnavljanja terorističkih čina agresije. No, unatoč opasnosti od Hamasa i džihadizma, nuklearno oružje u posjedu Irana osnovna je egzistencijalna prijetnja Izraelu.

Nedavna slaba podrška Hamasu unutar arapskog svijeta mogla bi navesti na zaključak o mogućoj vezi i savezništvu Izraela i stanovitog broja umjerenih arapskih zemalja. No, budući da je saudijska „izvozna vrsta vahabizma“ poslužila kao inkubator i rasadnik za Al Qaeda i ISIS, naivno bi bilo očekivati dugoročno savezništvo sa Saudijskom Arabijom.

Okrutnost pripadnika ISIS-a i mogući povratak u borbama prekaljenih fanatika njihovim domovima na Zapadu, pridonosi narastanju svijesti o islamističkoj prijetnji i opasnosti. To je pridonijelo i, doduše zakašnjelom, priznanju Europljana i Amerikanaca da se, ako se bude dizala blokada, Gazu mora demilitarizirati.

Taj plan teško može uspjeti. Ako, međutim, Egipat ostane privržen nastojanjima da se svrgne režim Hamasa u Gazi - inače blizak i povezan s Muslimanskim bratstvom - te onemogućiti Kataru i Turskoj da preuzme vodeću ulogu u ovom dijelu svijeta, mogli bi se pojaviti i dugoročni izgledi za stabilnost u regiji. Ako se to dogodi, ponovno će se obnoviti i nazrijeti temelji za nastavak potrage za rješenjem na tragu dviju država, rješenjem koje podržava golema većina Izraelaca.

*)Autor priloga Isi Leibler, bivši potpredsjednik Svjetskog židovskog kongresa, kolumnist je The Jerusalem Posta i Israel Hayoma ✨

ISRAEL HAYOM

29.rujna 2014.

VEĆINA IZRAELACA VOLI I CIJENI ŽIVOT U IZRAELU

PREMA NAJNOVIJIM ISTRAŽIVANJIMA JAVNOG MNIJENJA, 54 POSTO IZRAELSKIH GRAĐANA VJERUJE DA JE IZRAEL DOBRO MJESTO ZA ŽIVOT; 61 POSTO RADIJE ŽIVI OVDJE NEGO, DA IM SE PRUŽI PRILIKA, BILO GDJE DRUGDJE U SVIJETU • 57 POSTO IH SE OSJEĆA „PRVO ŽIDOVOM, A POTOM IZRAELCEM“ • STANJE SIGURNOSTI I TROŠKOVI ŽIVOTA I NADALJE NAJVIŠE BRINU JAVNOST

Piše Aharon Lapidot

Najveći dio izraelske javnosti, 54 posto, drži da je Izrael dobro mjesto za život, a 61 posto radije živi ovdje nego, da im se pruži prilika, bilo gdje drugdje u svijetu, pokazuju najnovija istraživanja javnog mnijenja, provedena uoči Roš Hašane (židovske Nove godine), što ih je Israel Hayom naručio od New Wave Research Instituta.

Tržnica u Tel Avivu

Pritom je trećina ispitanika izjavila da Izrael nije dobro mjesto za život, 24 posto ih je kazalo da bi radije živjeli negdje drugdje, a 15 posto ih se o tome nije izjasnilo.

Na pitanje „Kako biste sebe definirali?“, 57 posto sudionika ankete odgovorilo je „prvo kao Židova, a potom kao Izraelca“, 35 posto ih je izjavilo „prvo kao Izraelca, a potom Židova“, dok ih je 8 posto kazalo da ne znaju odgovoriti ili su, pak, odbili odgovoriti.

Iz istraživanja se moglo zaključiti da javnost uoči židovske Nove godine baš i ne pršti od dobrog raspoloženja. Sigurnosno stanje na jugu Izraela najviše je zabrinjavalo ispitanike, od kojih je njih 70 posto izjavilo kako misli da će već početkom 2015. godine Izrael i Palestinci ponovo zaratiti. Njih 13 posto misli da će sukob izbiti nešto kasnije.

Hamas je 47 posto izraelskih građana označilo kao najvećeg neprijatelja Izraela; njih 31 posto drži da je to Iran, a 14 posto - Hezbollah. Samo je 8 posto najvećom sigurnosnom opasnošću za Izrael označilo skupinu koja se naziva Islamskom državom.

Sigurnosna ugrožavanja i prijetnje tijekom protekle godine utjecali su na raspoloženje: kad je riječ o budućnosti Izraela,

42 posto ispitanika izjavilo je da nisu optimistični kao što su bili prošle godine, a samo ih je 13 posto ustvrdilo suprotno. Pa ipak, obradivši rezultate istraživanja, stručnjaci su zaključili da je, u cjelini, 44 posto ispitanika optimistično – upravo onoliko koliko i uoči prošlogodišnje Roš Hašane.

Posve suprotno tom trendu, 34 posto Izraelaca izjavljuje da osjećaju optimizam u pogledu osobne situacije, dok ih je 26 posto ustvrdilo da su pesimistični kad je o tome riječ. Taj podatak navodi na zaključak da mnogi Izraelci vjeruju kako se njihov osobni položaj može popraviti neovisno o stanju i položaju Države Izrael.

Javnost, čini se, općenito pesimistički ocjenjuje izgleda za uspjeh izraelsko-palestinskog mirovnog procesa tijekom sljedeće godine: 27 posto ispitanika predviđa da će se pregovori prekinuti, a 60 posto da postoje samo mali izgledi za napredak; 5 posto drži da će se u pregovorima postići napredak, a samo 1 posto ispitanika vjeruje da će se u pregovorima ostvariti znatan napredak.

Prema istraživanju, 35 posto izraelske javnosti najviše je zabrinuto zbog visokih troškova života, a 34 posto zbog stanja sigurnosti zemlje; 39 posto Izraelaca očekuje da će visoki troškovi života i u sljedećoj godini izazivati najveću zabrinutost, dok ih 31 posto misli da će to biti stanje izraelske sigurnosti.

Zbog korupcije u javnom sektoru sve veću zabrinutost izražava 15 posto javnosti; 6 posto brine nad osobnom sigurnošću, 2 posto zbog sigurnosti u prometu i nesreća, dok 3 posto o tome nema jasnog stajališta.

Zbog porasta antisemitizma u svjetskim razmjerima zabrinuto je 9 posto ispitanika, što je porast u odnosu na prošlu godinu, kad je samo 7 posto ispitanika izrazilo takvo stajalište.

Polovina ispitanika – 51 posto – izjavila je da osjeća bliskost prema Židovima u dijaspori, dok ih je 45 posto ustvrdilo da ne osjećaju povezanost s njima. Moguće je da je trenutak u kojem je ispitivanje provedeno - blizina završetka operacije Zaštitni rub u pojasu Gaze, kada su se pojavile prilične razlike u stajalištima između Židova u dijaspori i Izraelaca - utjecalo na odgovore na to pitanje. ☆

4. rujna 2014.

SMIJEŠNO PITANJE TKO JE POBIJEDIO

Piše Geoffrey Alderman

Godine 625. po muslimanskom kalendaru, sljedbenici islamske vjere iz Medine, pod zapovjedništvom proroka Muhameda, sukobili su se s vojskom politeističkih vjernika iz Meke. Muhamed je ozbiljno ranjen u toj bici, a njegovi islamistički bataljuni pretrpjeli su teške gubitke. Bitka kod Uhuda (kako je ostala zabilježena u povijesnim zapisima) nedvojbeno je završila porazom snaga islama.

U ovom trenutku na tu bitku skrećem pozornost zato što se spominje u komentaru što ga je potkraj kolovoza na Facebooku objavio Mahmoud al-Habbash, visoki savjetnik predsjednika Palestinske samouprave Mahmouda Abbasa. Al-Habbash, koji inače potječe iz Gaze, dobro je poznat kao kritičar režima Hamasa, pokreta što trenutno upravlja i vlada Pojasom.

U svom komentaru na Facebooku Al-Habbash povlači usporedbu između ishoda bitke kod Uhuda i sudbine stanovništva Gaze tijekom izraelske operacije Zaštitni rub.

Među svojim čitateljima ostavio je malo dvojbe o tome treba li na Zaštitni rub gledati kao na nesumnjiv poraz palestinske strane.

Nakon obustave nedavnih neprijateljstava Izraela i Gaze, mnogi su se komentatori požurili suditi o tome „tko je pobijedio?“

Hamas i bliske mu skupine očito nisu posve izgubile sposobnost i moć da raketama i minobacačima zasipaju izraelski teritorij. S pogibijama Netanela Mamana (pripadnika Izraelskih obrambenih snaga, IDF, kojeg je šrapnel pogodio dok je zapravo bio na dopustu nedaleko od Ashoda) i desetnika Shahara Shaleva (koji je potkraj kolovoza podlegao ranama zadobivenim na bojištu), ukupni broj poginulih na izraelskoj strani popeo se na 72. Više od sto Izraelaca pretrpjelo je ozljede različitog stupnja. Nanesena je stanovita – ali, ukupno uzevši, i ne baš velika – materijalna šteta. Naravno, daleko veći broj Izraelaca pogodile su posljedice različitih oblika stresa, a šteta je nanesena i turističkoj djelatnosti.

Prema podacima izraelskog Ministarstva financija – uz pretpostavku da neće doći do obnove neprijateljstava na svim točkama – operacija Zaštitni rub izazvat će gubitak ukupnog nacionalnog proizvoda (GNP) od 0,4 posto.

Promotrimo sada stanje i posljedice na palestinskoj stani.

Teško je procijeniti ukupan broj palestinskih žrtava, i to podosta i stoga što je Hamas činio sve što je mogao kako bi napuhao broj „civilnih“ žrtava u usporedbi sa žrtvama pripadnika bojnih postrojbi. Vjerojatno je poginulo oko 2.000 stanovnika Gaze (taj broj uključuje i pogubljene bez suđenja po naredbi Hamasa, kao i smrtne slučajeve uzrokovane neispravnostima raketa i projektila).

Od tog broja stradalih, barem svakog se drugog može držati za pripadnika različitih naoružanih milicija; a među žrtvama su i neki visokorangirani vojni zapovjednici Hamasa.

Među stradalnike mora se ubrojiti oko 270.000 civila, koji su raseljeni tijekom izraelskih vojnih djelovanja. U gradu Gazi oštećena je otprilike svaka četvrta stambena jedinica. Za grad Beit Hanoun, pak, tvrdi se kako u njemu više nema uvjeta za život.

Razaranje jedine elektrane u Gazi ima teške posljedice po infrastrukturu, uključujući i sustav kanalizacijskih odvoda. Nanesena je i golema šteta poljoprivredi u pojasu Gaze, a uništeno je i razoreno više od dvjesto komercijalnih, proizvodnih postrojenja.

Prema Oxfamu, visina ukupne štete koju su izraelske obrambene snage nanijele pojasu Gaze kreće se oko pet milijardi dolara. Valja imati na umu da se tamošnje gospodarstvo, ako ga se izražava kroz GNP, procjenjuje na 6,6 milijardi dolara. A za obnovu tolikog dijela gospodarstva bit će potrebna desetljeća, a ne godine.

Tijekom sukoba Hamasove zalihe streljiva različitih vrsta znatno su smanjene, a ozbiljne su štete pretrpjeli zapovjedni centri palestinskih snaga. Uništeni su podzemni tuneli kojima su se Palestinci ubacivali na izraelski teritorij, ali vrijedi spomenuti i to da je usporedno uništavanje tunela kroz koje se ulazilo u Egipat uzrokovalo gubitke u trgovinskoj razmjeni na godišnjoj razini od sedamsto milijuna dolara.

Nikoga stoga ne mogu zavesti u biti komične „proslave pobjede“ koje su bile upriličene po nalogu Hamasa, nakon što je ta palestinska organizacija prihvatila najnoviji prekid vatre postignut uz posredovanje Egipta.

Uvjeti s kojima se 26. kolovoza vodstvo Hamasa složilo, isti su kao i uvjeti koji su im bili ponuđeni još tjednima prije. Zapravo, ti se uvjeti vrlo malo razlikuju od ponude što ju je Izrael stavio na stol još prije dvije godine. Otvaranje graničnih prijelaza kako bi se dopustio ograničeni dotok humanitarne pomoći može poslužiti jedino da istakne sada već potpunu ovisnost društva i gospodarstva o vanjskim čimbenicima, premda Hamas tvrdi kako njima i dalje upravlja.

Proširenje ribarskog pojasa uz obalu Gaze sa tri na šest milja uglavnom je simbolične prirode zbog očitog osiromašenja i uništavanja ribljeg fonda uslijed mahnitog, prekomjernog izlova. Riba se i dalje uvozi iz Izraela. Posve legalna blokada Gaze tako i dalje ostaje na snazi. Imajući na umu te činjenice teško je ne složiti se s postavkom i zaključkom Mahmouda al-Habbasha, spomenutima na početku ove kolumne. Naime, nedavni je rat za Palestince u pojasu Gaze bio nedvojbena katastrofa. ☆

IZ STRANIH MEDIJA

22.rujna 2014.

NAJPOPULARNIJE IME ZA NOVOROĐENE U IZRAELU? MUHAMED

IMENA S ARAPSKIM PRIZVUKOM, UKLJUČUJUĆI I NAJPOPULARNIJE IME ZA MALE DJEČAKE – MUHAMED - JEDNA JE IZRAELSKA AGENCIJA ISPUSTILA S POPISA NAJPOPULARNIJIH

Piše Ian Lior

(Haaretz) – U popis najpopularnijih imena što se daju novorođenčadi u Izraelu, nisu uključena ona očito arapska imena, uključujući i najpopularnije ime za male dječake, potvrdila je 21. rujna izraelska Uprava za pitanja stanovništva, useljavanja i granica.

Spomenuta je Uprava objavila popis deset najpopularnijih imena za dječake i djevojčice pod naslovom „Najčešća imena među ovogodišnjom novorođenčadi“ (tj. u židovskoj godini 5774.), ali je pritom propustila napomenuti da popis sadrži samo hebrejska imena. Prema tom popisu najpopularnije ime za novorođene dječake je Josef, a potom slijede Daniel, Ori, Itai, Omer, Adam, Noam, Ariel, Eitan i David.

Međutim, novorođeni su dječaci u Izraelu tijekom 5774. Godine, ustvari, najčešće dobivali ime - Muhamed. Štoviše, visoko plasirano ime Josef – a to je, zapravo, drugo najčešće ime – također uključuje i arapske dječake koji su dobivali ime Yusef, koje se na hebrejskom jeziku piše na isti način.

Pokazalo se da je spomenuti organ državne uprave ispustio samo očito arapska imena poput Muhameda i Ahmeda; da se našao na popisu, Ahmed bi bio deveto najčešće ime za novorođene dječake.

Prema podacima što ih je prikupila i objavila Uprava za stanovništvo, Tamar je u prošloj godine bilo najpopularnije ime

za novorođene djevojčice. Noa je time, nakon 14 godina, potisnuta s prvog mjesta. Iza Tamar i Noe slijede Šira, Adele, Talya, Yael, Lian, Miriam, Maya i Avigayil. I u ovoj skupini neka od imena – Lian, Miriam (Maryam) i Maya – daju se i židovskoj i arapskoj djeci.

Uprava je sličan popis objavila i prošle godine. Ni tada nije napomenula da su u popis uključena samo hebrejska imena, niti je objavila poseban popis za arapski dio pučanstva. Nasuprot tome, podaci što ih godišnje objavljuje Središnji statistički ured, sadrže tri odvojena popisa najčešćih imena novorođene djece – za Židove, muslimane i kršćane.

Glasnogovornica Uprave za pitanja stanovništva, useljavanja i granica Sabine Hadad izjavila je da su „objavljivani statistički podaci što su ih tijekom proteklih nekoliko godina zahtijevale sve osobe koje su nam pristupale kako bi došle do tih podataka, a zbog toga je i objavljen popis najpopularnijih hebrejskih imena. Upravo suprotno zaključcima lista Haaretz, Uprava nije smišljeno kanila prikriti informacije. Kao dokaz za tu tvrdnju navodim da je novinar Haaretza, kad je zatražio cjelovit popis, takav popis u roku od nekoliko minuta i dobio.“

Prema službenim podacima Uprave, uoči židovske Nove godine stanovništvo Izraela brojalo je 8.904.373 osoba, što je porast od dva posto u odnosu na prethodnu godinu. Valja,

nastavak na sljedećoj strani

međutim, napomenuti da Uprava računa sve osobe koje imaju izraelsko državljanstvo, iako neke od tih osoba ne žive u Izraelu. Tv-mreža CBS u svibnju je objavila podatak da u Izraelu živi 8,18 milijuna osoba, uključujući i Arape s boravištem u istočnom dijelu Jeruzalema, ali ne uzimajući u obzir oko 200.000 stranaca na privremenom radu i tisuće ljudi što su zatražili azil.

Tijekom prošle godine u Izraelu je rođeno 176.230 beba – 90.646 dječaka i 85.584 djevojčice. U istom je razdoblju 24.801 osoba uselila u Izrael.

Ukupno je zabilježeno 18.638.796 prelazaka državne granice – 10,745.047 puta učinili su to Izraelci, a 7,893.749 puta strani državljani. ☆

IN MEMORIAM

TITO KREŠIĆ (1926.-2014.)

Na dan 4. listopada, u 88. godini života, napustio nas je moj dragi prijatelj, dugogodišnji član naše Židovske općine, gospodin Tito Krešić.

Ostat će nam u sjećanju po nesebičnom pružanju pomoći, po dobroti i širokom osmijehu. Neprocjenjivo je bilo njegovo znanje: u šali smo ga zvali “našom putujućom enciklopedijom”. Tečno je govorio tri strana jezika: talijanski, engleski i njemački.

usta, sa židovskim općinama u Italiji, gdje su ga izuzetno cijenili, osobito u Židovskoj općini Trsta.

Svojom neposrednošću i altruizmom ostaje u sjećanju ne samo članova Židovske općine Rijeka nego i mnogih drugih građana našega grada.

Bio je veoma brižan prema svojim roditeljima i braći. Njegov brat Miro i brat Miljenko Krešić izgubili su člana obitelji kojeg su veoma voljeli. Za njih, kao i za mene, njegov odlazak predstavlja velik i nenadoknadv gubitak. U našim mislima Tito će zauvijek ostati s nama. ☆

Aleksandar Fischer

Rođen je u Zagrebu 2. prosinca 1926. godine. Još kao dijete doselio se s roditeljima u Sušak, gdje je završio realnu gimnaziju. Potom se upisao na Ekonomski fakultet, na kojem je završio i postdiplomski studij iz međunarodne trgovine. Njegovo široko znanje omogućilo mu je rad na visokim, odgovornim funkcijama u tvornici Torpedo, zatim u JAT-u od samih početaka izgradnje aerodroma na Krku, pa u Jugobanci i na Ekonomskom fakultetu u Rijeci.

Do kraja ljeta 1943. Tito Krešić je sa svojim roditeljima živio na Sušaku-Rijeci. Njegov otac, porijeklom Židov, proveo je godine njemačke okupacije skrivajući se u bolnici na Sušaku. Nakon kapitulacije Italije, rujna 1943., Tito je, kao gimnazijalac, u svojoj 17. godini, zatočen od njemačkih vlasti i poslan u logor na prisilni rad. Bio je to logor na području Čičarije, u selu Žejane, koje su Nijemci spalili, a stanovništvo prognali. Logoraši su radili na njemačkim utvrdama i popravljanju istarskih cesta za potrebe njemačke vojske. U zimi 1944., nakon zatvaranja tog logora, Tito Krešić je po naredbi Gestapa prebačen u logor u predgrađu Rijeke, između Drage i Kostrene. Tu je bio sve do dana oslobođenja Rijeke, 3. svibnja 1945. godine. Odmah nakon oslobođenja aktivno se uključio u obnovu zemlje.

Tito Krešić bio je iskreni pobornik antifašizma. Kao dugogodišnji član Židovske općine Rijeka mnogo je pridonio uspostavljanju i održavanju kontakata i veza sa židovskim organizacijama u SAD-u, s udrugama preživjelih Holoka-

DOBROVOLJNI PRILOZI

ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAVA SCHWARZA

Obitelj Singer 500,00 kn
u spomen na Ivicu Singera

Željko Đuračić 500,00 kn

ZA SOCIJALNE POTREBE ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

Mila Ajzenštajn Stojić 300,00 kn
u spomen na dragog supruga dr. Jeronima Stojića i roditelje Elziku i Milčeka

Mila Ajzenštajn Stojić 200,00 kn
u spomen na dr. Bernarda i Paulinu Eisenstein, unuka Mila

Rahela Weinberger 400,00 kn

Branko Polić 750,00 kn
u spomen na Petra Rendija

RETROSPEKTIVA ZLATKA BOUREKA

Tetovaža za uspomenu, 1956.

Friški kuglof, 1971.

Zbjeg, 2000.

Kruh, 2013.

